

BİLGİ YÖNETİMİ

INFORMATION MANAGEMENT

Cilt/Volume 1 • Sayı/Issue 2 • 2018

e-ISSN: 2636-8544

<http://dergipark.gov.tr/by>

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
BİLGİ YÖNETİM SİSTEMLERİ BELGELENDİRME MERKEZİ
(BİL-BEM)

BİLGİ YÖNETİMİ

INFORMATION MANAGEMENT

e-ISSN: 2636-8544

Cilt|Volume 1 • Sayı/Issue 2 • Aralık|December • Yıl| Year 2018

Yılda iki kez yayımlanmaktadır | Published semi-annually

Editör/ Editor

Prof. Dr. Fahrettin ÖZDEMİRÇİ

Editör Yardımcısı/ Co-Editors

Dr. Öğr. Üyesi Bahattin YALÇINKAYA

Burcu YILMAZ

Editör Kurulu/ Editorial Board

Prof. Dr. Fahrettin ÖZDEMİRÇİ

Prof. Dr. Fazıl GÖKGÖZ

Doç. Dr. Nevzat ÖZEL

Doç. Dr. İbrahim ARPACI

Dr. Öğr. Üyesi Bahattin YALÇINKAYA

Dr. Mehmet Altay ÜNAL

Mehmet TORUNLAR

Burcu YILMAZ

Hakem Kurulu/ Referee Board

- Prof. Dr. Bülent YILMAZ, Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Coşkun POLAT, Çankırı Karatekin Üniversitesi
Prof. Dr. Fahrettin ÖZDEMİRCİ, Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Fatoş SUBAŞIOĞLU, Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Fazıl GÖKGÖZ, Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Hamza KANDUR, Antalya Bilim Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan Sacit KESEROĞLU, Kastamonu Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin ODABAŞ, Çankırı Karatekin Üniversitesi
Prof. Dr. İnci ÖNAL, Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa SAĞSAN, Yakın Doğu Üniversitesi
Prof. Dr. Niyazi ÇİÇEK, İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Oya GÜRDAL TAMDOĞAN, Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Özgür KÜLCÜ, Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Özlem GÖKKURT, Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Sacit ARSLANTEKİN, Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Serap KURBANOĞLU, Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Tülay OĞUZ, Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Türksel KAYA BENGŞİR, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Yasemin GÜLBAHAR, Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. İbrahim ARPACI, Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet Ali AKKAYA, Çankırı Karatekin Üniversitesi
Doç. Dr. Nevzat ÖZEL, Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. Semra GÜNDÜÇ, Ankara Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Bahattin YALÇINKAYA, Marmara Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Fikret ARI, Ankara Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Gülten ALIR, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Halise ŞEREFİOĞLU HENKOĞLU, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi. Haydar YALÇIN, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Kasım BİNİCİ, Çankırı Karatekin Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Tolga ÇAKMAK, Hacettepe Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Türkay HENKOĞLU, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Vural ÇELİK, TÜBİTAK Kamu Sertifikasyon Merkezi
Dr. Öğr. Üyesi Yavuz ERDOĞAN, Lefke Avrupa Üniversitesi
Dr. Erkan AKDOĞAN, Ankara Üniversitesi
Dr. Hale ILGAZ, Ankara Üniversitesi
Dr. Mehmet Altay ÜNAL, Ankara Üniversitesi
Dr. Mehmet Bilge Kağan ÖNAÇAN, Milli Savunma Üniversitesi
Dr. Şahika EROĞLU, Hacettepe Üniversitesi

Ankara Üniversitesi Bilgi Yönetim Sistemleri Belgelendirme Merkezi (BİL-BEM) tarafından yayımlanan dergi hakemli ve bilimsel bir dergidir. Disiplinler arası yaklaşımla bilgi yönetimi, belge yönetimi, arşiv yönetimi ve bilişim sistemleri alanında özgün bilimsel araştırma makaleleri ile uygulama deneyimlerini içeren çalışmaları yayımlayarak bilimsel çalışmaların artırılmasını ve yaygınlaştırılmasını amaçlamaktadır.

***

Bilgi Yönetimi Dergisi Haziran ve Aralık aylarında olmak üzere yılda 2 kez elektronik olarak yayımlanmaktadır. Açık Erişim olarak yayımlanan dergi, 'Index Copernicus- ICI World of Journals' ta listelenmektedir.

***

Dergi, Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. Kullanıcılar bu lisans kapsamında, lisans sahibine atıfta bulunarak eseri dağıtabilir, kopyalayabilir, üzerinde çalışmalar yapabilir, yine sahibine atıfta bulunarak türevi çalışmalar için eseri kullanabilir

Yönetim Yeri |Managing Office

Ankara Üniversitesi Rektörlüğü
Bilgi Yönetim Sistemleri Belgelendirme Merkezi (BİLBEM)
Gölbaşı 50. Yıl Yerleşkesi
BEYAS Binası 06830 Gölbaşı/ANKARA

İletişim

Ad: Bilgi Yönetimi Dergisi
E-posta: bydergisi@gmail.com
Telefon: 0312 484 51 89

Cilt: 1 • Sayı: 2 • Aralık • Yıl: 2018

Volume: 1 • Issue: 2 • December • Year: 2018

İÇİNDEKİLER | CONTENTS

Editörden...

Sayfalar 1 - 2

Fahrettin ÖZDEMİRCİ

Belge Yönetimi Disiplinine Bibliyometrik Bir Bakış: Eş-Kelime Analizi Üzerinden Bir Değerlendirme

Sayfalar 90 - 99

Haydar YALÇIN

Tiyatro Oyunlarının Tanımlanmasında Üst Veri: Ankara Devlet Tiyatrosu Oyunlarına Yönelik Bir Uygulama

Sayfalar 100 - 118

Nuriye ÖZAN, Emine Pınar GEVHEROĞLU, Özlem GÖKKURT DEMİRTEL

Ulusal Bilgi/Veri Politikalarının Yeni Rota Sorunu: Tekinsiz Vadi' de Yol Almak

Sayfalar 119 - 133

Mehmet TORUNLAR

A Comparative Study of Electronic Information Literacy Levels of Researchers: Instances From The Universities of Kastamonu and Çankırı Karatekin in Turkey

Sayfalar 134 - 148

Elsa BITRİ, Mehmet Ali AKKAYA

Sağlık Bilgi Sistemleri Yönetimi ve Toplumsal Bellek/Gelecek Açısından Değerlendirilmesi

Sayfalar 149 - 155

Fahrettin ÖZDEMİRCİ

Arşiv Kültürü Oluşturmak

Sayfalar 156 - 165

Mehmet TORUNLAR

Tanıtım-Değerlendirme

Sayfalar 166 - 169

BY Dergisi BİL-BEM

Haberler

Sayfalar 170 - 172

BY Dergisi BİL-BEM

Bilgi Yönetimi Dergisi

Cilt: 1 Sayı: 2 Yıl: 2018

e-ISSN: 2636-8544

Hakemli dergidir.
Yılda 2 sayı (Haziran-
Aralık) yayınlanır.

<http://derginark.gov.tr/by>

Sahibi

Ankara Üniversitesi Bilgi Yönetim
Sistemleri Belgelendirme Merkezi
(BİL-BEM)

Editör

Fahrettin ÖZDEMİRCİ
bvdergisi@gmail.com

Editör Yardımcısı

Bahattin YALÇINKAYA
Burcu YILMAZ
bvdergisi@gmail.com

Editör Kurulu

Fahrettin ÖZDEMİRCİ
Fazıl GÖKGÖZ
Nevzat ÖZEL
İbrahim ARPACI
Bahattin YALÇINKAYA
M. Altay ÜNAL
Mehmet TORUNLAR
Burcu YILMAZ
bvdergisi@gmail.com

Yönetim Yeri:

Ankara Üniversitesi
Bilgi Yönetim Sistemleri
Belgelendirme Merkezi (BİL-BEM)
Gölbaşı 50. Yıl Yerleşkesi
BEYAS Binası 06830
Gölbaşı/ANKARA

Tlf: (0312) 484 51 89

e-Posta: bilbem@ankara.edu.tr

Web: <http://bilben.ankara.edu.tr>

Editörden...

İnsanlar, kurumlar, devletler iletişim ağları üzerinden kişisel, kurumsal, evrensel ölçekte kurgulanmış bilgi yönetim sistemlerini, farkında olarak ya da olmayarak kullanmaktadır. Bilgi yönetim sistemleri, bir şekilde tüm insanlara dokunan uygulamalar olarak yaşamımızın ayrılmaz bir parçası olmayı her geçen gün daha da ileri düzeye taşımaktadır.

Bilgi ve bilginin yönetimi, her dönemde yeni fırsatlarla birlikte yeni sorunları da beraberinde getirmektedir. Fırsatları değerlendirirken sorunlara çözüm bulmak için disiplinlerarası yaklaşımlarla araştırmalar yapmak, çalışmalar yürütmek, uygulamalar geliştirmek gerekmektedir. Bilgi yönetim sistemleri, bilgi varlıklarını ve buna ilave olarak zihinsel sermayeyi yönetilebilir bir değer olarak ele alan en önemli kurumsal ve toplumsal yönetim alanıdır. Bilgiyi ulusal ve evrensel düzeyde yönetmek için sistemler kurgulamak, kurmak, işletmek çağımızın gereklerindedir.

Elektronik ortamlarda ürettiğimiz düşüncelerin, fikirlerin, eylemlerin ürünleri olan elektronik ortamda kayıtlı veri/bilgi/belgelerin yeniçağın gerçekliklerine uygun yönetilmesi gereklidir. Kurumlar veri dağlarının altında ezilmekten kurtulabilmelidir, bunun yolu teknolojidenden ve bilgi yönetim sistemlerinden geçmektedir. Bilgi yönetim sistemleri, barındırdığı bileşenler açısından disiplinlerarası bütünleştirici yaklaşımlara daha çok gereksinim göstermektedir. Bu gereksinim göz önünde bulundurulduğunda, bilgi yönetim sistemleri alanında atılması gereken en önemli adımlardan birisi de bu alanda yetkin insangücü yetiştirilmesidir.

Disiplinlerarası yaklaşımla bilgi ve belge yönetimi ile uğraşan, çalışma alanına bilgi ve belge yönetimi ile bilişimi koyan, bilgi odaklı çalışan araştırmacıları, uygulamacıları aynı platformda buluşturmayı amaç edinen Bilgi Yönetimi Dergisi'nin 2. sayısını yayınlıyoruz.

Dergimizi, takip eden araştırmacı ve okurlarımız ile hakemlerimizden gelen önerilerle geliştirmeye ve yenilemeye devam ediyoruz. Dergimiz kurullarında değişikliğe gidilerek 'Başeditör' yerine 'Editör' yapısını tercih etmeye karar verdik, editör yardımcılarımızı belirledik ve Editör Kurulumuzu genişlettik. Marmara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü öğretim üyesi Dr. Bahattin Yalçinkaya ve Ankara Üniversitesi BEYAS Koordinatörlüğü Bilgi ve Belge Yöneticisi Burcu Yılmaz Editör Yardımcılığı görevini, Ankara Üniversitesi BEYAS Koordinatörlüğü Programcısı Ozan Çıtlak Teknik İşler, Düzenleme ve Tasarım görevini aldılar ve 2. sayının çıkarılmasında tüm yükü üstlendiler, kendilerine katkıları için teşekkür ederim.

Bu sayı ile birlikte hakemlerimizden Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İşletme Bölümü Sayısal Yöntemler Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Fazıl Gökğöz Editör Kurulu'nda yer alarak, iki meslektaşımız Çankırı Karatekin Üniversitesi'nden Doç. Dr. M. Ali Akkaya ile Dr. Öğr. Üyesi Kasım Binici Hakem Kurulu'na katılarak Dergimize güç verdiler, destekleri için teşekkür ederim.

Bilgi Yönetimi Dergisi'nin 2. sayısını zamanında yayınlamamızı sağlayan araştırmacı yazarlarımıza ve değerli zamanlarını ayırarak kısa sürede makaleleri inceleyip, görüşlerini bizimle paylaşan hakemlerimize verdikleri destek ve sağladıkları katkı için teşekkür ederim.

Yılda iki sayı ve elektronik olarak yayımlanan, açık erişim yaklaşımını benimseyen Bilgi Yönetimi Dergisi [Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı](#) ile lisanslanmıştır. Bilgi Yönetimi Dergisi '[Index Copernicus-ICI World of Journals](#)' ta listelenmeye başlanmıştır.

Bilgi Yönetimi Dergisi'nin ikinci sayısı 28 Aralık 2018 tarihinde yayınlanmıştır. Derginin bu sayısında 4 hakemli makale, 2 inceleme yazısı, kitap tanıtım-değerlendirmeleri ile haberler yer almaktadır.

Bundan sonraki sayılarımızda siz değerli araştırmacılarımızın, okurlarımızın, makale ve inceleme yazısı yaparak, tanıtım-değerlendirme yaparak ve haber ileterek katkı vermesi ile üretilen bilginin paylaşılması, bilgi ve belge yönetimi ile bilişim alanının gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Gelecek sayılarda buluşmak üzere...

Saygılarımla,

28 Aralık 2018, Gölbaşı-Ankara
Prof. Dr. Fahrettin ÖZDEMİRÇİ
Editör
BİL-BEM Müdürü

**Bilgi Yönetimi
Dergisi**
Cilt: 1 Sayı: 2 Yıl: 2018

<http://dergipark.gov.tr/by>

Hakemli Makaleler

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 14.09. 2018
Kabul tarihi: 16.11. 2018
Yayınlanma tarihi: 28.12. 2018

Article Info

Date submitted: 14.09. 2018
Date accepted: 16.11. 2018
Date published: 28.12. 2018

Anahtar sözcükler

*Belge Yönetimi, Bibliyometri,
Eş-Kelime Analizi, R*

Keywords

*Records Management,
Bibliometrics, Co-word
Analysis, R*

Belge Yönetimi Disiplinine Bibliyometrik Bir Bakış: Eş- Kelime Analizi Üzerinden Bir Değerlendirme

*A Bibliometric Perspective of Records Management
Discipline: An Assessment on Co-Word Analysis*

Dr. Öğr. Üyesi Haydar YALÇIN

Dr., Misafir Öğretim Üyesi, Portland Eyalet Üniversitesi, Mühendislik ve Teknoloji Yönetimi Bölümü, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Bilgi Yönetimi ve Teknolojisi ABD, havdar.valcin@gmail.com

Öz

Yönetimsel süreçlerin vazgeçilmez bir parçası olan belge yönetimi, yalnızca kurumlarda üretilen belgelere yönelik bir süreç olarak algılanmamalıdır. Her bilim alanında olduğu gibi belge yönetiminin de çağın gereklerine uygun bir şekilde pozisyon alması gerekmektedir. Bu çalışmada belge yönetimi yayınları, dokümanlarda kullanılan anahtar kelimeler üzerinden incelenmiştir. Belge yönetimi alanındaki literatür artışının %15'lik bir orana ulaştığı tespit edilmiştir. Kavramsal yapı haritasında belge yönetimine yönelik çalışmaların beş ana başlık altında toplanabileceği görülmüştür; "Bilgi Sistemi", "Bilgi Yönetimi", "Birlikte Çalışabilirlik (Interoperability)", "Sağlık Bilgi Sistemleri ve Kullanıcı" "Yasal Uyum ve Kurumsal Gereksinimler". Diğer yandan belge yönetiminin yalnızca kurumların doğal işleyişinin birer kanıtı olarak oluşan belgelerle sınırlı kalmadığı, özellikle hastane bilgi sistemlerinin içerisinde yer alan hasta kayıtlarının da bu bağlamda incelendiği görülmüştür. Bu tespitten yola çıkarak veri yönetiminin belge yönetimi bağlamında sürece dâhil edilmesinin alan araştırmacılarının dikkatine sunulması gerektiği düşünülmektedir. Ulaştığımız kavramsal yapı haritasına göre belge yönetiminin yalnızca üretilen belgelere dair bir süreç olmadığı, bilgi sistemi, veri yönetimi, kullanıcı, yasa ve yönetmeliklere uyumluluk, birlikte çalışabilirlik ve standartlar vb. gibi birçok boyutu tespit edilmiştir. Alanın bilgilendirme, kütüphanecilik ve bilgisayar bilimleri ekseninde yer aldığı açıkça görülmektedir.

Abstract

Records management, which is an indispensable part of administrative processes, should not be perceived as a process directed only to records produced in institutions. As in any scientific discipline, records management needs to take a position in line with the needs of today's. In this research, records management publications have been examined through the keywords used in the scientific papers. The growth rate for the discipline is 15%. It has been seen that studies on records management under the conceptual structure map can be gathered under five main headings; "Information System", "Information Management", "Interoperability", "Health Information Systems and User" "Legal Compliance and Institutional Requirements". On the other hand, it has been observed that records management is not limited to the documentation which is the only natural evidence of the natural functioning of institutions, especially the patient/health records in the hospital information systems. It is believed that this should be brought to the attention of field researchers to include data management in the context of records management. The conceptual structure of the map we are reaching is not only a documented process of records management, but also the compatibility of information systems, data management, users, laws and regulations, interoperability and standards, and so on. Many dimensions have been identified. The field is located on the axis of information science, library science and computer science.

1. Giriş

Bilimsel disiplinlerin nasıl geliştiğini ve nereye doğru yol aldığını belirlemek önemlidir. Bu sayede alanda verilen eğitimin dönemin şartlarına uygun bir şekilde planlanması mümkün olabileceği gibi, araştırma trendlerinin yakından takibi de mümkün olmaktadır. Çalışma kapsamında Belge Yönetimi çalışmaları anahtar kelimeler üzerinden incelenmiştir. Alanla ilgili yayınları derlemek amacıyla Scopus veritabanı kullanılmıştır. Dizinlediği dergi sayısı bakımından Web of Science'tan daha geniş kapsamlı olan SCOPUS tercih edilmiştir. Elde edilen yayınların bibliyografik verileri incelenerek alanın sınırlarının nasıl şekillendiği ve yayınlarda öncelenen konular incelenmiştir. Betimleme yöntemini kullandığımız çalışmamızda belge yönetiminin yalnızca arşiv ve belge boyutunun olmadığı, bilgi sistemi ve kullanıcı boyutlarının da ele alınması gerektiğini göstermek de amaçlarımız arasında yer almaktadır.

Bu amaçla elde edilen yayınların bibliyografik bilgileri kullanılarak; anahtar kelimeler, doküman başlıkları ve özlere kullanılan kelimeler üzerinde analizler yürütülmüştür. Veritabanı tarafından sağlanan kontrollü kelime dağarcığından (thesaurus) atanan anahtar kelimeler üzerinden de kavramsal yapı analizi gerçekleştirilmiştir. Araştırmamızda doküman türü olarak makale, bildiri, kitap bölümü, derleme makaleler kullanılmıştır. Bu sayede belge yönetimi literatüründe tartışılan konulara yönelik bir betimleme yapma olanağı mümkün olmuştur.

Bu bağlamda çalışmamızda cevap aranan araştırma soruları şu şekilde sıralanabilir;

1. Belge yönetiminde literatür büyümesi nasıldır?
2. Belge yönetiminde ele alınan konu başlıkları yıllar bağlamında ele alındığında nasıl bir görünüm sergilemektedir?
3. Kavramsal yapı analizine göre belge yönetimi alanında yayımlanan araştırmaları sınıflandırmak mümkün müdür?

2. Belge Yönetimi

Çalışmanın bu kısmında belge yönetimine dair bilgi vermenin faydalı olacağı düşünülmektedir. Yönetimin bir sorumluluğu olarak işlemlerin kanıtı olma işlevini yerine getiren belgeler üretim aşamasından, nihai olarak yok edilmelerine kadar geçen sürede ilgili oldukları her aşamaya göre ele alınmalıdırlar. Arşivcilik terimleri sözlüğünde idari yönetimin bir bölümü olarak tanımlanan (1995, s139) bu süreçte belge yönetimi adı verilmektedir. Belge yönetimi kâğıt ortamda üretilen belgelerin yönetildiği zamanlarda geleneksel yöntemlerle diğer bir ifadeyle elci sistemlerle yürütülürken, bilgi ve iletişim sektöründeki gelişmelerden etkilenmiş, bilgisayar destekli sistemler üzerinden kontrol edilmeye başlanmıştır. Elektronik belge yönetim sistemi adı verilen bilgisayar destekli bu yazılımlar sayesinde belgenin üretiminden nihai tasfiyesine kadar olan bütün süreç önceden belirlenmiş kurallara göre yönetilebilmektedir. Bu süreçte kurumların organizasyon yapılarının da biyolojik varlıklar gibi olgunlaşma evresinin (maturity) aşamalarını izlediği unutulmamalıdır. Kurumlardaki olgunlaşma seviyesinin doğru bir şekilde ele alınabilmesi için belge yönetimi ya da kurumsal bilgi yönetiminin oldukça önemli olduğu söylenebilir. Çalışmamızda kurumsal işleyiş açısından oldukça önemli olan belge yönetiminin ele alınışı anahtar kelimeler üzerinden incelenmiştir. Anahtar kelime kullanımlarının yıllara göre gelişimi detaylandırılmış, yıllara göre öncelenen konu alanları belirlenmiştir. Araştırma çıktılarının ülkemizde lisans ve lisansüstü seviyede eğitimi verilen bu araştırma alanına yönelik olarak ders içeriklerinin gözden geçirilmesine ışık tutacak bilgiler sağladığı düşünülmektedir.

3. Tarihsel Arka Plan ve Önceki Çalışmalar

Literatür incelendiğinde belge yönetimine dair ilk çalışmaların daha çok olması gerekenlere yoğunlaştığı görülmektedir (Goodyear ve Miller, 1977; Grummitt, 1977). Hemen ardından 77'de üretilen belge yönetim sistemleri üzerine karşılaştırmaların yapıldığı çalışmalar görülmektedir. Araştırmamızda Cook (1980), Liverpool üniversitesindeki Dyfed, Tyne and Wear County Record Offices ile Chester City Record Office'de kullanılan iki farklı belge yönetim sistemini karşılaştırmıştır. Karşılaştırmada sistem işletim giderleri, yazılım kullanımı ile belgelerin sağlanması, listelenmesi, yerinin belirlenmesi, erişime açılması, imha edilmesi gibi belge yönetimin temel işlevlerine yönelik karşılaştırmalarda bulunulmuştur (Cook, 1980). 80'lerin ortalarında büyük boyutlu veri depolama sistemleri kavramlar ve fonksiyonlar açısından karşılaştırılmıştır (Otten, 1984) Elektronik ortamda bilgi saklanması tartışmalarına örnek

olarak Weiss (1991) konuya biraz daha şüpheli yaklaşarak halen günümüzde de tartışma konusu olan mahremiyet, kişisel verinin gizliliği, kanıtların güvenliği vb. gibi konularla ilişkili olarak; hukuk ve teknolojinin yan yana durabilme ihtimalini irdelemiştir (Weiss, 1991). Bu zamana kadar kütüphanecilikle birlikte anılan belge yönetimi, önce 1993'te ilk kez el kitabına kavuşmuş (van Straten, 1993), ardından ilk kez 1994 yılında da bilgi yönetiminin ayrı bir disiplini olarak ele alınmaya başlanmıştır (Goodman, 1994). Diğer yandan teknolojide yaşanan hızlı gelişim ve beraberinde getirdiği dönüşüm de belge yönetim sistemleri açısından ele alınmış; sistem geliştirme aşamasında uygulanması gereken standartlar tartışılmıştır (Barata, 1998; Plocher, 1999). Belge yönetim sistemlerinin özellikle Amerikan Devletinin kullandığı diğer bilgi sistemleri ile entegrasyonu için yapılması gerekenler, karar vericilerin bilgi sistemi için yapması gereken yatırımlarda göz önünde bulundurulması gerekenler, federal ajanların belge yönetim sistemlerinin kullanımında karşılaştıkları sorunlar da tartışılan konular arasında yer almaktadır (Gunnlaugsdottir, 2003; Patterson ve Sprehe, 2002; Sprehe, 2000; Van Wingen, Hathorn, ve Sprehe, 1999).

Belge yönetimine dair Türkiye adresli yazarların konuyu ele alış şeklini incelediğimizde ise bilgi edinme yasasının kamu arşivleri, kamu belgeleri ile kamusal bilgiye erişim üzerindeki etkisini inceleyen çalışmada Özdemirci, belge yönetimi ile belge yönetim sistemlerinin bilgi edinme yasasının gerekliliklerini yerine getirme noktasındaki önemini dile getirmiştir. Ulusal arşiv yasasının çıkarılması gerekliliğine vurgu yapan Özdemirci bu konuda devlet arşivlerine büyük bir sorumluluğun düştüğüne işaret etmiştir (Özdemirci, 2008). Külcü ve Külcü (2009) çalışmalarında Türk Kızılayı'nda kullanılan belge yönetim sisteminin kapasite belirlemesini yapmışlar önerilerini on bir başlık altında sıralamışlardır (Özgür Külcü ve Külcü, 2009). Bir diğer çalışmada Külcü, Çakmak ile birlikte ülkemizdeki 17 farklı kurumda kullanılan belge yönetim sistemlerine dair bilgileri derlemiş ve karşılaşılan sorunlar temelinde karşılaştırmalarda bulunmuştur. Çalışmalarında koordinasyon sorunu başta olmak üzere, sistemlerin birbirlerinden bağımsız çalışması, uzman yetersizliği, yönetsel bakımdan sıkıntılar ile elektronik imzaya geçiş sürecine dair sorunların yaşandığı belirtilmiştir (Özgür Külcü ve Çakmak, 2010). Bu çalışmalara ek olarak; kurumsal içerik yönetimi ile belge yönetim sistemleri arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalar (Özgür Külcü ve Çakmak, 2012), aynı belge yönetim sistemi ile kurumlara ait farklılıkların yönetimini ele alan çalışmalar (Bayram, Özdemirci, ve Güvercin, 2013), belirli bir kurumda kullanılan elektronik belge yönetim sisteminin verimliliğini inceleyen çalışmalar (Demirtel ve Bayram, 2014) da bulunmaktadır. Konuya bibliyometrik bakış açısıyla yaklaşan çalışmalarında Patra, Bhattacharya ve Verma (2006) Library and Information Science Abstracts (LISA) verileri üzerinden alanın büyüme trendi, temel dergileri, yazar dağılımı gibi bibliyometrik göstergeleri betimlemiştir. Gerek dünya literatüründe gerekse de Türkiye'de yapılan çalışmalar incelendiğinde konuya belge yönetiminin kavramsal temelleri, öncelikli olarak ele alınan çalışmalar ve disiplinin gelişimini ele alan çalışmalara rastlanmamıştır. Yalnızca bir doktora tezinin özelde alanla doğrudan ilgili bir dergi olan Records Management Dergisi'ni incelediği gözlemlenmiştir (Lee, 2015).

4. Yöntem ve Veri Toplama

Bu amaçla 11.06.2018 tarihinde Scopus'ta yapılan çevrimiçi çalışmada 1380 kaynaktan (dergi, kitap, derleme makale vb.) 3203 adet yayın bilgisine ulaşılmıştır. Elde edilen veriler ilişkisel bir veritabanına kaydedilerek analize hazır hale getirebilmek amacıyla temizlenmiştir. Verilerin analizinde bibliyometri kullanılmıştır. Bibliyometri Amerikan Kütüphane bilimcisi Shera'nın social epistemoloji yaklaşımına göre ekonometride yer alan malların üretim, dağıtım ve yararlandırma sarmalındaki sürecin, bilimsel ve entelektüel çıktılara uyarlanması esasına dayanmaktadır (Donohue, 1973). Bibliyometri, bilimsel iletişim araçlarının ölçülebilir yönlerini incelemek için istatistiksel yöntemler kullanır. Diğer bir ifadeyle bibliyometri ile bilimsel iletişim deneyiminin birer sonucu olarak ortaya çıkan yayınlar, "sayılar" bakımından bilimsel bilginin gelişimini ifade eden göstergelere dönüştürülmekte, bilimin beklenenden daha yapılandırılmış bir resmini ortaya koymak amacıyla kullanılmaktadır (De Mey, 2012). Çalışmamızda bibliyometrik yöntemler arasında sıklıkla kullanılan eş-kelime (co-word) analizi üzerine yoğunlaşmıştır. Eş kelime analizi kavramların birlikte kullanılma sıklıkları üzerinden hareket eden bir analiz türü olarak tanımlanabilir. Literatüre bakıldığında eş-kelime analizlerinin doküman başlıklarına (Mohebbi ve Douzandegan, 2017), doküman özetlerine (Chen, Chen, Wu, Xie, ve Li, 2016) ya da anahtar kelimelere (Muñoz-Leiva, Viedma-del-Jesús, Sánchez-Fernández, López-Herrera, ve Quantity, 2012)

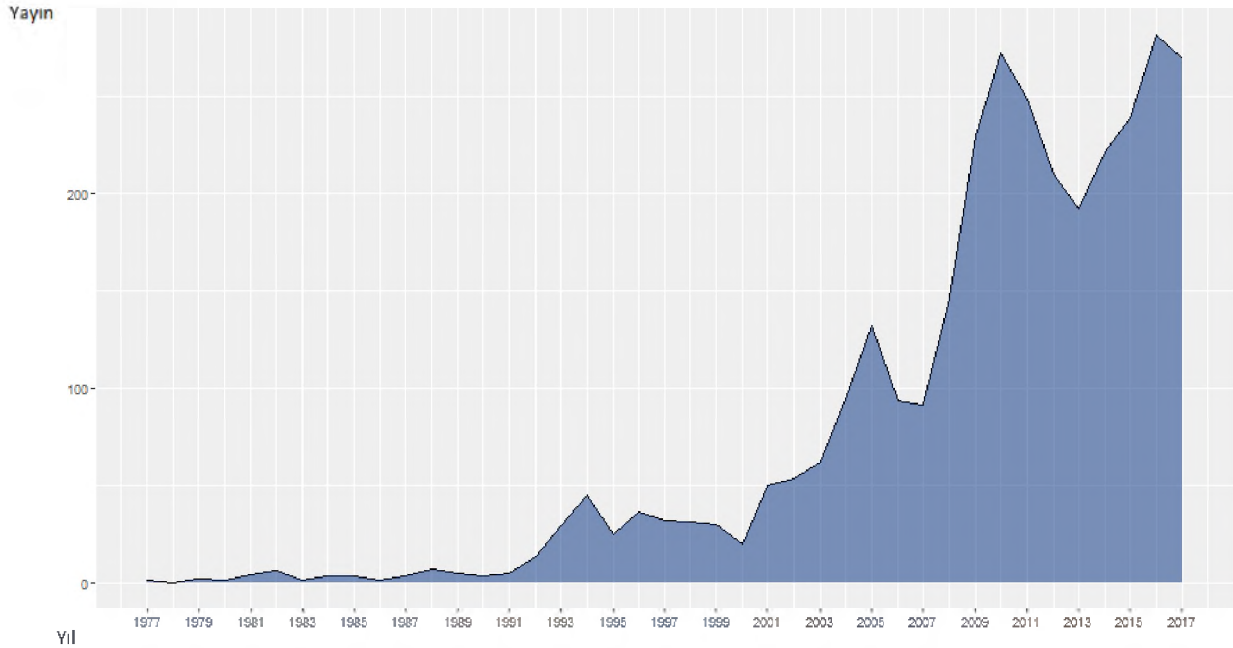
uygulandığı görülmektedir. Çalışmamızda dokümanların tanımlanmasında kullanılan anahtar kelimeler üzerinde incelemeler yapılmıştır. Kavramların birbirleri ile olan ilişkileri için ağ analizinden faydalanılmış ve alanla ilgili önemli kavramlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Verilerin analizinde, Bibexcel, Pajek, Circos ve R yazılımları kullanılmıştır.

5. Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde belge yönetimine dair yayınların temel bibliyometrik göstergeleri verilmiştir.

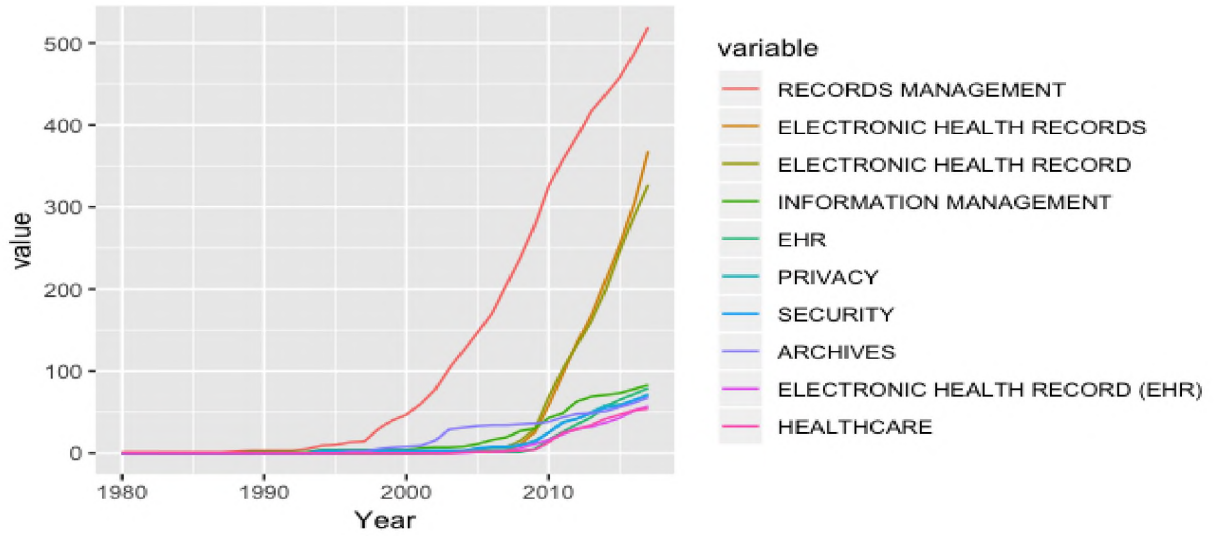
5.1. Tanımlayıcı İstatistikler

Tarama sonucunda ulaşılan 3203 adet yayın toplam 9899 yazar tarafından kaleme alınmıştır. Tekil yazarların sayısı 7730'dur. Yalnızca tek yazarlı bir yayında katkı sağlayan 626 yazar varken, çok yazarlı araştırmalarda rol alan yazar sayısı 7104'tür. Yazar başına düşen doküman sayısı 0.414, doküman başına düşen yazar sayısı 2.41'dir. Doküman başına düşen yazar işbirliği 3.09, İşbirliği indeksi ise 3.07 olarak hesaplanmıştır. Belge yönetimine dair yayınlar için yıllık büyüme oranı % 15.43'dür (Şekil 1). Yayın sayısı bakımından MCLEOD (18), SACHDEVA (16) ve YUSOF (15)'un alanın en verimli yazarları oldukları görülmektedir. Ağırlıklandırılmış hesaplamaya (adjusted count) göre belirlenmiş yazar katkısında ise ilk üç sırada MCLEOD (12,67), GUNNLAUGSDOTTIR (8) VE JIMERSON (7) gelmektedir. Yayın sayısı bakımından en yüksek katkıyı ABD (723), Birleşik Krallık (181) ve Çin (121) yapmışken, Türkiye 27 yayımla 21 sırada yer almıştır. Durum atıf sayıları açısından ele alındığında sıralamanın ABD (7846), Birleşik Krallık (1212) ve İspanya (887) olarak şekillendiği görülmektedir. Records Management Journal 248 yayımla en çok yayının yayımlandığı dergi olurken International Journal of Medical Informatics 165, Lecture Notes in Computer Science 119 yayımla onu takip etmektedir.

Şekil 1: Yıllık Bilimsel Üretim

Belge yönetimi konusunda yayımlanan yayınların yoğunlaştığı konu alanlarının belirlenmesi için dokümanlarda kullanılan anahtar kelimeler (hem yazar tarafından atanan hem de ilgili veritabanının thesaurusundan atanan anahtar kelimeler) incelenmiştir (Tablo 1). Anahtar kelimelerin yıllara göre kullanım sıklıkları incelendiğinde günümüze yaklaştıkça sağlık bilgi sistemlerine dönük kavramların kullanımının arttığı gözlenmektedir. Belge yönetimi kavramı 90'ların ikinci yarısından itibaren artışını sürdürse de özellikle 2000'lerin son çeyreğinden itibaren sağlık bilgi sistemlerindeki hasta kayıtlarının incelenmesine yönelik eğilimde ciddi bir artış gözlenmektedir (Şekil 2).

Şekil 2: Yazar anahtar kelimelerinin (DE) yıllara göre kullanımı

Anahtar kelimelerin yıllara göre kullanım sıklıkları incelendiğinde sağlık bilgi sistemlerine yönelik kavramların kullanımının giderek arttığı söylenebilir. Diğer yandan büyüme oranı bakımından elektronik sağlık kayıtları ve belge yönetimi kavramları kadar olmasa da sağlık datası, mahremiyet ve güvenlik kavramlarının kullanımının da artış seyri içinde olduğu kolayca görülebilmektedir.

#	Yazar Anahtar Kelimesi (DE)	Articles	Theasurus Anahtar Kelime (ID)	Articles
1	RECORDS MANAGEMENT	519	RECORDS MANAGEMENT	1378
2	ELECTRONIC HEALTH RECORDS	368	ELECTRONIC HEALTH RECORD	1198
3	ELECTRONIC HEALTH RECORD	327	HEALTH CARE	529
4	INFORMATION MANAGEMENT	83	HEALTH	472
5	EHR	79	ELECTRONIC MEDICAL RECORD	337
6	PRIVACY	72	HUMAN	331
7	SECURITY	70	HUMANS	298
8	ARCHIVES	68	MEDICAL COMPUTING	275
9	ELECTRONIC HEALTH RECORD (EHR)	57	ELECTRONIC HEALTH RECORDS	270
10	HEALTHCARE	54	PRIORITY JOURNAL	269
11	CLOUD COMPUTING	51	INFORMATION SYSTEMS	256
12	KNOWLEDGE MANAGEMENT	50	INFORMATION MANAGEMENT	217
13	ELECTRONIC RECORDS	44	HOSPITALS	168
14	E-HEALTH	42	MEDICAL RECORD	166
15	INTEROPERABILITY	42	INFORMATION TECHNOLOGY	162
16	ELECTRONIC RECORDS MANAGEMENT	40	ELECTRONIC HEALTH RECORD SYSTEMS	160
17	INFORMATION SYSTEMS	39	ARTICLE	156
18	ARCHIVES MANAGEMENT	35	MEDICAL INFORMATICS	150
19	ONTOLOGY	34	INFORMATION RETRIEVAL	149
20	E-GOVERNMENT	30	FEMALE	148

Tablo 1: En sık kullanılan anahtar kelimeler

5.2. Ağ Analizi ve Belge Yönetiminde Öncelenen Konular

Yapılan Ağ analizi sonucunda ulaşılan ağ değerleri şu şekilde sıralanabilir; ağ büyüklüğü = 17395, yoğunluk (density) 0.003, ağ geçişkenliği (transivity) 0.076, ağ çapı (diameter) = 6, Merkezilik derecesi (Degree Centralization) = 0.62, yakınlık merkeziliği (Closeeness Centralization) = 0, Arasındalık merkeziliği (Betweenness Centralization) = 0.389, Eigenvektör merkeziliği (Eigenvector Centralization) = 0.979, ortalama patika uzunluğu (Average path length) da 2.145 olarak hesaplanmıştır. Bu değerlere göre incelediğimizde belge yönetimi ile elektronik sağlık kaydı kavramlarının bağlantılılık seviyesinin, diğer kavramlarla olan bağın kurulmasındaki rolünü gösteren değerler bakımından (betweenness centrality) en yüksek kavramları barındırdığı, diğer bir ifade ile belge yönetimi literatürü için oluşturulan ağ içerisindeki en önem verilen konular olduğu gözlenmektedir (Tablo 2).

ANAHTAR KELİME	MERKEZİLİK DEREJESİ	YAKINLIK DEREJESİ	EIGENVEKTÖR DEĞERİ	ARASINDALIK MERKEZİLİĞİ	PAGERANK SIRLAMASI	HUB SIRLAMASI	OTORİTE SIRLAMASI	GENEL SIRLAMA
RECORDS MANAGEMENT	0.623	0.0129	1	0.389	0.01546	1	1	1
ELECTRONIC HEALTH RECORD	0.45	0.0129	0.971	0.1486	0.01001	0.971	0.971	2
HEALTH	0.251	0.0129	0.793	0.0409	0.00521	0.793	0.793	3
HEALTH CARE	0.245	0.0129	0.787	0.0406	0.00517	0.787	0.787	4
HUMAN	0.229	0.0129	0.745	0.0225	0.00375	0.745	0.745	5
HUMANS	0.223	0.0129	0.738	0.021	0.00362	0.738	0.738	6
ELECTRONIC MEDICAL RECORD	0.206	0.0129	0.721	0.0184	0.00348	0.721	0.721	7
PRIORITY JOURNAL	0.202	0.0129	0.697	0.0152	0.00332	0.697	0.697	8
ELECTRONIC HEALTH RECORDS	0.198	0.0129	0.665	0.0151	0.00329	0.665	0.665	9
MEDICAL COMPUTING	0.155	0.0128	0.59	0.0148	0.00306	0.59	0.59	10

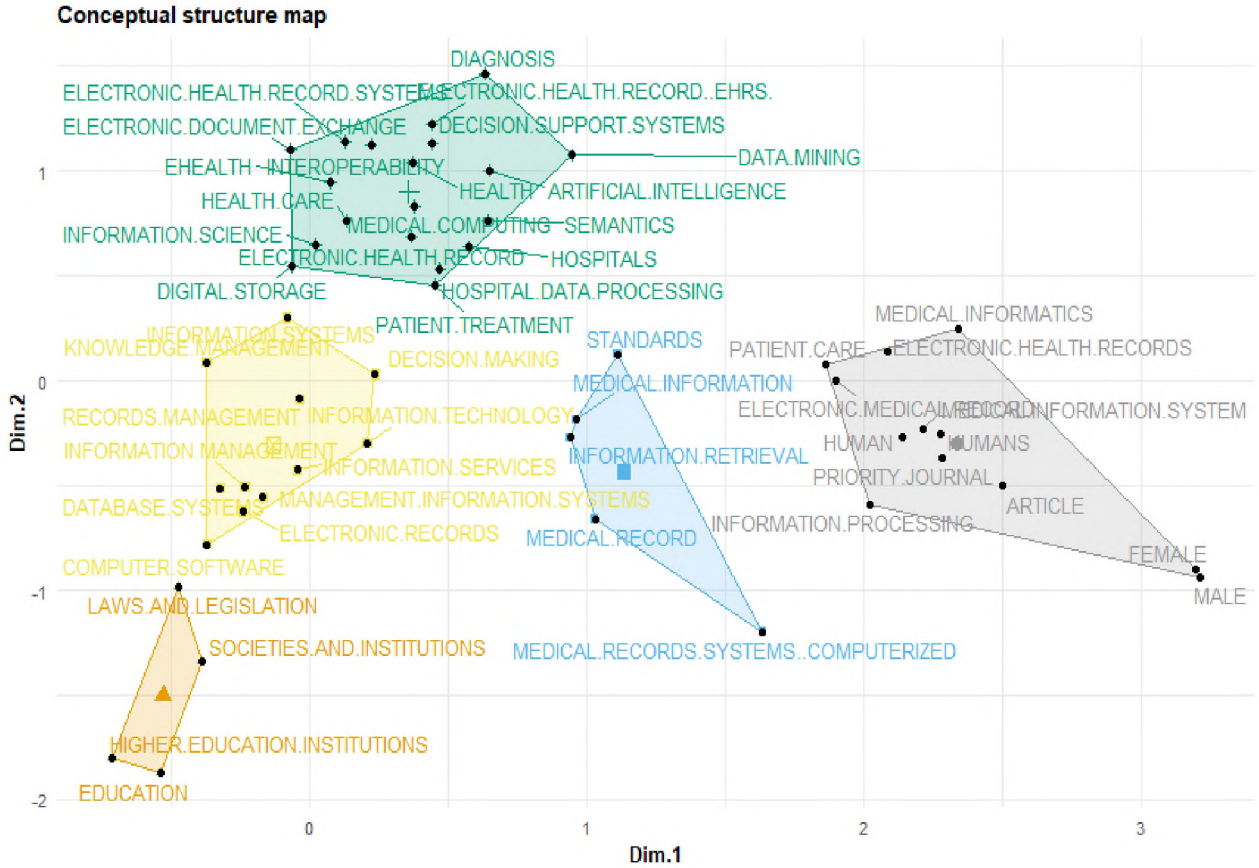
Tablo 2:Ağ Metrikleri

Tablo 2’de de kolayca görüleceği üzere belge yönetimi, elektronik sağlık kayıtları terimlerinin ağın en önemli üyeleri olduğu görülürken, kavramların birbirleri ile olan ilişkilerinin daha iyi görülebilmesi için anahtar kelimelerin birlikte geçme sıklıkları kullanılarak (co-occurrence) anahtar kelime ağ haritası oluşturulmuştur (Şekil 3). Sağlık bilgi sistemleri bilgi yönetimi, karar destek sistemleri ile belge yönetimi ağ değerleri açısından kendi aralarında bir ağ oluştururken, bilgi işleme, bilgi erişim, elektronik belge yönetimi, elektronik sağlık verisi gibi kavramların da kendi aralarında bir ağ oluşturduğu gözlemlenmektedir.

Şekil 4: Belge Yönetimi Yayınlarının Kavramsal Yapı Haritası

6. Sonuç ve Değerlendirme

Belge yönetiminin genel özelliklerini SCOPUS'ta dizinlenen bilimsel yayınlar üzerinden betimlemeyi amaçladığımız çalışmamızda dokümanları tanımlamada kullanılan anahtar kelimeler analiz edilmiştir. Belge yönetimine yönelik çalışmaların özellikle 90'ların sonlarından itibaren artış gösterdiği görülmektedir. Literatür büyümesi açısından hızlı bir artış gösteren konu alanının yıllık büyüme oranının %15 olması da bu tespiti doğrular niteliktedir. Büyüme oranına paralel olarak belge yönetiminin farklı konularla ilişkilendirildiği de tespit edilmiştir. Sözgelimi 2000'li yılların üçüncü çeyreğinden itibaren alandaki çalışmalarda sağlık/hastane bilgi sistemlerine yönelik kavramların kullanımının önemli oranda arttığı gözlenmiştir. Diğer yandan belge yönetiminin yalnızca kurumların işleyişinin doğal birer kanıtı olarak oluşan belgelerle sınırlı kalmadığını, özellikle hastane bilgi sistemlerinin içerisinde yer alan hasta kayıtlarının da bu bağlamda incelendiği görülmüştür. Bu tespitten yola çıkarak veri yönetiminin belge yönetimi bağlamında sürece dâhil edilmesinin alan araştırmacılarının dikkatine sunulması gerektiği düşünülmektedir. Ulaştığımız kavramsal yapı haritasına göre belge yönetiminin yalnızca üretilen belgelere dair bir süreç olmadığı, bilgi sistemi, veri yönetimi, kullanıcı, yasa ve yönetmeliklere uyumluluk, birlikte çalışabilirlik ve standartlar vb. gibi birçok boyutu olduğu tespit edilmiştir. Sağlık bilgi sistemleri ve kullanıcı konusunun özellikle kullanılabilirlik ve veri güvenliği konuları bakımından ele alınması gerekliliği oldukça önemlidir. Alanın biligibilim, kütüphanecilik ve bilgisayar bilimleri ekseninde yer aldığı açıkça görülmektedir. Bu bakımdan ele alındığında lisans ve lisansüstü programların içerikleri bahsi geçen konu alanlarına yönelik ihtiyacın giderilmesi noktasında ne kadar yeterli gözden geçirilmelidir. Sonraki çalışmalar kapsamında değerlendirilmek üzere alandaki yayınlar üzerinden yapılacak bir adres analizi ile alana katkı sağlayan yazar ve kurumların ilgili oldukları disiplinler belirlenebilir ve erişilen bilgiler mesleki yeterlilikler ve ders içeriklerinin güncellenmesi bağlamında kullanılabilir.

Teşekkür

Bu çalışma 2018 yılında 2219- Yurt Dışı Doktora Sonrası Araştırma Burs Programı kapsamında TÜBİTAK-BİDEB tarafından desteklenmiştir. Proje Kodu [1059B191700840].

Kaynakça

- Barata, K. J. (1998). The impact of information technology standards on recordkeeping systems development:: Implications for records professionals. *Computer Standards & Interfaces*, 19(1), 51-64. doi:[https://doi.org/10.1016/S0920-5489\(97\)00007-X](https://doi.org/10.1016/S0920-5489(97)00007-X)
- Bayram, Ö., Özdemirci, F., ve Güvercin, T. (2013). Developing Electronic Records Management Software Applications and Managing Institutional Differences: A Comparative Study. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 73, 526-533. doi:<https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.02.086>
- Chen, X., Chen, J., Wu, D., Xie, Y., ve Li, J. J. P. C. S. (2016). Mapping the research trends by co-word analysis based on keywords from funded project. *91*, 547-555.
- Cook, M. (1980). 2 - Systems for Records Management. In M. Cook (Ed.), *Archives and the Computer* (pp. 55-75): Butterworth-Heinemann.
- Demirtel, H., ve Bayram, Ö. G. (2014). Efficiency of Electronic Records Management Systems: Turkey and Example of Ministry of Development. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 147, 189-196. doi:<https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.07.151>
- Goodman, E. C. (1994). Records management as an information management discipline — A case study from SmithKline Beecham pharmaceuticals. *International Journal of Information Management*, 14(2), 134-143. doi:[https://doi.org/10.1016/0268-4012\(94\)90032-9](https://doi.org/10.1016/0268-4012(94)90032-9)
- Goodyear, M. L., ve Miller, E. P. (1977). Acquisitions and records management: Help where it is needed. *Library Acquisitions: Practice ve Theory*, 1(3), 157-161. doi:[https://doi.org/10.1016/0364-6408\(77\)90025-4](https://doi.org/10.1016/0364-6408(77)90025-4)
- Grummitt, A. (1977). Real-time record management in general practice. *International Journal of Bio-Medical Computing*, 8(2), 131-150. doi:[https://doi.org/10.1016/0020-7101\(77\)90015-0](https://doi.org/10.1016/0020-7101(77)90015-0)
- Gunnlaugsdottir, J. (2003). Seek and you will find, share and you will benefit: organising knowledge using groupware systems. *International Journal of Information Management*, 23(5), 363-380. doi:[https://doi.org/10.1016/S0268-4012\(03\)00064-1](https://doi.org/10.1016/S0268-4012(03)00064-1)
- Külcü, Ö., ve Çakmak, T. (2010). Evaluation of the ERM application in Turkey within the framework of InterPARES Project. *International Journal of Information Management*, 30(3), 199-211. doi:<https://doi.org/10.1016/j.iiinfomgt.2009.09.001>
- Külcü, Ö., ve Çakmak, T. (2012). Convergence of the Records Management and Enterprise Content Management in the Digital Environment. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 62, 194-197. doi:<https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.09.031>
- Mohebbi, A., ve Douzandegan, Y. J. J. o. S. R. (2017). Linear Regression Analysis of Title Word Count and Article Time Cited using R. *6*(1).
- Muñoz-Leiva, F., Viedma-del-Jesús, M. I., Sánchez-Fernández, J., López-Herrera, A. G. J. Q., ve Quantity. (2012). An application of co-word analysis and bibliometric maps for detecting the most highlighting themes in the consumer behaviour research from a longitudinal perspective. *46*(4), 1077-1095.
- Patterson, G., ve Sprehe, J. T. (2002). Principal challenges facing electronic records management in federal agencies today. *Government Information Quarterly*, 19(3), 307-315. doi:[https://doi.org/10.1016/S0740-624X\(02\)00108-9](https://doi.org/10.1016/S0740-624X(02)00108-9)
- Plocher, D. (1999). The digital age: Challenges for records management. *Government Information Quarterly*, 16(1), 63-69. doi:[https://doi.org/10.1016/S0740-624X\(99\)80016-1](https://doi.org/10.1016/S0740-624X(99)80016-1)

- Sprehe, J. T. (2000). Integrating records management into information resources management in U.S. government agencies | The author is grateful to David Plocher, Kenneth Thibodeau, and John Bertot for comments and suggestions on an earlier version of this paper, and to NEC Corporation for financial assistance in the preparation of the paper. *Government Information Quarterly*, 17(1), 13-26. doi:[https://doi.org/10.1016/S0740-624X\(99\)00022-2](https://doi.org/10.1016/S0740-624X(99)00022-2)
- van Straten, R. H. (1993). Records management handbook for United States senators and their archival repositories: By Karen Dawley Paul. Washington DC, 1992. Senate Historical Office, United States Senate, 179p. Senate publication number 102-7. *Government Publications Review*, 20(4), 472-473. doi:[https://doi.org/10.1016/0277-9390\(93\)90047-S](https://doi.org/10.1016/0277-9390(93)90047-S)
- Van Wingen, R. S., Hathorn, F., ve Sprehe, J. T. (1999). Principles for information technology investment in u.s. federal electronic records management. *Journal of Government Information*, 26(1), 33-42. doi:[https://doi.org/10.1016/S1352-0237\(98\)00086-0](https://doi.org/10.1016/S1352-0237(98)00086-0)
- Weiss, P. N. (1991). Law and technology: Can they keep abreast? *Government Information Quarterly*, 8(4), 377-380. doi:[https://doi.org/10.1016/0740-624X\(91\)90004-R](https://doi.org/10.1016/0740-624X(91)90004-R)

**Bilgi Yönetimi
Dergisi**

Cilt: 1 Sayı: 2 Yıl: 2018

<http://dergipark.gov.tr/by>

Hakemli Makaleler

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 26.07. 2018
Kabul tarihi: 22.11. 2018
Yayınlanma tarihi: 28.12. 2018

Article Info

Date submitted: 26.07. 2018
Date accepted: 22.11. 2018
Date published: 28.12. 2018

Anahtar Sözcükler

*Üst Veri, Sahne Sanatları,
Tiyatro Oyunları, Ankara
Devlet Tiyatrosu*

Keywords

*Metadata, Performing Art,
Theatre Plays, Ankara State
Theatre*

Tiyatro Oyunlarının Tanımlanmasında Üst Veri: Ankara Devlet Tiyatrosu Oyunlarına Yönelik Bir Uygulama

*Metadata for Description of Theatre Plays: A Case Study of
Ankara State Theatre Plays*

Arş. Gör. Nuriye ÖZAN

*Ankara Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü; Doktora Öğrencisi,
Ankara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, nkiziltepe@ankara.edu.tr*

Arş. Gör. Emine Pınar GEVHEROĞLU

*Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü; Doktora
Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü,
epgevheroglu@ybu.edu.tr*

Prof. Dr. Özlem GÖKKURT DEMİRTEL

Ankara Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, ozlem.gkurt@gmail.com

Öz

Günümüzde özellikle günlük bilgi ihtiyacının karşılanmasında en sık kullanılan ortamlardan biri şüphesiz İnternettir. Kullanıcılar, tiyatro gibi etkinlik gündemi çok sık aralıklarla ya da dönemsel olarak değişen sanat dalları ile ilgili güncel bilgi ihtiyaçlarını karşılamak üzere sıklıkla İnternete başvurmaktadır. Ancak tiyatro oyunlarına yönelik bilgilere erişimi sağlayacak tanımlamalarda eksiklikler mevcuttur. Bu çalışma, kullanıcıların sanatsal aktivitelerle ilgili bilgileri elde etmede karşılaştıkları problemlerin güncel bilgi için üst veri kümelerinin oluşturulmasıyla azaltılabileceği hipotezine dayanmaktadır. Bu hipotezden hareketle çalışmada, Türkiye’de sahnelenen oyunlara erişimde güncel tanımlamaların standart bir formda yapılabilmesi için konuyla ilgili bir uygulama çalışması yapılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, Türkçe veri setlerinin yaygınlaşmasına örnek oluşturacak bir çalışma yürütülerek Ankara Devlet Tiyatroları oyunlarına yönelik bir üst veri seti tanımlanmıştır. İlgili veri setinin tanımlanmasında konuyla ilgili literatür araştırılarak sahne sanatları alanı için geliştirildiği belirlenen başlıca üst veri setleri karşılaştırılmış ve bu konuda Türkiye’de gerçekleştirilen çalışma ve uygulamalar değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda güncel bilgi gereksinimi kapsamında tiyatro oyunlarına ilişkin arama öğeleri dikkate alınarak oluşturulan bir üst veri seti (Tiyatro Üst Veri Seti - TÜS), örnek bir uygulama çalışmasında gösterilmiştir. Geliştirilen uygulamanın değerlendirilmesi aşamasında Ankara Üniversitesi lisans öğrencileri arasından seçilmiş olan grup ile odak-grup görüşmesi yapılmıştır. Bu görüşmeler sonucunda, kullanıcıların günlük bilgi ihtiyaçları açısından tiyatro oyunlarına ait bilgilerin daha esnek, sorgulanabilir ve kolay erişilebilir bir biçimde sunulmasına ihtiyaç duyulduğu görülmüştür. Geliştirilen üst veri seti ile sunulan verilerin ihtiyaca yönelik bilgilere erişimde karşılaşılan temel sorunları büyük ölçüde çözümleneceği önerilmiştir.

Abstract

Today, one of the most frequently used environments for meeting daily information needs is assuredly the Internet. Users often refer to the Internet to meet the daily information needs related to the branches of arts such as theatre events, which often change frequently and periodically. However, there are deficiencies in the attributions that will provide access to information about theater plays. This study is based on the hypothesis that problems that users may face in retrieving information related to plays can be eliminated by the creation of metadata sets for up-to-date information. From this point of view, a

sample data set for the Ankara State Theatre Plays have been defined by conducting a study for the spread of standard data sets in Turkish. The comparison of the main data sets have been developed for the areas identified by examining the literature regarding data sets on the subject of performing arts and the study and practice conducted in Turkey in this regard are evaluated. As a result of the evaluation, a metadata element set (Tiyatro Üst veri Seti - TUS), which is formed by taking into consideration the search items related to the theatre plays within the scope of the requirement of current information requirement has been shown in a sample application study. In order to get opinions and suggestions about the study, a focus-group interview was held with the group selected from Ankara University undergraduate students. As a result of this interviews, it was seen that the information about theatre plays need to be presented in a more flexible, inquirable and easily accessible way in terms of their daily information needs of the users. It has been proposed that the information presented with the metadata set developed would solve the basic problems encountered in retrieving the needed information.

1. Giriş

Bilgi edinme alışkanlıklarımız, bilginin çok hızlı bir şekilde katlanarak artması, veri/bilgi sağlayan teknoloji ve platformların gelişmesi, bilgi erişim kanallarının çeşitlenmesi ve İnternet sayesinde değişmektedir. Bilgi erişim kanalları içerisinde İnternet, pratik bilgiye erişim açısından kullanışlı bir ortamdır. (Yeh, 2009, s. 369). Ancak son yıllarda İnternet kullanımının yaygınlaşmasıyla bu ortamda sunulan bilgilerin iletişim kapasitesinin büyüklüğü de hızla artmaktadır. CISCO'nun Görsel Ağ Endeks Raporuna göre, küresel IP trafiğinin önümüzdeki 5 yıl içinde üç kat artacağı öngörülmektedir (CISCO, 2017). Aynı bilgilerin farklı kaynaklar üzerinden sunulmasıyla birlikte bilgiye erişimin sağlanması ve sürdürülmesinde daha ayrıntılı tanımlamalara gereksinim duyulmaktadır. Bu nedenle İnternet üzerinden ihtiyaç duyduğumuz herhangi bir bilgiye erişimin yanı sıra bu bilgilerin erişilebilirliğinin garanti altına alınması her alanda giderek önem kazanmakta ve günlük yaşam içinde bu durum çoğu kez göz ardı edilmektedir. Özellikle sanat ve kültür alanlarında çok çeşitli bilgi türleri, web ortamından kullanıcılara duyurulmakta ve bu duyurular belirli zaman aralıkları ile sürekli olarak güncellenmektedir. Bazı olumsuzluklara karşın her türlü bilgi gereksiniminin giderilmesi anlamında başvuru İnternet, sanatsal faaliyetlere yönelik pratik günlük bilgi ihtiyacının giderilmesinde de kullanıcıların ilk anda başvurdukları bir kaynak konumundadır. Günümüzde tiyatro gibi etkinlik gündemi çok sık aralıklarla değişen ve güncelliği önemli olan bir bilgi ihtiyacını karşılamak üzere kullanıcılar İnternete başvurmaktadırlar. Kullanıcıların bu tür gereksinimlerine cevap verecek etkinlik sahipleri ve hizmet sağlayıcıları da etkinlik programlarını internette duyurmayı ve güncellemeyi tercih etmektedirler. Ancak tiyatro oyunlarına yönelik bilgilerin tanımlanması ve erişimi sırasında tiyatro oyunlarına yönelik bilgilerin sunuşunun yetersizliği, bu bilgilere erişimin istenilen kalitede sağlanamaması, ilgili platformlarda tiyatro oyunlarına yönelik tanımlamaların makinece okunabilir, işlenebilir ve taşınabilir bir formatta sunulmaması, konuyla ilgili bilgi sistemlerinin bu yönleri dikkate alacak nitelikte tasarlanmamış olması gibi eksiklikler mevcuttur. Bu eksiklikler kullanıcıların, tiyatro oyunlarına yönelik güncel bilgi gereksinimlerini istedikleri ölçüde karşılamalarını güçleştirmektedir. Özellikle sanat alanında çoğunlukla geriye dönük bilgiler arşivsel üst veri standartlarıyla tanımlanmaktadır. Bu durum, tiyatro oyunları özelinde güncel bilgilere erişim sıkıntısına yol açmaktadır. Çalışmamızın araştırma konusu bu sorun doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Kullanıcıların, sanatsal faaliyetlere yönelik bilgilere erişimde karşılaşılabilecekleri zorluklardan pek çoğunun güncel bilgilere ilişkin üst veri setlerinin oluşturulması ile ortadan kaldırılacağı düşünülmektedir. Bu düşünceden hareketle güncel bilgi erişiminde üst veri setlerinin önemine dikkat çekilerek Türkçe veri setlerinin yaygınlaşmasına örnek oluşturacak bir çalışma yürütülmüştür.

Bu çalışmada üst veri kavramı tanımlandıktan sonra, tiyatro oyunları özelinde sahne sanatlarına yönelik geliştirilmiş olan kaynak tanımlama üst veri standartları ve uygulamaları araştırılmıştır. Konuyla ilgili literatür incelenerek sahne sanatları alanı için geliştirildiği belirlenen başlıca üst veri setleri karşılaştırmalı olarak çalışılmıştır. Sonraki aşamada çalışmamıza temel oluşturan araştırma sorununa yönelik olarak Türkiye'de bu konuda gerçekleştirilen çalışma ve uygulamalar değerlendirilmiştir.

Değerlendirme sonucunda güncel bilgi gereksinimi kapsamında tiyatro oyunlarına ilişkin arama öğeleri dikkate alınarak oluşturulan üst veri setleri örnek bir uygulama çalışmasında gösterilmiştir. Örnek uygulamada Ankara Devlet Tiyatroları oyunlarına yönelik bir üst veri seti (Tiyatro Üst Veri Seti - TÜS) tanımlanmış ve ilgili verilerin kullanımına yönelik aranabilir, sorgulanabilir bir altyapı geliştirilmiştir. Son aşama olarak Ankara Üniversitesi lisans öğrencileri arasından seçilmiş olan bir grup ile odak-grup görüşmesi yapılarak tiyatro oyunlarına ait bilgilerin erişiminde ihtiyaçların karşılanmasına yönelik oluşturulan üst veri seti hakkındaki görüş ve öneriler alınmıştır.

2. İnternette Günlük Bilgi Gereksinimi ve Üst Veri Yönetimi

Bilgi kullanıcılarının davranışları ve bilgi erişim konularıyla ilgili temel öğretilerin sahibi olan Tom Wilson genel olarak bilgi gereksinimini “bir beceriyi öğrenme, plan yapma, karar verme gibi bilgilenme gereksinimleri” ifadesiyle tanımlamaktadır (Wilson, 1981). Krikelas (1983, s. 7) ise bilgi gereksinimi için, “bireyin kişisel ve iş yaşamında, bilgi eksikliğinden kaynaklanan belirsiz durumların farkına varması” demektedir. Günlük bilgi gereksinimi, doğası gereği iş dışında aradığımız bilgiyi ifade etmektedir (Uçak ve Topçu, 2016). Günlük bilgi gereksinimi ve günlük bilgi arama davranışı, hizmet ettikleri amaç itibarıyla birbirlerinden ayrı düşünülemeyecek kavramlardır. Günlük bilgi arama davranışı bir bilgi gereksinimine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bir bilgi arama davranışı sonucunda ulaşılan bilgiler doğrultusunda da yeni bir bilgi gereksinimi gündeme gelebilir. Bu kavramların her birinin diğerinin ortaya çıkışını tetikleyen, birbirini tamamlayan ve birbirinden ayrı düşünülemeyecek kavramlar olması dolayısıyla burada günlük bilgi arama davranışının tanımına da bakmak faydalı olacaktır. Günlük bilgi arama davranışı, bireylerin günlük yaşamlarında bilgi ihtiyaçlarını karşılamak için bilgiye nasıl eriştiklerini ve bilgidan nasıl yararlandıklarını gösterir (Savolainen, 2010).

Günlük bilgi gereksinimleri anlık güncellemelere erişimi gerektirdiği için günümüzde en çok başvurulan kaynak internettir. Church, Cherubini, ve Oliver (2014), araştırmalarında en güncel bilgi ihtiyaçlarının karşılanması hususunda internetin diğer bilgi kaynakları arasında en çok kullanılan araç olduğunu tespit etmiştir. Buna karşın, internetin yararları olduğu kadar bazı sınırlılıkları da mevcuttur. Günlük bilgi ihtiyaçları bağlamında değerlendirildiğinde internetin artan bilgi yoğunluğu içerisinde istenilen bilgiye erişimin zaman alması, sunulan bilginin niteliğinin beklentileri karşılamaması veya bilgiye istenilen biçimde erişimin sağlanamaması gibi olumsuzluklarından söz edilebilir. Bu tür açmazların giderilmesi için farklı erişim uçları ile bilginin tanımlanmasını sağlayan birçok standart, protokol ve platform geliştirilmiştir. Bu anlamda yapılan çalışmaların en başında üst veri uygulamaları gelmektedir.

Bilgi bilim literatüründe üst veriye ait en öz ve genel geçer tanım, “veri hakkındaki bilgi” olduğudur. Üst veri, erişmek istenilen kaynağa ilişkin, özgün (unique) bir erişim kanalı (bir kimlik numarası vb.), kaynağın tanımı, sahiplik bilgisi, oluşturulma tarihi, biçimi ve ilişkileri gibi temel özellikleri sağlar (Küçük ve Al, 2001, s. 173). Üst veri ile sağlanan bu temel bilgiler bize, farklı sunuş biçimlerinde görebileceğimiz verileri anlamlandırmada ve onları paylaşılabilir ve yönetilebilir kılmada rehberlik ederler (Çakmak, 2017, s. 52). Bu sayede kaynağı, sunulduğu platformdan bağımsız olarak tanımlama ve erişim imkânına sahip oluruz.

Üst veri, nesnelerin özellikleri ve varlıklarıyla ilgili olarak potansiyel kullanıcılara bilgi sağlayan ve genellikle nesnelerle ilişkilendirilmiş verilerdir (Dempsey ve Heery, 1997). Riley de (2017), üst veri kavramını, ihtiyaç duyduğumuz bilgiye erişebilmek için bu bilgiyi tanımlama amacıyla oluşturulan, depolanan ve paylaşılabilir veriler olarak tanımlamakta ve her gün kullanmakta olduğumuz çoğu yazılım paketinin ya da online hizmetin temel özelliklerinin üst veriye dayanmakta olduğunu vurgulamaktadır. Fotoğraf, video paylaşımı; e-posta ve sosyal medya kullanımları; mobil cihazlarda bulunan kişi listeleri gibi günlük hayatta kullandığımız pek çok olağan hizmet ve yazılım bu verileri tanımlamak, depolamak ve paylaşmak üzerine bina edilmiştir. Bu veriler, içeriği barındıran sistemlerin işlevselliğini sağlamanın yanı sıra kullanıcıların ilgi alanlarını bulmalarına, önemli bilgileri kaydetmelerine ve bu bilgileri başkalarıyla paylaşmalarına olanak tanır (Riley, 2017, s. 2). Greenberg (2005) de üst veriyi hem verileri tanımlayan, bağlamını (context) ortaya koyan hem de verilerin insanlar ve makineler/sistemler tarafından doğru yorumlanarak kullanımı için hayati önem taşıyan bir veri formu olarak tanımlar. Greenberg, üst verinin etiketleme ve sınıflandırmanın ötesinde, bir bilgi sisteminde entegre bir katman olarak daha evrensel olarak düşünülebileceğini vurgular. Bu bağlamda üst veri, -insan veya makine tarafından- uygun bir şekilde yerleştirildiğinde ve erişilebilir olduğunda, veriler ile özellikleri arasında

keşif, erişim, provenans izleme, hesaplama veya diğer işlemler gibi etkinlikler arasındaki etkileşimi de sağlar (Greenberg, 2017, s. 22).

Üst verinin bilgiye/kaynağa ait tanımladığı özellikler bakımından yedi farklı amaca yönelik oluşturulabileceği söylenebilir. Literatürde üst veri türleri olarak anılan bu yedi başlık, tanımlayıcı üst veri, yapısal üst veri ve yönetsel üst veri; bunun da alt alanları olarak teknik üst veri, korumaya yönelik üst veri, erişim ve kullanım haklarına yönelik üst veri, son olarak da işaretleme dilleri'dir. (Riley, 2017, s. 6) Bu başlıklarla anılan üst veriler, ihtiyaç dahilinde tüm bu başlıkları bütünleşik olarak yapısında bulundurabilir. Yine, bu üst veri setleri, kaynağa gömülü bir şekilde, kaynakla beraber bulunabileceği gibi, kaynaktan ayrı bir sistemde, kullanıcıyı kaynağa yönlendiren bir üst veri şeklinde de olabilir. Bu durum tamamen tanımlanacak ve erişimi sağlanacak kaynağın, sunulacağı platformun özelliklerine ve belirlenen politikalara bağlıdır. Sözgelimi, sistem içerisinde gömülü üst veri ile beraber saklanacak tiyatro oyununa ait bir fotoğraf olabileceği gibi bu oyuna ait tanımlayıcı bilgilerin ayrı üst verileri bağlantı ile referans gösterilebilir. Üst verilerin doğru ve tutarlı bir şekilde oluşturulduğundan emin olmak için ise üst veri standartları gereklidir.

2.1. İnternette Tiyatro Oyunlarına Yönelik Günlük Bilgi İhtiyacının Karşılansında Üst Verinin Rolü

Günlük bilgi gereksinimi, tüketici sorunları, vatandaşlık bilgileri/hakları veya boş zaman etkinlikleri ile ilgili olabilmektedir (Uçak ve Topçu, 2016). Bir etkinlik gündemi ya da programına ilişkin bilgi gereksinimi günlük bilgi arama davranışları içinde sınıflandırılmaktadır (Church, Cherubini ve Oliver, 2014, s. 21). Boş zaman değerlendirme etkinliği olarak nitelendirilebilecek tiyatro oyunlarına yönelik bilgi arama davranışı günlük bilgi ihtiyacı kapsamında değerlendirilmelidir.

Bir sanat dalı olarak tiyatro, kültürel hayatımızda önemli bir yere sahiptir. Kültürel hayata erişim ve katılım açısından tiyatro, hem mekânsal olarak sosyalleşme olanağı sağlamakta, hem de sahnelediği hikâyelerle bir mesajı izleyicilerine iletme misyonu yürütmektedir. "Tiyatro, (ing. Theater ya da theatre), düşünceleri, duyguları yüz ve gövde anlatımı ile verme amacı güden bir sahne sanatı" olarak tanımlanmaktadır (Özgül, 1970, s. 3). Theatron, eski Yunancada 'seyir yeri' demek olup; tiyatrodaki temel unsur görmek, seyretmektir. Bu bağlamı, onu edebiyattan; söz veya yazı sanatından ayırmakta ve görsel unsurları ön plana çıkarmaktadır. Malzemesi hem insan hem de hikâye, eşya, dekor gibi varlıklar olduğundan bir tiyatro oyununa ait erişim kanalları da çok çeşitlidir (Öztürk, 2001, s. 392). Oyunun yazımından oyuncular tarafından oynanmasına ve seyirciler tarafından izlenmesine kadar, birçok toplumsal öğeyi bünyesinde taşıması hususiyetiyle de günlük sanat ihtiyacının yanı sıra; kültürel açıdan da önem arz etmektedir (Güler, 1992, s. 180). Böylelikle uzun vadede kültürel araştırmalar için kaynak olan tiyatro, günlük sanat-estetik gereksinimlerimizi de karşılamaktadır. Bu bilgilere erişimin doğru, etkin ve kolaylıkla sağlanması hem güncel bilgi gereksinimlerini karşılayacak hem de ilgili alandaki kültürel yaşamın önünü açacaktır.

İPSOS'un¹ Türkiye'yi Anlama Kılavuzu' na (2016) göre toplumun yüzde 66'sı konser, tiyatro ya da opera gibi herhangi bir etkinliğe katılmamıştır. Bu veri, Türkiye'de toplumun kültür sanat hayatına katılım ile yeni bilgi ve deneyimler edinme konusunda sınırlı bir çaba içinde olduğunu gösterdiği şeklinde yorumlanmaktadır (İKSV, 2017, s. 12). Dolayısıyla bilgi ne kadar işlevsel sunulabilirse, erişim oranlarında ve ondan yararlanmaya yönelik kararlarda artış olacağı düşünülebilir. Sanatla ilgili etkinliklerde özellikle güncel tiyatro oyunlarına odaklanıldığında üst veri bilgilerinin tanımlanması ve erişiminde eksiklikler olduğu dikkat çekmektedir. Güncel oyun bilgilerinin tanımlanması hem kültürel hem de günlük bilgi ihtiyacına uygun biçimde erişim sağlanması açısından önem taşımaktadır.

Tiyatro oyunlarına yönelik, güncel bilgilerin sunulmasında farklı kurum ve kuruluşlarda birbirine benzer yaklaşımların sergilendiği görülmektedir. Bu ortak yaklaşımda, kurumsal web sitelerinde tiyatro oyunlarına ait önceden belirlenen bir takvim yayınlanmaktadır. Bu takvimde oyunun adı, hangi sahnede oynandığı, tarih ve saat bilgileri bulunmaktadır (Ekran görüntüsü 1). Bu takvimde yer alan oyunlara ait ayrıntılı veya isteğe yönelik bilgilerin görüntülenebilmesi ise, ilgili oyun sayfasına girildiğinde mümkün olmaktadır (Ekran Görüntüsü 2).

¹ İPSOS, uluslararası bir analiz şirketi. Bilgi için bkz. <https://www.ipsos.com/tr-tr/biz-kimiz>

	AKÜN SAHNESİ	ALTINDAĞ TİYATROSU	CÜNEYT GÖKÇER SAHNESİ	KUÇUK TİYATRO	ODA TİYATROSU	STÜDYO SAHNE	ZİRAAT SAHNESİ	İRFAN ŞAHİNBAŞ SAHNESİ	ŞİNASİ SAHNESİ
08 Mayıs Salı	İKİNCİ KATIL 20:00 Bilet Tükendi	BAŞ BELASI 20:00	TEMBEL MEMİŞ 11:00 YAŞLI KADININ ZİYARETİ 20:00	39 BASAMAK Eskişehir B.B. Şehir Tiyatroları 20:00	KONTRABAS 18:30 Bilet Tükendi	SATRAÇ 20:00 Bilet Tükendi	ALTIN KIZ 10:00 ALTIN KIZ 13:00		MİKADO'NUN ÇOPLERİ 20:00
09 Mayıs Çarşamba	İKİNCİ KATIL 20:00	BAŞ BELASI 20:00	YAŞLI KADININ ZİYARETİ 20:00	39 BASAMAK Eskişehir B.B. Şehir Tiyatroları 20:00	KONTRABAS 18:30		ALTIN KIZ 10:00 ALTIN KIZ 13:00	UMUT 20:00 Bilet Tükendi	MİKADO'NUN ÇOPLERİ 20:00
10 Mayıs Perşembe	İKİNCİ KATIL 20:00 Bilet Tükendi	BAŞ BELASI 20:00	TEMBEL MEMİŞ 11:00 YAŞLI KADININ ZİYARETİ 20:00	39 BASAMAK Eskişehir B.B. Şehir Tiyatroları 20:00	KONTRABAS 18:30 Bilet Tükendi		ALTIN KIZ 10:00 ALTIN KIZ 13:00	UMUT 20:00 Bilet Tükendi	MİKADO'NUN ÇOPLERİ 20:00
11 Mayıs Cuma	İKİNCİ KATIL 20:00	BAŞ BELASI 20:00	YAŞLI KADININ ZİYARETİ 20:00	39 BASAMAK Eskişehir B.B. Şehir Tiyatroları 20:00	KONTRABAS 18:30 Bilet Tükendi	SATRAÇ 20:00 Bilet Tükendi	ALTIN KIZ 10:00 ALTIN KIZ 13:00		MİKADO'NUN ÇOPLERİ 20:00
12 Mayıs Cumartesi	İKİNCİ KATIL 15:00 Bilet Tükendi İKİNCİ KATIL 20:00	BAŞ BELASI 15:00 BAŞ BELASI 20:00	YAŞLI KADININ ZİYARETİ 15:00 YAŞLI KADININ ZİYARETİ 20:00	39 BASAMAK Eskişehir B.B. Şehir Tiyatroları 20:00	KONTRABAS 18:30 Bilet Tükendi			UMUT 15:00 Bilet Tükendi	MİKADO'NUN ÇOPLERİ 15:00 MİKADO'NUN ÇOPLERİ 20:00
13 Mayıs Pazar	TİYATRO MAKİNESİ 11:00	BAŞ BELASI 15:00	TEMBEL MEMİŞ 11:00	39 BASAMAK Eskişehir B.B. Şehir Tiyatroları 15:00		SATRAÇ 15:00 Bilet Tükendi			ARKADAŞ 11:00
14 Mayıs Pazartesi	HAMLET (Tiyatro Sineması) 19:00								

Ekran görüntüsü 1 - Ankara Devlet Tiyatro Oyunları Aylık Program

DEVLET TİYATROLARI

BİLET AL

GENEL PROGRAM
BÖLGELER
HAKKIMIZDA
TURNELER
FESTİVALLER
HABERLER
ARŞİV
İLETİŞİM
SANAT TEKNİK

<

39 BASAMAK | Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları
2 perde | 2 saat 15 dakika

Yazan : JOHN BUCHAN – ALFRED HITCHCOCK | Çeviren : MEHMET ERGEN | Yöneten : OĞUZ UTKU GÜNEŞ

Can sıkıntısını gidermek için tiyatroya giden bir adam, kendisini bir anda heyecanlı, hareketli, çığır ve bir o kadar da komik bir casusluk serüveninin ortasında bulur.

Devamı...

OYUN EKİBİ

BASIN ARŞİVİ

BİLET BAK **TAVİR** **ULUSLARARASI**

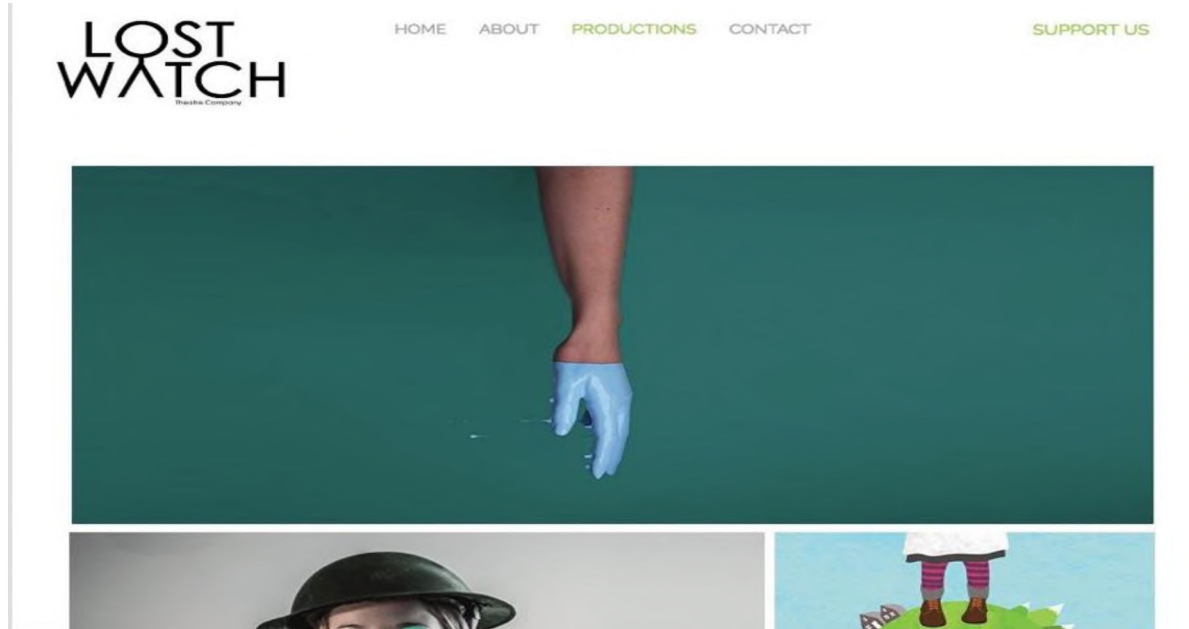
9 yaş ve üzeri seyircilerimizin izlemesi tavsiye edilir.

Ekran görüntüsü 2 - Devlet Tiyatroları Oyun Bilgileri Sayfası

Ekran görüntüsü 2’de oyuna ait, yazan, yöneten, oyun ekibi, perde sayısı ve süresi, afiş ve fotoğrafları yer almakta, ancak oyuna ait tür bilgisi açık bir şekilde yer almamaktadır. Tüm bu işleyiş içerisinde oyunlara ait toplu bilgilerin taranabileceği arama sistemi ve buna yönelik bir uygulama yoktur. Bu durum, tiyatro oyunlarını taramak ve güncel oyunlar hakkında bilgilere hızlı bir bakışla sahip olmak isteyen kullanıcı ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktır.

Yurt dışı örneklerinde de farklı tiyatrolara ait oyunlara yönelik benzer bilgileri bulabilmekteyiz. Sanatsal

bir tasarımla bu bilgileri veren Lost Watch Theatre Company (UK) tarafından sahnelenen oyunların bilgilerini içeren web sayfalarında ilk sayfada oyunlara dair hiçbir bilgi görülmezken, oyuna ait bilgileri görmek için yine Devlet Tiyatroları web sitesinde olduğu gibi ilgili oyunun sayfasına gidilmesi gerekmekte ve yine oyunlara ait bilgilerin taranabileceği bir liste bulunmamaktadır (Ekran Görüntüsü 3-4).

Ekran görüntüsü 3 - LostWatch Theatre Company Web Sayfası

Ekran görüntüsü 4 - LostWatch Theatre Company Oyun Bilgileri Sayfası

Güncel tiyatro oyunlarına yönelik bilginin sunulmasında genel olarak bu yaklaşımın benimsendiği farklı uygulama örneklerinde de kolaylıkla görülebilmektedir. İncelenen örneklerde kullanılan üst veri tanımlamalarının belli standartlar dâhilinde gerçekleştirilmesi ise hem bilgi paylaşımı ve yeniden üretimi hem de bilgiye erişimin sürdürülebilirliği açısından önem taşımaktadır.

2.2. Üst Veri Standartları

Bilgi kaynaklarının çeşitliliği üst veri tanımlamalarının da farklı boyutlarda ele alınmasını gerektirmektedir. Farklı özellikler üzerine odaklanmış tanımlamalar, gereksinime göre tasarlanabilecek esnek bir yapıya ihtiyaç duymuştur. Burada da önemli olan husus, üst veri setlerinin temelde standart

bir yapı üzerine bina edilmesi, bu verilerin anlaşılabilirlik ve paylaşılabilirliklerinin; dolayısıyla bilgiye erişimin sürdürülebilirliğinin korunmasıdır. Bu bağlamda kuruluşlar, belirli ihtiyaçlara cevap vermek üzere üst veri setleri tanımlamakta ve standartlar oluşturmaktadır (Riley, 2017, s. 16). Üst veri standartları ile aşağıdaki bilgi kaynağı türleri tanımlanabilmektedir (Gökkurt Bayram, 2007, s. 45):

- Html dosyaları
- Web siteleri
- Dijital görüntüler
- Veri tabanları
- Kitaplar ve diğer basılı kaynaklar
- Müze koleksiyonları
- Arşiv belgeleri
- Üst veri formları, kütüphane katalogları
- Öz ve atıf indexleri, diğer indexler

Günümüzde XML (Extensible Markup Language-Genişletilebilir İşaretleme Dili) sözdizimi ile geliştirilen üst veri setleri, özel amaçlara yönelik oluşturularak kullanılabilir. Bu standartların oluşturulmasında ve geliştirilmesinde öncülük edenler içerisinde Uluslararası Standardizasyon Örgütü (ISO), ABD Ulusal Bilgi Standartları Organizasyonu (NISO) veya XML'in üreticisi World Wide Web Konsorsiyumu (W3C) sayılabilir. Üst veri bilgilerinin ağ ortamında etkili paylaşımı ve değişimi için veri toplulukları arasındaki anlam ve kullanım birliği (semantik: sözdizimi)'nin sağlanması yanında, verilerin bilgisayarca anlaşılır biçimde anlamlandırılması, düzenlenmesi (syntax) ve bu amaçla geliştirilen XML (Extensible Markup Language), DTD (Document Type Definition), RDF (Resource Description Framework), SKOS (Simple Knowledge Organization System) gibi kodlama dil ve standartlarının kullanımına gereksinim duyulmaktadır (Gökkurt Bayram, 2007, s. 49). Bu standartlardan bazıları sanat nesnelere tanımlanması için uyarlanırken bir kısmı da sadece sanat nesnelere için geliştirilmektedir. Burada sanat nesnelere tanımlanmasında kullanılan başlıca standartlara yer verilmesi yararlı görülmüştür.

2.2.1. Dublin Core (DC)²

Bütün alanlara uyarlanabilen ve minimum düzeyde üst veri gereksinimini karşılamaya yönelik kullanımı en yaygın olan standartlardan ilki Dublin Core standardıdır. 1995 yılında, kaynakları tanımlamak için 15 elementten oluşan ve farklı etki alanındaki kaynakları tanımlama amacı güden standart, *Dublin Core Metadata Initiative* girişimi ile oluşturulmuş olup sürekli geliştirilmektedir. ISO 15836 ya da ANSI/NISO Z39.85 standardı olarak da bilinmektedir.

Öge setinin elemanları, Başlık (*Title*), Yaratıcı (*Creator*), Konu (*Subject*), Açıklama (*Description*), Yayıncı (*Publisher*), Emeği Geçenler (*Contributor*), Tarih (*Date*), Tür (*Type*), Biçim (*Format*), Tanımlayıcı (*Identifier*), Kaynak (*Source*), Dil (*Language*), İlişki (*Relation*), Kapsam (*Coverage*) ve Haklar (*Rights*)'dir. Bu öğelerin tümü isteğe bağlı olarak ve tekrarlanarak kullanılabilir.

Esnek ve ihtiyaçlara yönelik kullanım kolaylığı sağlaması dolayısıyla uygulamaların birçoğu Dublin Core elemanları kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Dublin Core standardını önemli kılan da onun bu konu ve disiplin ayrımı gözetmeksizin hemen hemen tüm alanlardaki içerik üst verilerine uyarlanabilmesi yönüdür. Ancak bunun haricinde de özellikle sanat nesnelere tanımlamak üzere oluşturulmuş farklı üst veri setleri de bulunmaktadır.

2.2.2. Sanat Alanına Yönelik Diğer Üst Veri Standartları

Literatür incelendiğinde, tiyatro oyunlarına yönelik uygulamaların genelde, uzun vadeli arşivleme/saklama konularına ve geçmiş oyunlara ait bilgilerin erişilmesine odaklandığı görülür. Bu alanda öne

² Bu bölümdeki bilgilere <http://dublincore.org> adresinden erişim sağlanmıştır.

çıkan uygulamalara bakıldığında, tiyatroya ait oyun metinleri, poster, fotoğraf, sanatçı/oyuncu bilgileri gibi tüm ilgili materyalin bir arşiv yapısı içerisinde toplanması ve bir platform üzerinden erişilmesi söz konusudur. Bu uygulamalara örnek olarak Europena Pro (<https://pro.europeana.eu/>), yine Europena Projesine ait Europena Collected Library of Artistic Performance (ECLAP) (<http://www.eclap.eu/>), Performing-arts.eu (<http://performing-arts.eu/>), Global Performing Arts Consortium (GloPAC) (<http://www.glopac.org/>), The Abbey Theatre Digital Archive (<https://www.abbeytheatre.ie/about/archive/>), Russian Theatre Designs from the Harvard Theatre Collection (http://hcl.harvard.edu/collections/digital_collections/russian_theatre.cfm), East London Theatre Project (<http://www.elta-project.org/>) ve bunların yanı sıra yerel bir örnek olarak da Devlet Tiyatroları Dijital Oyun Bilgi Sistemi (<http://www.devtiyatrolari.gov.tr/>) verilebilir.

ECLAP bünyesinde Performing-arts.eu üzerinde bulunan bir tiyatro oyununa yönelik Dublin Core elementleri kullanılarak hazırlanmış üst veri örneği şu şekildedir:

```
<http://performing-arts.eu/Record/TMD\_32238> a edm:ProvidedCHO ;
pro:author "http://performing-arts.eu/agent/gnd/118516906" ;
eclap:director "http://performing-arts.eu/agent/gnd/118728377"
eclap:setDesigner "http://performing-arts.eu/agent/gnd/117363782" ;
eclap:costumeDesigner "http://performing-arts.eu/agent/gnd/11622780X";
dc:description "Prinz Leonce, der Sohn König Peters vom Reiche Popo, ist seines Lebens überdrüssig, das ihm keinen Anlaß zu sinnvoller Betätigung bietet(..)@de ;
dc:identifier "http://www.duesseldorf.de/dkult/DE-MUS-037616/32238", "TMIN_1911-1912 Düsseldorf", "32238" ;
dc:title "Leonce und Lena"@de ;
dc:language "de" ;
dc:type "http://d-nb.info/gnd/4027223-0" ;
determs:created "http://performing-arts.eu/timespan/1911-01-01T00:00:00Z\_1912-31-12T23:59:59Z";
edm:isRelatedTo "http://performing-arts.eu/Record/TMD\_133314";
determs:provenance "Theatermuseum der Landeshauptstadt Düsseldorf, Düsseldorf" ;
eclap:performancePlace "Schauspielhaus Düsseldorf Dumont-Lindemann" .
```

İlgili üst veriye ait kaydın kullanıcılar tarafından görülen web sayfası ve ilgili bilgileri ise Ekran görüntüsü 5³ te sunulmaktadır.

The screenshot displays the website interface for performing-arts.eu. At the top, there is a search bar with the text 'search find discover' and a dropdown menu for 'Object / Work' with a 'Q Find' button and an 'Advanced' link. Below the search bar, there is a navigation bar with 'Search / Similar Items' and an 'Export Record' button. The main content area shows a record for 'Leonce und Lena'. The record includes a 'Cover Image' placeholder, a 'Title' field with the value 'Leonce und Lena', a 'Performed' field with the value 'Schauspielhaus Düsseldorf Dumont-Lindemann', and a 'Date' field with the value '1911-1912'. The 'About the Object' section contains a table with the following information:

About the Object:	Material	Inszenierung
	Provenance	Theatermuseum der Landeshauptstadt Düsseldorf, Düsseldorf
	Language	German
	Description	Prinz Leonce, der Sohn König Peters vom Reiche Popo, ist seines Lebens überdrüssig, das ihm keinen Anlaß zu sinnvoller Betätigung bietet. Auch die Liebe zur Tänzerin Rosetta vermag ihn daraus Show more

The 'Contributors' section lists the following roles and names:

Contributors:	Author	Büchner, Georg
	Director	Lindemann, Gustav, Prof. Dr.
	Set Designer	Sturm, Eduard
	Costume Designer	Kilhn, Gertrud

The 'Subjects' section lists 'Schauspielhaus Düsseldorf Dumont-Lindemann'. The 'See also' section includes a 'Data Provider' field with the value 'Theatermuseum der Landeshauptstadt Düsseldorf', a 'Link to Catalogue' field with a link to the title in the database, 'Digital Copies' with a list of digital copies, and a 'Related' section with a list of related records. The 'Related' section includes the following records:

- Büchner: Leonce und Lena (Fotografie)
- Büchner: Leonce und Lena (Fotografie)
- Olivia Veit als Rosetta in "Leonce und Lena" von Georg Büchner (Fotografie)
- Ise Wehrmann in "Leonce und Lena" von Georg Büchner (Fotografie)
- Büchner: Leonce und Lena (Grafik)
- Büchner: Leonce und Lena (Grafik)

The 'Show less' button is located at the bottom of the 'Related' section.

Ekran görüntüsü 5 - Performingarts.eu (Erişim Adresi: http://performing-arts.eu/Record/TMD_32238)

Platform üzerinde erişilen üst veri tanımlamaları, tiyatro oyununu bir kültürel miras objesi olarak değerlendirerek uzun vadeli saklama ve erişimine hizmet etmeyi amaçlamaktadır. Yukarıda verilen tüm üst veri uygulama örneklerinde olduğu gibi ülkemizde de aynı yaklaşımın izlendiği görülmektedir. Devlet Tiyatroları Oyun Bilgi Sistemi'nde tiyatro oyunlarına ilişkin bilgiler güncel bilgi gereksinimini karşılamaktan ziyade ülkemizde sahnelenen tiyatro oyunlarını arşivlemeye yöneliktir. Türkçe literatürüne bakıldığında da sahne sanatlarına yönelik üst veri standartlarına ilişkin bir çalışma tespit edilememiştir.

2.2.2.1 The Visual Resources Association Core Categories (VRA Core)³

VRA (The Visual Resources Association Core Categories), bina, fotoğraf, resim ve heykel gibi görsel materyalleri tanımlamak için geliştirilmiş üst veri setidir. Çoklu tanımlamaları bütünlük bir yapıda tanımlamaya olanak sağlayan yapısı ile VRA, 19 üst veri elemanı içermektedir. Bunlar,

³ Bu bölümdeki bilgilere <http://core.vraweb.org/> adresinden erişim sağlanmıştır.

- İş, koleksiyon, resim (no) (work, collection, image (*id*))
- Temsilci (*agent*)
- Kültürel Bağlam (*culturalContext*)
- Tarih (*date*)
- Açıklama (*description*)
- İthaf (*inscription*)
- Mekân/Konum (*location*)
- Materyal (*material*)
- Ölçüler (*measurements*)
- İlişki (*relation*)
- Haklar (*rights*)
- Kaynak (*source*)
- Versiyon Bilgisi (*stateEdition*)
- Dönem stili (*stylePeriod*)
- Konu (*subject*)
- Teknik (*technique*)
- Referans Metni (*textref*)
- Başlık (*title*)
- İş tipi (*worktype*) elementleridir. (Library of Congress, 2007)' dir.

2.2.2.2. Categories for the Description of Work of Art (CDWA)⁴

Sanat Eserlerinin Tanımlanması için Kategoriler (Categories for the Description of Works of Art - CDWA), sanat, mimari eserler ve kültür materyalleri ve ilgili görseller hakkındaki bilgilerin tanımlanması ve bunlara erişimi sağlamak için oluşturulmuş bir kavramsal üst veri modelidir. CDWA sistemi elemanlar ve alt kategoriler dahil olmak üzere 532 kategoriden oluşur. Kullanım kılavuzları, gösterim amaçlı olan ve indeksleme amaçlı olan veri elemanları arasında ayırım yapmaktadır. Bir kategorinin küçük bir alt kümesi, bir çalışmanın tanımlanması için gerekli minimum bilgiyi temsil eden temel bilgi olarak kabul edilir.

CDWA ayrıca mevcut bilgi sistemlerinin haritalanabileceği, yeni sistemlerin geliştirilebileceği ya da açık bir ortamda hangi verilerin ilişkili olabileceği konusunda bir çerçeve sunar. Kodlama için ise belirli bir söz dizimi tanımlamaz (Paul, 2017). VRA (*The Visual Resources Association Core Categories*)'de bu modelin üzerine inşa edilmiştir; ancak CDWA, VRA'den çok daha geniş ve ayrıntılı tanımlama olanakları sunar, kullanımı çok geniş çaplı ve profesyonel projelerdir. Yaygın olarak müze yönetim yazılımlarında uygulanmaktadır.

2.2.2.3. Descriptive Metadata Standarts for Theatre Images, Programs, and Posters (MCDL)⁵

MCDL, MCPerson Koleji Dijital Kütüphanesi öğrenci, mezun, öğretim üyesi ve mensuplarının Sahne Sanatları ve Tiyatro bölümünün çalışmalarına erişebilmesi için oluşturulmuş bir dijital kütüphanedir. MCDL, kullanıcıların ihtiyaçları doğrultusunda aranan oyuna erişim ile alakalı kullanıcıya hizmet

⁴ Bu bölümdeki bilgilere

http://www.getty.edu/research/publications/electronic_publications/cdwa/introduction.html adresinden erişim sağlanmıştır.

⁵ Bu bölümdeki bilgiler, Healy, H. (2013) *Descriptive Metadata Standarts for Theatre Images, Programs, and Posters*. 'den alınmıştır.

etmeyi amaçlamakta, ayrıca öğrenci ve öğretim üyelerinin eğitim, yapılan çalışmalarını görme, ilham alma gibi gereksinimlerini karşılamaya yönelik hizmet vermektedir. Bu gibi hizmetlerinin yanı sıra MCDL farklı sistemlerle birlikte çalışabilirliğe de imkan sağlamaktadır.

Bu kütüphaneye ait tanımlamalarda “*Descriptive Metadata Standarts for Theatre Images, Programs, and Posters*” standardı oluşturularak, tanımlamalar bu bağlamda gerçekleştirilmiştir. MCDL standardı farklı kişiler tarafından farklı üst veri tanımlamalarının yapılmasını engellemek ve üst veri kayıtlarında standartlaşmayı sağlamak üzere oluşturulmuştur. MCDL ile kullanıcıların farklı yollarla kaynaklara erişimlerini sağlamak amaçlanmıştır. Standart, 21 elementi bünyesinde barındırmaktadır. Bunlar,

- Oyun Başlığı (*Play Title*)
- Alternatif Oyun Başlığı (*Play Title Alternative*)
- Yazar (*Author*)
- Oyun Kategorisi (*Play Category*)
- Tarih (*Date*)
- Sezon (*Season*)
- Sahne (*Stage*)
- Kaynağın türü (*Type of Resource*)
- Tanımlayıcı (*Identifier*)
- Dijital No (*Digital ID*)
- Dijitalleştirilme Tarihi (*Date Digitized*)
- Orijinal materyalin ölçüleri (*Original Item Dimensions*)
- Orijinal materyalin ortamı (*Original Item Medium*)
- Konu (*Subject*)
- Resim açıklaması (*Image Description*)
- Yönetmen (*Director*)
- Dekoratör (*Set Designer*)
- Kostüm Tasarımcısı (*Costume Designer*)
- Işık Tasarımcısı (*Lighting Designer*)
- Sahne Tasarımcısı (*Props Designer*)
- Notlar (*Notes*)

Bu 21 öğeden dokuzu zorunlu (Mandatory-M), sekizi varsa gerekli (Required if available-RA), ikisi önerilen (Recommended-R), diğer ikisi ise isteğe bağlı (Optional-O) alanlar olarak belirlenmiştir. Bu elementlerden Oyun Başlığı (*Play Title*), Yazar (*Author*), Oyun Türü (*Play Category*), Tarih (*Date*), Sezon (*Season*), Sahne (*Stage*), Kaynağın Türü (*Type of Resource*), Tanımlayıcı (*Identifier*), Dijitalleştirilme Tarihi (*Date Digitized*) olmak üzere dokuz alanı, zorunlu (M) alanlardır. Dijital No (*Dijital ID*), Orijinal Materyalin Ortamı (*Original Item Medium*), Orijinal Materyalin Ölçütleri (*Original Item Dimension*), Yönetmen (*Director*), Set Tasarımcısı (*Set Designer*), Kostüm Tasarımcısı (*Costume Designer*), Işık Tasarımcısı (*Lighting Designer*), Sahne Tasarımcısı (*Props Designer*) alanları varsa gerekli (RA) alanlardır. Konu (*Subject*), Görsel Tanımlama (*Image Description*) öğelerine ait veriler önerilen (R) olarak, Alternatif Oyun Başlığı (*Play Title Alternative*), Notlar (*Notes*) öğeleri ise isteğe bağlı (O) olarak belirlenmiştir (Descriptive Metadata Standarts for Theatre, 2013). Standartta kaynaklar tanımlanırken veri girişlerinin nasıl yapılacağına ilişkin açıklayıcı bilgilerle birlikte yönlendirmelerde bulunmakta ve çeşitli kaynak türleri için veri girişi örneklerine de yer verilmektedir.

Bunun yanı sıra daha spesifik bir amaca hizmet edecek ayrıntıda oluşturulmuş standartlardan bazılarına

ise, EAD (The Encoded Archival Description), ISAD-G (General International Standart Archival Description), MODS (Metadata Object Description Schema), RDA (Resource Description and Access), AACR (Anglo-American Cataloguing Rules) gibi standartlar örnek gösterilebilir.

Tüm bu standartlar, kaynak tanımlama, kaynağı yönetme, etkin erişim sağlama, kullanımına dair bilgileri belirlemenin yanı sıra bilgi erişiminin sürdürülebilirliğini sağlama konusunda rehberlik etmektedir.

3. Yöntem

Çalışmada veri toplama tekniği olarak belgesel tarama (doküman analizi) yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda problem hakkında bilgi içeren yazılı kaynaklar ve literatürde bulunan uygulamalar analiz edilmiş ve derlemeler yapılarak kavramlar ortaya konulmuştur. Ankara Devlet Tiyatrosu oyunlarına yönelik bir uygulama geliştirilmiştir. Çalışmanın odağının özellikle Ankara Devlet Tiyatrosu oyunları ile sınırlandırılmış olmasının nedeni; özel tiyatro oyunlarından farklı olarak oyun bilgilerinin daha standart bir formda verilmiş olmasıdır. Bununla beraber çalışmada oluşturulan Tiyatro Üst Veri Seti (TÜS) bütün oyunlara uyarlanabilir niteliktedir. TÜS'ün değerlendirilmesi aşamasında ise, odak grup görüşmesi tekniği kullanılmıştır.

Bu çalışmada odak grup yönteminin tercih edilmesinin sebebi, uygulama tamamlanmadan önce kullanıcı görüşleri ile uygulamanın geliştirilmesine katkı sağlamaktır. Bu bağlamda, Ankara Devlet Tiyatroları Oyunlarına yönelik uygulamanın değerlendirilmesi için, Ankara Üniversitesi lisans öğrencilerinden oluşan dokuz kişilik bir odak grup belirlenmiştir.⁶ Oluşturulan bu grup, üç farklı ilgi düzeyinde olmak üzere, üç kişi tiyatro oyunları ile ilgisiz/az ilgili; üç kişi tiyatro oyunları ile orta düzeyde ilgili ve üç kişi de tiyatro oyunlarına çok ilgili olmak üzere seçilmiştir. Katılımcılardan uygulamayı denemeleri, uygulama ile ilgili görüş, yorum ve eleştirilerini paylaşmaları istenmiştir. Bulguların değerlendirmesinde ise betimleme yönteminden faydalanılmıştır.

4. Ankara Devlet Tiyatrolarına Ait Güncel Oyunlara Yönelik Üst Veri Tanımlamaları

Bir önceki bölümde verilen uygulama örnekleri ışığında, kullanıcıların güncel tiyatro oyunlarına yönelik bilgilere değişkenliği olmayan sabit bir web sayfası aracılığı ile erişmesi yerine, oyunlara dair ayrıntılı bilgilerin taranabilir bir sistem üzerinden erişebileceği ve ihtiyaca göre, örneğin oyun adına ya da kategorisine göre filtreleyerek arama yapılmasını sağlayacak bir bilgi sisteminin bu konudaki bilgi gereksinimini daha etkili karşılayabileceği düşünülmektedir. Bu sistemin oluşturulabilmesi için öncelikle oyunlara ait bilgilerin sürdürülebilir bir şekilde tanımlanması gerekir. Tanımlanan bu bilgiler daha sonra istenilen platform üzerinden taranabilir bir şekilde kullanıma sunulabilir. Çalışma kapsamında örnek bir uygulama olarak Ankara Devlet Tiyatrosu oyunlarına ait tanımlamalar için bir üst veri seti oluşturulmuştur.

Ankara Devlet Tiyatroları, 1949 yılında iki sahne (Büyük Tiyatro, Küçük Tiyatro) ile açılmış ve bugün 14 sahne ile kültür-sanat hayatına devam etmektedir. 2017-2018 sezonunda sahneleneceği duyurulan oyun sayısı 49'dur. Bu oyun bilgilerine erişim <http://www.devtiyatro.gov.tr/> adresinden olup, daha önceki bölümlerde ifade edildiği üzere ihtiyaca göre taranabilir ve toplu olarak görülebilen bir şekilde sunulmamakta ve aylık program üzerinden sabit bir şekilde verilmektedir. Bu bağlamda bu oyunlara yönelik etkin bir tanımlama için oluşturulan üst veri seti (Tiyatro Üst Veri Seti Elemanları- TÜS) Tablo 1'de verilmektedir.

⁶ Kruger ve Casey'e göre (2015) ideal bir odak grubu genellikle beş ila sekiz kişi arasında değişken sayıdadır. Ancak grup en az dört, en çok ise on iki kişi olabilir. Burada önemli olan grup boyutunun herkesin görüşlerini paylaşma fırsatına sahip olabileceği kadar küçük ve görüş çeşitliliğini temin edecek kadar da geniş olmasıdır. Buradan hareketle çalışmamız kapsamında tüm grubun aynı anda ve eşit şartlarda uygulama örneğini deneyimleyebilmesi için üç farklı kullanıcı düzeyini temsil edecek dokuz kişilik bir grup oluşturulmuştur.

<i>Tiyatro Üst Veri Seti Elemanları</i>	<i>İçerik</i>
Oyun Adı (Z) ⁷	Oyuna ait isim bilgisini içerir.
Yazan (Z)	Oyunu yazan kişinin bilgisini verir.
Oyun Kategorisi (Z)	Oyunun hangi kategoride sergileneceği bilgisini verir. Örn; Komedi, Dram, Trajedi.
Perde (Z)	Oyunun kaç perde de oynanacağı bilgisini verir.
Oyun Süresi (Z)	Oyunun ne kadar süre sahneleneceği bilgisini verir.
Hafta Bilgisi (Z)	Oyunun hafta bilgisini içerir. Örn; Hafta içi, Hafta sonu
Oyun Tarihi (Z)	Oyunun sahneleneceği tarih bilgisini verir.
Oyun Saati (Z)	Oyunun sahnelendiği tarihe göre hangi saatte oynanacağı bilgisini verir.
Sezonu (Z)	Oyunun sezonuna ait bilgiyi verir.
Sahne (Z)	Oyuna ait yer bilgisini içerir.
Tür (Z)	Oyunun tür bilgisini içerir. Örn; çocuk oyunu, tiyatro sineması vs.
Dil (O)	Oyunun hangi dilde sergileneceği bilgisini içerir.
Tanımlayıcı (Z)	Oyuna özel oluşturulan koddur. Ya da oyun web sayfasına ait URL bilgisi kullanılabilir.
Konu (Z)	Oyunun içerik bilgisini verir.
Yöneten (Z)	Oyunu yöneten kişi bilgisini içerir.
Oyunlaştıran (VZ)	Oyun eğer bir edebi eserden uyarlama ise oyunu oyunlaştıran kişi bilgisini içerir.
Çeviren (VZ)	Yabancı dildeki bir oyunun çevirisini yapan kişi bilgisini içerir.
Oyuncular (Z)	Oyunun sergileyen kişi/kişilere ait bilgi içerir.
Oyun Ekibi (Z)	Oyunun sergilenmesinde emeği geçen kişilere ait bilgileri içerir. Örn; Dekor Tasarımı, Işık Tasarımı, Kostüm Tasarımı, Orkestra, Süflöz, Terzi, Perukacı, Makyöz, Yönetmen Yardımcısı, vs.
Hak Sahibi (Z)	Oyuna ait bilgilerin hangi kuruma ait olduğu bilgisini verir.
Notlar (O)	Oyun ile ilgili paylaşılmak istenen bilgileri içerir. Oyunun yaş sınırı bilgisi de burada verilir.

Tablo 1 - Tiyatro Üst Veri Elemanları Seti (TÜS)

TÜS kapsamında oluşturulan bu set MCDL Theatre Metadata Elements ve DublinCore standartları ile eşleştirilerek Tablo 2'de karşılaştırılmalı olarak gösterilmiştir. Eşleştirmede MCDL'in seçilmesindeki sebep doğrudan tiyatro oyunlarının tanımlanmasına yönelik bir standart olmasıdır. Bununla beraber Dublin Core seti web tabanlı işletilebilen ve her alana uyarlanabilen esnek yapısı ile evrensel RDF ve

⁷ (Z): Doldurulması zorunlu alandır. (VZ): Bilgi varsa doldurulması zorunlu alandır. (O): Doldurulması isteğe bağlı (opsiyonel) alandır.

birlikte çalışabilirlik standartlarını karşılayabilir özelliklerine sahip olması sebebiyle TÜS ile eşleştirilmeye en uygun ikinci standart olarak değerlendirilmiştir.

Tiyatro Üst Veri Setleri (TÜS)	MCDL Tiyatro Üst Veri Elementleri	Dublin Core
Oyun Adı (Z)	Oyun Başlığı (Play Title) (M)	Başlık (Title)
	Alternatif Oyun Başlığı (Play Title Alternative) (O)	Alternatif Başlık (Title.Alternative)
Yazan (Z)	Yazar (Author) (M)	Yaratıcı (Creator)
Oyun Kategorisi (Z)	Oyun Kategorisi (Play Category) (M)	Tip (Type)
Perde (Z)		Açıklama (Description)
Oyun Süresi (Z)		Açıklama (Description)
Hafta Bilgisi (Z)		Açıklama (Description)
Oyun Tarihi (Z)	Tarih (Date) (M)	Tarih (Date)
Oyun Saati (Z)		Tarih (Date)
Sezonu (Z)	Sezon (Season) (M)	Açıklama (Description)
Sahne (Z)	Sahne (Stage) (M)	Açıklama (Description)
Tür (Z)	Kaynak Tipi (Type of Resource) (M)	Tip (Type)
Dil (O)		Dil (Language)
Tanımlayıcı (Z)	Tanımlayıcı (Identifier) (M)	Tanımlayıcı (Identifier)
Konu (Z)	Konu (Subject) (R)	Konu (Subject)
Yöneten (Z)	Yöneten (Director) (RA)	Katkı Sağlayan (Contributor)
Oyunlaştıran (VZ)		Katkı Sağlayan (Contributor)
Çeviren (VZ)		Katkı Sağlayan (Contributor)
Oyuncular (Z)		Katkı Sağlayan (Contributor)
Oyun Ekibi (VZ)	Set Tasarımcısı (Set Designer) (RA)	Katkı Sağlayan (Contributor)
Oyun Ekibi (VZ)	Kostüm Tasarımcısı (Costume Designer) (RA)	Katkı Sağlayan (Contributor)
Oyun Ekibi (VZ)	Işık Tasarımcısı (Lighting Designer) (RA)	Katkı Sağlayan (Contributor)
Oyun Ekibi (VZ)	Aksesuar Tasarımcısı (Props Designer) (RA)	Katkı Sağlayan (Contributor)
Hak Sahibi (Z)		Haklar (Rights)
	Dijital Tanımlayıcı (Digital ID) (RA)	Tanımlayıcı (Identifier)
	Dijitalleştirme Tarihi (Date Digitized) (M)	Üretim Tarihi (Date.Created)
	Orijinal Nesne Boyutları (Original Item Dimensions) (RA)	Format. Boyut (Format.Extent)
	Orijinal Nesne Ortamı (Original Item Medium) (RA)	Format. Ortam (Format.Medium)
	Görsel Açıklama (Image Description) (R)	Açıklama (Description)
Notlar(O)	Notlar (Notes) (O)	Açıklama (Description)

Tablo 2 - Üst Veri Setleri Karşılaştırma Tablosu

Çalışma kapsamında öncelikle Ankara Devlet Tiyatroları web sayfasında bulunan tiyatro oyunlarına ilişkin veriler analiz edilmiş ve oyunlara yönelik Tablo 1’de verilmiş olan üst veri alanları belirlenmiştir. Bu üst veri alanlarına göre güncel tiyatro oyunlarına ait bilgiler MS Excel ile bir veri havuzuna dönüştürülmüştür (Ekran Görüntüsü 6).

FİLTİR CLEAR RESET										
Tanımlayıcı (Z)	Oyun Adı (Z)	Yazan (Z)	Oyun Kategorisi (Z)	Perde (Z)	Oyun Süresi (Z)	Hafta Bilgisi (Z)	Oyun Tarihi (Z) (Mays 2018)	Oyun Saati (Z)	Sezonu (Z)	Sahne (Z)
180516 VirginiaWolf 1900	Who's Afraid of Virginia Wolf	Edward Albee	Dram	3	3 saat 15 dk	Haftaiçi	16.05.2018	19.00	2017-2018	Akün Sahnesi
180517 Radyo-yuHümayun 2000	Radyo-yu Hümayun	Özlem Lale	Dram	2	2 saat 5 dk	Haftaiçi	17.05.2018	20.00	2017-2018	Akün Sahnesi
180518 Radyo-yuHümayun 2000	Radyo-yu Hümayun	Özlem Lale	Dram	2	2 saat 5 dk	Haftaiçi	18.05.2018	20.00	2017-2018	Akün Sahnesi
180519 Radyo-yuHümayun 2000	Radyo-yu Hümayun	Özlem Lale	Dram	2	2 saat 5 dk	Haftaiçi	19.05.2018	20.00	2017-2018	Akün Sahnesi
180520 Radyo-yu Hümayun 2000	Radyo-yu Hümayun	Özlem Lale	Dram	2	2 saat 5 dk	Haftaiçi	20.05.2018	20.00	2017-2018	Akün Sahnesi
180521 Radyo-yuHümayun 2000	Radyo-yu Hümayun	Özlem Lale	Dram	2	2 saat 5 dk	Haftasonu	21.05.2018	15.00	2017-2018	Akün Sahnesi
180517 AltınKız 1100	Altın Kız	Keva Apostolava	Dram	1	1 saat 15 dk	Haftaiçi	17.05.2018	11.00	2017-2018	Altındağ Tiyatrosu
180520 AltınKız 1100	Altın Kız	Keva Apostolava	Dram	1	1 saat 15 dk	Haftaiçi	20.05.2018	11.00	2017-2018	Altındağ Tiyatrosu
180522 AltınKız 1100	Altın Kız	Keva Apostolava	Dram	1	1 saat 15 dk	Haftasonu	22.05.2018	11.00	2017-2018	Altındağ Tiyatrosu
180517 EyyahNadir 2000	Eyyah Nadir	Ahmet Metin Önel	Komedi	1	1 saat 10 dk	Haftaiçi	17.05.2018	20.00	2017-2018	Altındağ Tiyatrosu
180518 EyyahNadir 2000	Eyyah Nadir	Ahmet Metin Önel	Komedi	1	1 saat 10 dk	Haftaiçi	18.05.2018	20.00	2017-2018	Altındağ Tiyatrosu
180519 EyyahNadir 2000	Eyyah Nadir	Ahmet Metin Önel	Komedi	1	1 saat 10 dk	Haftaiçi	19.05.2018	20.00	2017-2018	Altındağ Tiyatrosu
180520 EyyahNadir 2000	Eyyah Nadir	Ahmet Metin Önel	Komedi	1	1 saat 10 dk	Haftaiçi	20.05.2018	20.00	2017-2018	Altındağ Tiyatrosu
180521 EyyahNadir 1500	Eyyah Nadir	Ahmet Metin Önel	Komedi	1	1 saat 10 dk	Haftasonu	21.05.2018	15.00	2017-2018	Altındağ Tiyatrosu

Ekran görüntüsü 6 - TUS Uygulama Örneği

Bu taranabilir veri havuzunda kullanıcı, oyuna ait tüm bilgileri bir ekran üzerinde ve taranabilir bir şekilde görebildiği gibi yine tiyatro oyununa ait afişi de görebilmektedir (Ekran Görüntüsü 7).

FİLTİR CLEAR RESET										
Tanımlayıcı (Z)	Oyun Adı (Z)	Yazan (Z)	Oyun Kategorisi (Z)	Perde (Z)	Oyun Süresi (Z)	Hafta Bilgisi (Z)	Oyun Tarihi (Z) (Mays 2018)	Oyun Saati (Z)	Sezonu (Z)	Sahne (Z)
180516 VirginiaWolf 1900	Who's Afraid of Virginia Wolf	Edward Albee	Dram	3	3 saat 15 dk	Haftaiçi	16.05.2018	19.00	2017-2018	Akün Sahnesi
180517 Radyo-yuHümayun 2000	Radyo-yu Hümayun	Özlem Lale	Dram	2	2 saat 5 dk	Haftaiçi	17.05.2018	20.00	2017-2018	Akün Sahnesi
180518 Radyo-yuHümayun 2000	Radyo-yu Hümayun	Özlem Lale	Dram	2	2 saat 5 dk	Haftaiçi	18.05.2018	20.00	2017-2018	Akün Sahnesi
180519 Radyo-yuHümayun 2000	Radyo-yu Hümayun	Özlem Lale	Dram	2	2 saat 5 dk	Haftaiçi	19.05.2018	20.00	2017-2018	Akün Sahnesi
180520 Radyo-yu Hümayun 2000	Radyo-yu Hümayun	Özlem Lale	Dram	2	2 saat 5 dk	Haftaiçi	20.05.2018	20.00	2017-2018	Akün Sahnesi
180521 Radyo-yuHümayun 2000	Radyo-yu Hümayun	Özlem Lale	Dram	2	2 saat 5 dk	Haftasonu	21.05.2018	15.00	2017-2018	Akün Sahnesi
180517 AltınKız 1100	Altın Kız	Keva Apostolava	Dram	1	1 saat 15 dk	Haftaiçi	17.05.2018	11.00	2017-2018	Altındağ Tiyatrosu
180520 AltınKız 1100	Altın Kız	Keva Apostolava	Dram	1	1 saat 15 dk	Haftaiçi	20.05.2018	11.00	2017-2018	Altındağ Tiyatrosu
180522 AltınKız 1100	Altın Kız	Keva Apostolava	Dram	1	1 saat 15 dk	Haftasonu	22.05.2018	11.00	2017-2018	Altındağ Tiyatrosu
180517 EyyahNadir 2000	Eyyah Nadir	Ahmet Metin Önel	Komedi	1	1 saat 10 dk	Haftaiçi	17.05.2018	20.00	2017-2018	Altındağ Tiyatrosu
180518 EyyahNadir 2000	Eyyah Nadir	Ahmet Metin Önel	Komedi	1	1 saat 10 dk	Haftaiçi	18.05.2018	20.00	2017-2018	Altındağ Tiyatrosu
180519 EyyahNadir 2000	Eyyah Nadir	Ahmet Metin Önel	Komedi	1	1 saat 10 dk	Haftaiçi	19.05.2018	20.00	2017-2018	Altındağ Tiyatrosu
180520 EyyahNadir 2000	Eyyah Nadir	Ahmet Metin Önel	Komedi	1	1 saat 10 dk	Haftaiçi	20.05.2018	20.00	2017-2018	Altındağ Tiyatrosu
180521 EyyahNadir 1500	Eyyah Nadir	Ahmet Metin Önel	Komedi	1	1 saat 10 dk	Haftasonu	21.05.2018	15.00	2017-2018	Altındağ Tiyatrosu

Ekran görüntüsü 7 - TUS Uygulama Örneği -2

Uygulamada kullanıcının oyunları farklı alanlardan tarayabileceği bir arama çubuğu bulunmaktadır. Bu arama çubuğu üzerinden belirlenen erişim uçlarına göre arama yapılabilmesi için bilgilerin filtrelenerek verilmesi sağlanmıştır (Ekran Görüntüsü 8).

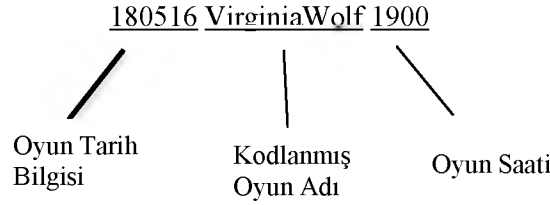
FİLTİR CLEAR RESET										
Tanımlayıcı (Z)	Oyun Adı (Z)	Yazan (Z)	Oyun Kategorisi (Z)	Perde (Z)	Oyun Süresi (Z)	Hafta Bilgisi (Z)	Oyun Tarihi (Z) (Mays 2018)	Oyun Saati (Z)	Sezonu (Z)	Sahne (Z)
			Dram							
			Komedi							
			Trajedi							

Ekran görüntüsü 8 - TUS Uygulama Arama Çubuğu

Uygulama içerisinde oyun bilgilerinin tanımlanması için Tanımlayıcı (identifler) olarak oyunun tarih

bilgisi, adı ve saat bilgisi kullanılarak benzersiz (unique) bir kod oluşturulmuştur.

Toplamda tiyatro oyunlarını tanımlamaya yönelik 21 alan kullanılmıştır. 21 alan içerisinde sekiz alan ile filtreleme yapılabilmektedir. Diğer bir deyişle aranan oyuna erişim sekiz alandan yapılabilmektedir. Bu alanlar, Oyun adı, Yazar, Oyun Kategorisi, Hafta Bilgisi, Oyun Tarihi, Oyun Saati, Sahne ve Yöneten alanlarıdır.

4.3. Odak Grup Görüşmesine Yönelik Bulgular

TÜS'ün değerlendirilmesi amacıyla, Ankara Üniversitesi lisans öğrencilerinden oluşan dokuz katılımcı belirlenmiştir. Bu katılımcılar, üç kişilik gruplar halinde tiyatro ile ilgisiz/az ilgili, orta düzeyde ilgili ve çok ilgili olmak üzere seçilmiş ve tüm katılımcıların uygulamayı aynı anda kullanarak görüşlerini beyan edebilmesi için odak grup görüşmesi yapılmıştır. Bu amaçla dokuz ayrı bilgisayar üzerinde dokuz öğrenci uygulamayı denerken tiyatro oyunlarına yönelik bilgi arama deneyimlerini ve uygulama hakkındaki görüşlerini paylaşmışlardır.

Katılımcılara öncelikle uygulama hakkında bilgi verilerek kendilerinden uygulamayı incelemeleri istenmiş ve uygulama üzerinden çeşitli kriterlerle arama yapmaları beklenmiştir. Eş zamanlı olarak görüş, öneri ve değerlendirmelerini dillendirmeleri istenmiştir. Bu bağlamda katılımcılara yöneltilen sorular ve alınan cevaplar aşağıda verilmiştir.

1. “Daha önce oynanmakta olan oyunlar hakkında bilgi almak üzere Ankara Devlet Tiyatrosu web sayfasını incelediniz/kullandınız mı?” sorusuna ilgisiz/az ilgili grup “daha önce Ankara Devlet Tiyatro oyunlarına yönelik bir bilgi araması yapmadık ve web sayfasını incelemedik” şeklinde cevap vermiştir. Bunun yanı sıra diğer iki gruba ait katılımcılar web sayfasını daha önce kullandıklarını belirtmişlerdir.

2. Katılımcılara “Gitmeyi düşündüğünüz tiyatro oyununu nasıl seçersiniz?” sorusu yöneltilmiş ve bu soruya orta düzeyde ve çok ilgili grup cevap vermişlerdir. “Oyunu seçmek üzere Ankara Devlet Tiyatroları web sayfası üzerinden yayınlanan aylık programa eriştikten sonra, oyunlara ait bilgilerin bulunduğu sayfalara tek tek bakmak ve oyuna ait açıklamaları; özellikle oyunun türünü anlamak üzere konusunu okuyarak oyunlara karar veririz” demişlerdir.

3. “Oynanmakta olan tiyatro oyunları ile alakalı bilgilere erişiminizde karşılaştığınız zorluklar var mı? Bunlar nelerdir?” sorusuna ise, katılımcıların tamamı “oyunlara ait bilgilerin bir sayfada görülememesi ve türünün açık bir şekilde belirtilmemesi zaman kaybettirici bir unsur olmaktadır” şeklinde cevap vermişlerdir.

4. “Ankara Devlet Tiyatro web sitesinde yer alan oyun bilgileri ile TÜS üzerinde verilen bilgileri göz önüne alarak böyle bir sistem üzerinde olması gereken özellikler sizce neler olabilir?” denildiğinde katılımcılardan çok ilgili grup üyeleri, “web sitesinde bulunan bilet bilgisinin⁸ uygulama üzerinde de görülebilmesi yararlı olacaktır, çünkü sezon bilgisi güncel sistem üzerinde görülmesi gereken bir bilgidir” şeklinde cevap vermiştir. Aynı soruya orta düzeyde ilgili grup, “oyunun türü ve sahnesi ile

⁸ Bilet sistem üzerinden satılmamakta ancak biletin tükendiği bilgisi kullanıcılarla paylaşılmaktadır.

arama yapabilmek yeterlidir” görüşüyle cevap verirken, ilgisiz/az ilgili grup ise, “oyun türünden arama yapabiliriz, tüm oyunların bir sayfa üzerinden aranabilir ve filtrelenebilir olması bizim için yeterlidir” şeklinde cevap vermiştir.

5. “Bir tiyatro oyununa erişmek için hangi alanlara ihtiyaç duyar ve hangi alanlardan arama yaparsınız?” sorusuna katılımcılardan, ilgisiz/az ilgili ve orta düzeyde grup *“bir tiyatro oyununa erişmek için sadece oyun adı ve türü olmak üzere 2 alandan arama yapmak yeterli olacaktır”* şeklinde cevap verirken çok ilgili grup, aradıkları tiyatro oyununa oyun adı ve oyun türünün yanı sıra, tarih, oyun süresi, yönetmen, sahne bilgisi, oyuncular, bilet bilgisi olmak üzere sekiz alandan erişmek istediklerini belirtmişlerdir.

6. “Uygulama kapsamında tüm alanlar arama kriteri olarak belirlenmemiştir. Sizce tüm alanlardan arama yapılması gerekir miydi?” sorusuna ise katılımcıların tamamı, *“uygulamada arama kriteri olarak belirlenen alanlar güncel tiyatro oyun bilgilerine filtreleyerek erişmek konusunda yeterlidir ancak oyuncular ve oyun süresinden arama yapmak da iyi olacaktır”* şeklinde cevap vermişlerdir. Bu bağlamda uygulama üzerinde taranabilir olmayıp taranabilir olması istenen oyuncular ve oyun süresi alanı dışında, uygulama, beklentileri karşılamaktadır denilebilir.

7. Son olarak katılımcılara “Tiyatro oyunları hakkında güncel bilgi ihtiyacına yönelik bu uygulama kapsamında kullandığınız nitelikte tanımlamaların ve bir sorgulama ara yüzünün gerekli olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusu yöneltilmiş ve katılımcıların tamamı bu tür bir uygulamayı gerekli ve yararlı bulduklarını belirtmişlerdir. *“Oyunlara ait bilgilere ayrı ayrı sayfalar üzerinden erişmek yerine tercih ettiğimiz alanlar üzerinde filtreleme yapmak ve taranabilir bir tek sayfa üzerinden bu bilgilere erişmek hem zaman açısından yararlı olur hem de karar verme sürecinde kolaylık sağlar”* düşüncesi üzerinde mutabık kalmışlardır.

5. Tartışma ve Sonuç

Çalışmamız kapsamında incelenen tiyatro oyunlarına yönelik üst veri uygulamalarının genelde, uzun vadeli arşivleme/saklama konularına ve geçmiş oyunlara ait bilgilerin erişilmesine odaklandığı görülmektedir. Bu alanda öne çıkan uygulamalara bakıldığında, tiyatroya ait oyun metinleri, poster, fotoğraf, sanatçı/oyuncu bilgileri gibi tüm ilgili materyal, bir arşiv yapısı içerisinde derlenmektedir. Derlenen bilgilere bir platform üzerinden ayrı ayrı web sayfaları üzerinden erişilmekte ya da bu bilgiler web sitesinde aylık bir program altında sunulmaktadır. Ancak günlük bilgi ihtiyaçları açısından tiyatro oyunlarına ait verilerin daha esnek, sorgulanabilir ve kolay erişilebilir bir biçimde sunulmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu gereksinimi karşılamak amacıyla, Ankara Devlet Tiyatrosu’na ait kamuya açık tiyatro oyunları bilgilerine yönelik 39 alandan oluşan bir üst veri seti hazırlanmıştır. Bu üst veri setinin kullanımı için MS Excel üzerinde taranabilir bir veri tabanı oluşturularak, tiyatroya ait 2018 Mayıs ayı oyunlarının bilgileri girilmiştir. Bir sonraki adım olarak ise, bu tür bir uygulamaya başvuracak olan kullanıcıların sistem hakkındaki görüş ve önerilerin alınabilmesi için odak-grup görüşmesi yapılmıştır. Bu değerlendirmeler sonucunda, oyunlara dair ayrıntılı bilgilerin taranabilir bir sistemle verilmesinin yararlı bulunduğu ve oyunlara ait, oyun adı, özellikle en öne çıkan alan olarak oyun türü/kategorisi yanı sıra tarih, oyun süresi, yönetmen, sahne bilgisi ve bilet bilgisi gibi alanlardan arama yapabilmeyen bir ihtiyaç olduğu belirlenmiştir. Çalışma sonucunda odak grup görüşmesine ilişkin bulguların bu ihtiyacı büyük ölçüde karşıladığı görülmüştür.

Çalışma kapsamında geliştirilen uygulama, özellikle Devlet Tiyatrosu oyunlarına ilişkin bilgileri içermektedir. Devlet Tiyatrosu bünyesinde yer alan oyunların tanıtımı amacıyla Web’de sunulan bilgilerle, ülkemizde özel tiyatrolarda sahnelenen oyunlar hakkında erişilen bilgiler aynı içerik ve formda sunulmamaktadır. Bu nedenle uygulama için sadece Devlet Tiyatroları oyunları örnek alınmakla beraber sistem, tüm oyunlara uyarlanabilir niteliktedir. Ancak güncel tüm oyunlar için sunulan bilgilerin aynı standartta verilmesi konusunda farklı bir çalışma yapılması gerekmektedir.

Tiyatro Üst Veri Seti (TÜS) ile tanımlanacak oyunlara, farklı alanlardan erişimin sağlanması tiyatro ile

alakalı günlük bilgi ihtiyacının karşılanması bağlamında yararlı olacak ve tiyatroya olan ilginin artmasına katkı sağlayacaktır. Oyun bilgilerine günlük erişimi kolaylaştıracak olan TÜS, sistematik bir arşivleme yapılmasına da imkan sağlayacaktır. TÜS ile tüm ayrıntıları arşivlenen oyunlarda rol alan oyuncuların performansları, kişilerle ilgili veriler, kostüm tasarımları, sahne tasarımları gibi bilgilere rahatlıkla ulaşılabilecektir. Böylelikle TÜS tiyatro oyunlarına erişimde günlük bilgi gereksinimlerini karşılamının yanı sıra sahne sanatları konusunda yapılacak araştırmalara kaynak oluşturabilecektir. Ayrıca bu uygulamanın, Türkçe veri setlerinin yaygınlaşmasına ve sahne sanatları çalışmalarına yönelik üst veri geliştirilmesi amacı güden diğer uygulamalara örnek oluşturacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- CISCO (2017) *The Zettabyte Era: Trends and Analysis*. Erişim Adresi: <https://www.cisco.com/c/en/us/solutions/collateral/service-provider/visual-networking-index-vni/vni-hyperconnectivity-wp.html>
- Church, K., Cherubini, M. ve Oliver, N. (2014). A Large-Scale Study of Daily Information Needs Captured In Situ. *ACM Transactions on Computer-Human Interaction*, 21(2).
- Çakmak, T. (2017). Bilgi Merkezlerinde Üst veri Paylaşımı ve Entegrasyonu. H. Odabaş ve M. A. Akkaya (Ed.), *Bilişim Teknolojilerinin Bilgi Merkezlerine ve Hizmetlerine Etkileri içinde* (ss. 49–65). İstanbul: Hiperyayın.
- Dempsey, L. ve Heery, R. (1997). *A Review Of Metadata: A Survey Of Current Resource Description Formats*. Erişim Adresi: <http://www.ukoln.ac.uk/metadata/desire/overview/>
- Healy, H. (2013) *Descriptive Metadata Standarts for Theatre Images, Programs, and Posters*. Erişim Adresi: http://heatherhealy.weebly.com/uploads/2/1/6/9/21691504/artifact_3_metadata_application_profile.pdf
- Gökkurt Bayram, Ö. (2007). Bilginin Depolanması ve Organizasyonuna Giriş Dijital Kütüphane Rafları. *Bilgi... içinde* (ss.45- 53). Ankara: Referans Yayınevi.
- Greenberg, J. (2005). Understanding Metadata And Metadata Schemes. *Cataloging & Classification Quarterly*, 40(3–4), 17–36.
- Greenberg, J. (2017). Big Metadata, Smart Metadata, and Metadata Capital: Toward Greater Synergy Between Data Science and Metadata. *Journal of Data and Information Science*, 2(3), 19-36.
- Güler, Z. (1992). Kültürel Bir Kurum Olarak Tiyatro. *Kurgu Dergisi*, (10), 179–187.
- İstanbul Kültür Sanat Vakfı (İKSV). (2017). *Kültür-Sanatta Katılımcı Yaklaşımlar*. İstanbul: İKSV. Erişim Adresi: http://www.iksv.org/i/content/226_1_kultur-sanatta-katilimci-vaklasimlar-2017.pdf
- İPSOS KMG. (2016). *Türkiye'yi Anlama Kılavuzu*. Erişim Adresi (30 Nisan 2018): http://www.halklailiskiler.com/pdf/Turkiyeyi-Anlama-Kilavuzu-EKitap_1347963063.pdf
- Krueger, R. ve Casey, M. A. (2015). *Focus Groups: A Practical Guide for Applied Research*. (5. bs.) California: Sage Publications.
- Küçük, M. E., ve Al, U. (2001). Üst Veri Kavramı. *Bilgi Dünyası*, 2(2), 169–187.
- Library of Congress. (2007) *VRA Core 4.0 Element Outline*. Erişim Adresi (01 Mayıs 2018): http://www.loc.gov/standards/vracore/VRA_Core4_Outline.pdf
- Özgü, M. (1970). Tiyatro Bilimi. *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 001–018.
- Öztürk, S. (2001). Tiyatro. *Ansiklopedik Sanat Sözlüğü: Müzik ve Sahne Sanatları Terimleri içinde* (ss. 241–280). İstanbul: Hiperlink.
- Paul, J. (2017) *Categories for the Description of Work of Arts*. Erişim Adresi (07 Mayıs 2018): http://www.gettv.edu/research/publications/electronic_publications/cdwa/index.html
- Riley, J. (2017). *Understanding Metadata: What is Metadata And What Is It For*. Baltimore: National

Information Standards Organization.

- Savolainen, R. (2010). Everyday Life Information Seeking. M. J. Bates & M. N. Maack (Eds.), *Encyclopedia Of Library And Information Science* (3rd. ed.) içinde (s. 1780-1789). London: Taylor & Francis.
- Wilson, T.D. (1981). On User Studies and Information Needs. *Journal of Documentation*. 37(1), 7.
- Yeh, N. C. (2009). From The Viewpoints Of People's Need Of Information And Social Activities To Discuss The Difference And Similarity Between Public Library And Internet. *Journal of Library and Information Science*, 35(2), 4-13.

Bilgi Yönetimi Dergisi

Cilt: 1 Sayı: 2 Yıl: 2018

<http://dergipark.gov.tr/by>

Hakemli Makaleler

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 21.11. 2018
Kabul tarihi: 07.12. 2018
Yayınlanma tarihi: 28.12. 2018

Article Info

Date submitted: 21.11.2018
Date accepted: 07.12. 2018
Date published: 28.12.2018

Anahtar sözcükler

Arşiv-Teknoloji, Dijitalizm,
Hız-Hikâye, Tekinsiz Vadi

Keywords

Archive-Technology, Digitalism,
Speed-Story, Uncanny Valley

Ulusal Bilgi/Veri Politikalarının Yeni Rota Sorunu: Tekinsiz Vadi' de Yol Almak

*New Route Problem of National Information / Data Policies:
Taking a Road in the Uncanny Valley*

Mehmet TORUNLAR

Devlet Arşivleri Başkanlığı, mehmettorunlar@mvnet.com

Öz

İnsanlar çok eski tarihlerden beri önemli gördüğü şeyleri yeniden hatırlamak, kayıt altına almak için faaliyetlerde bulunmuşlardır. Arşivler de işte bu çabaların pratik bir uzantısıdır. Bu pratik, dönemsel gelişmelere, teknolojik ilerlemelere göre biçim ve nitelik değiştirmiştir. Her dönemin teknolojik yapısı neyse, bu yapının temel özellikleri arşiv faaliyetlerine de yansımıştır. Hayat bütün formlarıyla artık iletişim, enformasyon, bilgi teknolojileri üzerinden elektronik/dijital evrende, ağ yapılarında yürürken, yeni kuşağın kullanıcı (tüketici) alışkanlıkları da değişmiştir. Günümüzün egemen unsuru, her şeyi, herkesi ağlarla sarıp sarmalayan 'Dijitalizm'dir. Arşiv iş ve işlemleri de dijitalizmin kapsama alanındadır. Dijitalizm döneminde verinizi/bilginizi elde etmek, bunları yönetmek isteyenler aslında bizleri de ele geçirmek istiyorlar. Mesele artık bilgisayarlarınızı, hesaplarınızı, akıllı telefonlarınızı ele geçirmek değildir. Verilerinizi/bilgilerinizi elde edenler; İçinizden neler geçtiğini, neler geçirebileceğinizi, neler yapabileceğinizi de sizden iyi bilebilir hale geliyorlar; bunu biraz daha geliştirdiklerinde iktidar da otorite de onların eline geçecektir. Bugün teknolojik iktidar sahiplerinin hükümleri, hayat formları, ekonomik, hukuki, siyasi, sosyal vd. kuralları geçerlidir. Tarih bile yine onlar tarafından şekillendirilip, yazılmaktadır. Makalede bu çerçevede şu sorulara cevap aranacaktır: Gelişmeler bizi daha iyi günlere mi götürecektir, yoksa tekinsiz vadilerde yolculuk mu görünmektedir? Arşivler bu yeni dönemde ne gibi görevler üstlenecektir?

Abstract

People have been involved in a number of activities to recollect and record what they deemed important since the very ancient times they existed. Archives are a practical extension of these efforts. This has changed the form and quality according to practical, periodical developments and technological advances. Whatever the technological structure of each period, the main features of this structure are also reflected in the archive activities. With all its forms of communication, the user (consumer) habits of the new generation have changed as they are walking in the electronic/digital universe, network structures through communication, information and information technologies. Today's dominant element is uru Digitalism which embraces everything and everyone. Archive work and operations are also within the scope of digitalism. Those who want to obtain your data/knowledge during the period of digitalism, actually want to seize us. The issue is no longer your computers, your accounts, your smartphones. Those of you who acquire your data/information become well aware of what you have gone through, what you can spend, what you can do, and when they develop a little more, the authority will be taken by them. Today, the provisions of technological power owners, life forms, economic, legal, political, social and so on. The rules apply. History is still shaped by them. In this article, the answer to this question will be sought: Will the developments lead us to better days, or does it seem to travel in uncanny valleys? What tasks will the archives undertake in this new period?.

1. Giriş

İçinden geçtiğimiz bu çağın tam anlamıyla gerçekliklerini ve süreçlerini tamamlamadığını, henüz bir dönüm noktasında olduğumuzu, nelerin yaşanıp bittiğini bütün detayları ve derinliğiyle anlamadığımızı, ancak teknolojinin nimetleriyle kafamızın hafif dumanlı, bize sunulanlardan dolayı çakırkeyif ve sebepsiz bir mutlulukla dolu durumda bulunduğumuzu düşündüren birçok belirtiyeye sahibiz. Yuval Noah Harari, ‘21. Yüzyıl İçin 21 Ders’ başlıklı kitabının girişinde dünyanın gidişatına ait bu belirsizliğe, anlaşılabilirliğe bilgi (!) fazlalığının neden olduğunu belirtir (2018, s. 13): “Yerli yersiz bilgi yağmuruna tutulan bir dünyada net olmak güç demektir.” tespitiyle bu hususu vurgular.

Bilgi yağmurundan ziyade bilgi bombardımanına tutulduğumuz günümüzde bu bombardımanla beraber birbirine bağlı farklı birçok etkenin de bileşimiyle yakın geçmişten oldukça farklı yeni gerçekliklerin ortaya çıktığını söylememiz de mümkün. Eskiyle aradaki fark nedir? Diyerek bir soru sordüğümüzde bu etkenlerden bir tanesi olarak reklamcı Ali Saydam bizlere hız ve hikâyeden söz eder.

Ali Saydam, 5N 1K’ nın eskisi kadar önemli olmadığından bahisle, “Artık 2H var. Hız ve hikâye. Sağlam bir hikâyemiz olacak ve bunu en hızlı şekilde aktaracaksınız” diyor. Günümüzü özetleyen iki kelimecik, içerisinden geçtiğimiz ve henüz tam anlamıyla da getirdiklerini götürdüklerini hesaplayamadığımız, maliyetini muhasebeleştiremediğimiz iletişim/bilgi çağının gerçekliğini barındırıyor: Bir hikâye (herhangi bir malumat) ve bunun hızla elde edilip hızla dağıtılması ve hızla unutulması. Ertesi zaman diliminde yeni bir hikâye ve hız ilişkisi. Ancak bu sarmal döngü çağımızın hayat formunu özetleyen etkenlerden bir tanesidir. Hız ve hikâyeden daha çetrefilli, daha derinlerde anlamlar ve faaliyetler barındıran, toplumların, devletlerin, birey birey insanoğlunun geleceğinin şekillendirildiği ve belirsizliklerle dolu bir sürece doğru teknolojinin itici gücüyle hızla ilerliyoruz.

Neil Postman (2013, s. 11), “Her kültürün (bu işi zekice yerine getirsin ya da getirmesin) teknolojiyle müzakere masasına oturma zorunluluğu vardır. Teknolojinin neler kazandırdığı ve kaybettiği göz önünde tutularak bir anlaşmaya varılır.” önermesini sunarken bizlere de aslında geleceğimizin şekillenmesine yönelik ciddi bir uyarıda bulunur. Teknolojinin yalnızca kullananlarının yapması gereken bu müzakere, teknolojik ve bilimsel gelişmelerin kazanımlarının ve kaybettirdiklerinin ne olduğunun iyice analiz edilmesi gerekiyor.

Konumuz ve gündemimiz olan arşiv iş ve işlemlerinin de bu süreçlerden etkilenmemesi düşünülemez. Bundan çok değil yirmi yıl önce neyin arşiv malzemesi olduğunun, bugünlere göre daha kolaylıkla söylenip tespiti yapılırken, bu hız ve hikâye sarmalı, teknolojik ilerlemenin geldiği nokta, yapay zekâ, makine öğrenmesi vd. unsurlar arşiv iş ve işlemlerini de yeni bir güzergâha sürüklemiştir. Ülkemizin, özellikle kamu kurum ve kuruluşlarının, klâsik arşiv iş ve işlemleri ile beraber, teknolojinin veriye/bilgiye/arşive yüklediği anlamların, misyonların ne olduğu, ne olacağı veya ne olması gerektiği konusunda bir müzakere de bulunduğunu açıkça söyleyemeyiz.

Teknoloji ürünlerinin, ağ yapıların, sistemlerin hangi aşamalarda, ne kadar ve nasıl kullanılacağına derinlikli bir getirisi ve götürüsü çerçevelendirilmemiş, kâr-zarar hesaplaması, muhasebesi yapılmamıştır. Oysa bunların bir an önce gerçekleştirilerek lehimize olacak bir anlaşma yapıldıktan sonra masadan kalkılması gerekir.

Tarihi süreç boyunca teknolojik gelişmeler her zaman insanların, toplumların ve de devletlerin hayatını değiştirmiş, şekillendirmiş, etkilemiştir. Marshall McLuhan, ‘Gutenberg Galaksisi ve Tipografik İnsanın Oluşumu’ (2014, s. 231) adlı kitabında matbaanın icadı ve tipografik yazının insan yaşamına etkilerini inceler. McLuhan’a göre insanlığın gelişimi ile icatlar arasında doğru orantılı bir ilişki mevcuttur. Matbaanın icadı, buna bağlı zincirleme yeni teknolojik gelişmeler dünyayı farklı tarzda bir hayat formuna dönüştürmüş, bu anlamda yeni bir insan tipolojisi oluşmuştur, dünyanın değişimindeki etkileri ise bilinenden ve sanılandan daha büyük olmuştur.

Matbaa, tipografik insanı şekillendirerek, modern zihni ve icadın kendisini ortaya çıkartmış; modern dünyanın temellerini atmıştı. O zaman, tipografik insan zihinsel bakımdan zengin bir dünya oluştururken, yeni icatlar, teknolojik, elektronik/dijital gelişimler acaba nasıl bir insan oluşumunu veya tipolojini getiriyor? Diye sormadan geçmememiz lâzım. “Çünkü teknolojinin sebep olduğu değişimler kolayca fark edilmez ve hâtâ denilebilir ki, bu değişimleri kestirmek imkânsızdır. Bazı tahmin edilemez değişimler ideolojik sahada gerçekleşir. (...) Yeni teknolojiler, bir kültürün dünyayı algılayış biçimini belirleyen, ta içimize işlemiş bulunan düşünce alışkanlıklarını değiştirir” (Postman, 2013, s. 17).

McLuhan’ın mantık silsilesine uyarsak, matbaanın icadından önce hayatın gerçeği olan sözel dünya, matbaanın icadıyla okur-yazar dünyaya; okur-yazar dünya, makineleşmiş, bireyselleşmiş modern dünyaya; elektronik kitle iletişiminin yaygınlaşması ile de küresel bir köye dönüşmüştür. Yapay zekâ, makine öğrenmesi, biyoteknoloji ile insanlığın veya toplumların nereye gittiği ise hâlâ meçhuldür.

Teknolojinin, iletişimin etkilerini, sebeplerini, sonuçlarını tarihi perspektif içerisinde de alarak çeşitlendirmek elbette mümkündür. Bunlar birçok düşünür tarafından geçmişten günümüze ilginç bulunmuş ve geniş çaplı incelemelere konu yapılmıştır.

Yaşadığımız çağı önemli oranda etkileyen düşünürlerden olup psikanalizle birlikte teknolojik gelişimi, medeniyeti de analiz eden ve farklı pek çok alanda fikir yürüten Sigmund Freud, ‘Unbehagen in der Kultur - Mutsuzluk Kültürü’ adlı kitabında, bugünleri resmedercesine ilginç tespitlerde bulunmuştur. Teknolojik ilerlemelerin insanlığa getirdiklerini o günlerde irdelerken şu çözümlemeleri dillendirmiştir: “... Bilimsel keşiflerle mutlu olmak ucuz bir mutluluk. Soğuk bir havada ayağımı yorgandan dışarı çıkarıp tekrar içeri sokmak gibi. Tren olmasaydı sevdiklerimiz uzağa gitmeyecekti. Biz de seslerini duymak için telefona ihtiyaç duymayacaktık. [...] Bebek ölümlerini azaltmak neye yaradı? Şimdi doğum kontrolü yapmak zorundayız. Yine eskisi kadar çocuk büyütebiliyoruz. [...] Sıkıcı ve zevklerden mahrum isek ıstıraplarla dolu bir ömrü uzatmak, uzun yaşamak neye yarar? Bir kurtarıcı bekler gibi ölümü beklemekten başka? ...” (Güngörmüş Erdem, 2018)

Freud o günlerde modernizmin ve teknolojinin insanları mutlu etmediğinden bahsediyordu. Peki, teknoloji, insanlığı bugünkü getirdiği noktada mutsuzluktan daha öte devlet, toplum, kimlik düzeyinde veya bireysel bağlamda benliğimiz, bağımsızlığımız, kişiliğimiz ile ilgili neler götürmüş veya değiştirmiştir? Bu değişimler insanlığı sınırsız bir mutluluğa mı yoksa farklı noktalara mı götürmektedir? Tüm bunlarla arşivlerin bağlantısı veya bağıntısı neler olabilir?

Bu soruların cevaplarıyla çoğumuzun ilgilendiği de şüpheli. “İnsanlığın geleceğine dair süregiden tartışmanın ya da konuya dair asli soruların neler olduğunun farkında bile değiliz çoğunlukla. Milyarlarca insan bu konuyu araştırma lüksünden yoksun çünkü yapılacak daha önemli işleri var; çalışmak, çocuklara bakmak, yaşlı anne babalarla ilgilenmek gerekiyor. Fakat maalesef tarih affetmiyor. Siz çocukların yemesi içmesi, kılık kıyafeti ile meşgulken insanlığın geleceği karara bağlanırsa ortaya çıkan sonuçlardan ne siz muaf tutulursunuz ne de çocuklarımız. Bu hiç adil değil ama kim demiş tarih adildir diye?” (Harari, 2018, s. 13).

2. Arşivlerin Geçirdiği Evrelerde Kısa Bir Yolculuk

İnsanlık var olduğu tarihlerden beri önemli gördüğü şeyleri tekraren hatırlamak, kayıt altına almak için bir takım faaliyetlerde bulunmuştur. Arşivler de işte bu çabaların pratik bir uzantısıdır. Bu pratik, dönemsel gelişmelere, teknolojik ilerlemelere göre biçim ve nitelik değiştirmiştir. Her dönemin teknolojik yapısı neyse, bu yapının temel özellikleri arşiv faaliyetlerine de yansımıştır. Bu yapısal değişim mağara duvarından kil tablete, papirüsten kâğıda, bilgisayara, akıllı telefonlara, yapay zekâyâ, makine öğrenmesine doğru evrilen bir yolculuğun hikâyesidir. Teknolojinin gelişmesi ile değişen arşivin yapısalılığı yanında değişmeyen şey, insanların geçmişte ne olduğuyla ilgilenmesi, onları hatırlamak istemesidir. Fakat bu istekler kadar, bugünü anlama çabası, geleceği planlama mücadelesi de arşiv

oluşturmada önemli rol oynar. Arşiv oluşturmak, arşiv malzemesinden faydalanmak, muhafaza, bakım koşullarını belirlemek gibi süreçler aynı zamanda bir bilgi politikası oluşturma, bunu sağlam temellendirme, sürdürülebilir ve geliştirilebilir kılmakla da ilgili bir eylemdir.

Bu politika, bilgi mirasının korunmasını, geleceğe aktarılabilmesini, istenen zaman ve zeminde güvenilirliğinin, kolay ve hızlı erişiminin sağlanmasını, belirlenmiş normatif şartlarla paylaşılabilir, erişilebilir kılınmasını, yeni bilgi üretimine kaynak teşkil etmesini ve bu alanda çağdaş bilgi teknolojilerinin etkin ve bilinçli kullanımını, iletişim teknolojileri, restorasyon, konservasyon gibi faaliyet alanlarını, vizyoner güvenli bina ve ekipmanları, yeni hizmet modellerini ve yeni standartların geliştirilmesini kapsamalıdır.

Her politikanın bünyesinde olduğu gibi arşiv olgusunun içerisinde de geçmiş-bugün-gelecek üçlemesi mevcuttur. İşlevsel düzeyde böylesi bir birikime sahip olununca arşivlerin barındırdığı malzeme de zamanla çeşitlenmiş, toplumsal, kurumsal veya dünyadaki her çeşit dönüşümü çözümleyebilmek için barındırılan farklı nitelik ve içerikteki bilgi birikiminin değişik faaliyet alanlarında kullanılması yoğunlaşmıştır. Ancak bu faaliyet alanları arasında en etken olan veya olması gereken husus gelecekle ilgili olan kısım diyebiliriz. Geleceğin geçmişle ayrılmaz bir bütünlüğü vardır. Geçmişle gelecek arasında bugünü de alarak bütünlük kuran önemli yapıtaşlarından bir tanesi de arşivlerdir. Modern dünyada bu bütüncül yapı sarsılmaz biçimde algılanıp, uygulamalarda bu gerçeklikle hareket edilirken ülkemizde optik bir kayma sonucu arşivler sadece geçmişle ilişkilendirip irtibatlandırılmakta ve çoğunlukla da yalnızca bir hafıza olarak nitelenmektedir. Oysa arşivler geçmişi barındırmakla beraber bugünü de kapsama alanına alarak geleceğin ipuçlarını içinde barındırır. Bu hususu insan bedeni ile ruhu arasındaki bir bütünlük olarak değerlendirmek mümkündür.

Socrates, M.Ö. 400'lü yıllarda insanın bir ruh ve bedenden meydana gelen bileşik bir varlık olduğunu ifade ederek, "Baş olmadan göz, beden olmadan baş tedavi edilemeyeceğine göre beden de ruh göz önüne alınmadan tedavi edilemez" (Güllüoğlu, 2016) tespitinde bulunur. Beden ve ruhun bileşik yapısında olduğu gibi, bir meselenin, olgunun anlaşılmasında da bileşenler olarak geçmiş-bugün ilişkisi ile birlikte gelecek kurgusu ortaya çıkar. Geçmişi bilmeden bugünü anlamak, bugünü eksiksiz anlamadan da geleceği kestirebilmek mümkün değildir. Bu anlamda arşivler barındırdıkları bilgi birikimi ve onun değerlendirilmesi açısından hafızadan ziyade, fizikî-ruhî bütünlüğü oluşturan sağlıklı bir bedene benzetilebilir. Kamu kurum kuruluşlarının sağlıklı bir bedensel bütünlüğünün sağlanması da arşivlerinin düzenli ve sistemli olarak yapılandırılmasından geçer. Yani arşivleriniz düzenli değilse kurumsal veya devlet düzeyinde sağlıklı bir bedensel bütünlüğe de sahip değilsiniz demektir.

Bilginin, verinin, zekânın, düşüncenin bu kadar idealize edildiği, verinin, bilginin ve düşünce gücünün hayatın her alanını şekillendirdiğine dair inancın bu denli kuvvetli olduğu bir dönemde, geçmiş bilgisini bugünlerde kullanıp geleceğe taşıyamamanın, yani fizikî unsurlar ile hafızayı birleştirip güç kaynağı haline getirememenin ciddi neticeleri oluşur.

Arşivlerin yalnızca geçmişle ilgili bir faaliyet olarak algılanmasının nedeni, onun işlev olarak ve ortaya koyduğu ürünler bakımından sadece tarihle ilgili, yardımcı bir çalışma alanı gibi değerlendirilip yanlış anlamlandırılmasındandır. Tarih disiplini ile uğraşanlar ise diğer alanlara göre daha yoğunluklu olarak bunu böyle görme eğilimindedirler. Oysa bir zamanlar tarihçiler için de buna benzer söylemler mevcuttu.

Ramazan Yelken, 'Tarih Sosyolojisi' adlı derleme kitapta yer alan 'Tarihin Söyleminden Toplumsal Gerçekliğe Geçişler: Tarih Sosyolojisine Bir Giriş' adlı makalesinde Auguste Comte'dan şu alıntıyı yapar (s. 11): "Comte tarihle ilgili olarak, "kısır anekdotların kör toplayıcıları tarafından akıldışı bir merakla çocukça biriktirilmiş önemsiz ayrıntılar" ifadesini kullanmaktadır. (Herbert) Spencer için ise

“tarihçiler olsa olsa, sosyologlar için hammadde toplayıcılarıdır... Tarihin toplumun bilimine herhangi bir ışık tuttuğu yoktur.”

Auguste Comte'un tarih noktasında ileri sürdükleri bu defa ülkemizde tekerrür ederek zamanla hem tarihçiler hem de diğer disiplinler tarafından arşivcilere uygulanmıştır. İnsanlarımızın ve bilim insanlarının çoğu tarafından 'arşivler' sosyal disiplin alanlarının 'tarihlerinin/tarihçelerinin' özellikle de tarih disiplininin bir alt birimi veya tarihçilere malzeme toplayan bir yedek parça tedarikçisi gibi algılanmaktadır.

Ancak bu algıdan farklı olarak geçmişin bugüne uzanıp eklenerek geleceğe ait güzergâhlarda insanlığa, devletlere, toplumlara kılavuzluk etmesi işlerine 'arşivcilik' dememiz gerekir. İnsanoğlunun yaşadığı süreçte elde ettiği bilgi birikimlerinde olduğu gibi arşivlerin barındırdığı birikimleri de yalnızca geçmişe ait hafıza ve hatıralar yığını olarak göremeyiz.

Bu çerçevede, arşiv bilimini de tek bir katmanla, yalnızca tarihin hizmetinde olarak tarif etmek, tarih disiplininin altında yardımcı bir alanda toplamak, bir disiplinin sınırlarıyla çevrelemek mümkün değildir. Arşivler ve arşivciler barındırdıkları bilgi birikimi ve fonksiyonları itibarıyla disiplinlerarası bir gezgindir.¹ Tüm disiplinler ve kamusal hayatın tüm alanları arşivlerde kendisine yer bulur. Bu çerçevede bir arşivin kamu idaresindeki konumu Mevlana'nın, meşhur pergel metaforundaki ifadeye benzetilebilir: “Pergelin iğneli ayağı sabittir benim dinimde, ama diğer ayağımla yetmiş iki milleti dolaşırım”. Hukuku (dava dosyalarını, delilleri vb.ni), tıbbi (hasta kayıtlarını, hekimlerin kayıtlarını vb.ni) veya kamu hayatının idari tek bir parçasını (resmi yazışmalar, planlar, projeler vb.ni) belgeden, dosyadan neticede arşivden ayrı düşünmek mümkün olabilir mi? Buna herkesin ortaklaşa vereceği cevap hayır'dır. Belgesiz, bilgisiz, arşivsiz hak, hukuk delil, hedef, strateji ve icraat olamaz.

Kamusal ve özel hayatın pratikleri ve bilgi toplumunun dinamikleri bizlere arşivin bilimsel bir yardımcı faaliyet alanı değil başlı başına önemli bir disiplin merkezi olduğunu gösteriyor. Arşivlerin olmadığı bir dünya anlamaz, bilmez, görmez, duymaz seyircilere sahip bir topluluğa benzetilebilir. Bu çerçevede arşivler işi bitmiş cari işlemde kalmış belge topluluklarının alanı değil, bilgi yönetimine dayalı modern küresel hayatın, zenginlikten mahremiyete, güvenliğe ve kişisel haklara kadar her alanının vazgeçilmez işlevsel bir parçasıdır.

3. Dünyayı Sarmalayan Yeni Gerçeklikler ve Arşiv

Yukarıda da ifade ettiğimiz yanlış bakış açısı sebebiyle, ülkemizde arşivlerin çok yönlü ve hayati fonksiyonları, maalesef yeteri derecede anlaşılammış, arşivler uzun bir süre önemsenmemiş, bu alana ait işler her zaman ötelenebilir, ertelenebilir veya yapılmazsa da olur sınıfından işler olarak görülmüştür.

Klasik arşivcilik uygulamalarında ülkemiz, bu alanla ilgili geçmişten miras olarak aktarılan çok ciddi deneyim ve birikimi olmasına, bugüne kadar önemli bir takım gelişmeler de kaydetmesine rağmen, gelişmiş diğer ülkelerle karşılaştırıldığında özellikle yakın dönem arşiv malzemelerinin değerlendirilmesinde maalesef gösterdiği performansla sınıfta kalmıştır denilebilir.

Türkiye'de arşiv konusunda psikolojik yapı ile zihni yapı arasında her zaman bir çelişki veya uyumsuzluk mevcuttur. Her kademede kamu çalışanı psikolojik olarak arşiv iş ve işlemlerinden sıkıntı duyar. Arşivle ilgili iş veya işlem yapmayı insanların ruhu bir türlü zevkli veya önemli bir iş olarak algılamaz, yapmama hususunda da elinden gelen gayreti gösterir. Fakat zihni yapısı arşiv işlerinin sorumluluk getiren, hakkı, hukuku koruyan etmenlerden oluştuğunu söyler ve insanlar bu iki yapının

¹ Ayr. Bkz. Mehmet Torunlar ve Fahrettin Özdemirci (2014). “Bilgi Çağı”nın Arşivcileri: Disiplinlerarası Gezginler” *Bilgi Dünyası*, 15 (2), ss.396-420.

çatışması sonucunda genellikle hiçbir iş yapmayı arşivle ilgili her türlü malzeme ve işlemi bir sonraki kuşağın sorumluluğuna bırakmayı yeğler.

Biz klasik arşivlerimizle ilgili iş ve işlemleri henüz layığı ile yerine getirememişken dünya yerinde saymamış, yeni teknolojiler, yeni gerçeklikler her şeyi olduğu gibi arşivleri ve arşivciliği de köklü bir değişime uğratmıştır. Hayatımızın her alanında bir şeyler değişiyor, oluyor, görüyor, duyuyoruz, farkında olduğumuzu, anladığımızı sanmakla beraber ne kadar, niçin değiştiğimizi de pek kestiremiyoruz. Teknolojik gelişmeler, getirdikleri ve götürdükleri konusundaki belirsizlikler, bilgisizlikler hayata dair her alana, bu arada elbette bilgi politikalarına, bilgi kurumlarına ve özelden arşivlere, arşiv iş, işlemleri ile birlikte arşiv malzemelerinin niteliğine nüfuz ederek ilerliyor.

Bu noktada şu tespiti yapmamız lâzımdır: Teknolojik ilerlemeler ve değişimler biz farkında olmasak da arşivciliği, arşiv iş ve işlemlerini hayatın, kamunun her alanına dâhil ediyor. Devletlerden önce teknoloji kartelleri veri, bilgi belge toplayıp bunları arşivleyerek hayatımızın her alanına nüfuz ediyor. Değişim, durmayı baş döndürücü bir hızla devam ederken bu nüfuz işi artarak sürmektedir. Bugüne kadar arşivlere, iş ve işlemlerine ülke olarak geliştirdiğimiz hatalı ve sağlıksız bakış açısı, konuyu olması gereken seviyeye taşımadığı gibi, bu hatayı devam ettirmekte ısrar ettiğimizde bugünü anlayıp geleceği şekillendirmemizi de imkânsız hale getirmektedir. Teknolojinin icat edeni, üreteni, geliştireni olmayan bizlerin bilemediğimiz, her şeyiyle derinlemesine kavrayamadığımız yeni gerçeklikler hakkında birçoğumuz mutlu ve umutlu iken bazılarımızın ise zanları veya endişeleri vardır.

Hayatımıza giren ve bize çok fark ettirmeden değiştiren, dönüştüren her yenilik aynı zamanda kişisel, kurumsal, toplumsal veya devlete ait akıbetimiz ile de ilgilidir. İnsan olarak hayat formlarımızı kökten değiştiren, yönlendiren, yöneten sistemleri geleceğimizden, bizi eriştireceği sonuçlardan ayrı düşünemeyiz. Sonuçların da bizim açımızdan tesadüfi bir yörüngede hareket ettiğini kabul etmemeliyiz. Gelişmeleri tesadüfi diye kabul ettiğimizde önce değerlerimize, toplumumuza sonunda da kendimize yabancılaşırız. Anlam dünyamızı yitirir, gerçekliğimizden koparız. Yeni anlam dünyalarının, yeni gerçekliklerin doğal akışı içerisinde sonuçta mutlak surette bizlere mutluluk ve huzur getireceği düşüncesini derinliğiyle test etmemiz gerekir. Anlamlandıramadığımız geleceğin bizi nerede, neyle bekler olacağını kestirememek önemli bir endişe kaynağı olarak toplumlara ve bireylere yeter olmalıdır.

İnsanlar geleceğe yönelik her zaman kaygılar besleyebilir. Bu korku duygusundan daha fazla belki geleceği anlamlandırma endişesidir. Çünkü gelecek insanlar için bilinmeyendir. Bu noktada şu soruları sorarak ilerlemeye çalışalım: Dünyada değişmeyen tek şeyin değişim olduğu metaforundan hareketle günümüzün en önemli gerçeği olarak birey olarak herkesi, bu arada bizlerin uğraş alanı olan arşivleri de etkileyen bilim ve teknoloji dünyayı çok ileri bir noktaya mı taşımaktadır, yoksa kazandırdıkları yanında kaybettirdikleri ve değiştirip dönüştürdükleri de var mıdır? Değişim, dönüşüm rotası bizleri mutlu zamanlara mı götürmektedir, yoksa tekin olmayan vadilere mi sefer düzenlenmektedir? Önümüzdeki satırlarda bu soruları cevaplamaktan ziyade endişeleri biraz daha açarak dile getirmek, bundan sonra bu endişeleri giderecek çözüm yolları üretmekle ilgili belge/bilgi yöneticilerince geliştirilecek yeni politikalara yol açmak hedeflenmektedir.

4. Dijital Endişe, Dijitalizm

1970'lerden itibaren gündeme gelmiş, özellikle 1990'lardan itibaren tanınan ama yoğunluklu olarak 2000'lerden sonra hayatımızın her alanına giren, elektronikleşen, dijitalleşen, sanallaşan yenedünya gerçekliliği özellikle orta yaş kuşağını, kâğıt ürünleri, bu materyal üzerinde belgelendirme, buna bağlı okur-yazarlık ile elektronik ortamda üretilmiş veya o ortama taşınmış her şeyin yaşadığı Elektronik/Dijital Evren ve bu evrenin gerçeklikleri arasında "Foucault'un Sarkacı"² misali boşlukta

² Foucault Sarkacı: Adını Fransız fizikçi Léon Foucault'dan alan, ilk defa deneysel olarak Dünya'nın kendi eksenini çevresinde döndüğünü kanıtlayan sarkaç düzeneğidir. 31 Mart 1851 tarihinde Foucault Paris'teki Pantheon'un

sallanır vaziyette asılı bırakmıştır. Bu sanallaşan elektronik/dijital dünya insanların düşüncelerini, alışkanlıklarını, hal ve hareketlerini, toplumsal, siyasal, ekonomik, askeri örgütlenme biçimlerini yeniden formatlayıp yerelden küresele doğru genişletirip genişletirken fiziksel algılayışları ve zihinsel düşünce yapılarını da değiştirmektedir. Hayat bütün formlarıyla artık iletişim, enformasyon, bilgi teknolojileri üzerinden elektronik/dijital evrende, ağ yapılarında yürürken yeni kuşağın kullanıcı (tüketici) alışkanlıkları da değişmiştir. Günümüzün egemen unsuru her şeyi, herkesi ağlarla sarıp sarmalayan ‘Dijitalizm’dir.

Dijitalizmin yükselişi ile birlikte iletişimin ve sosyalleşmenin ekosistemi evrilmiş, kabuk değiştirmiş, değişen kabuk beraberinde açmazlıklar, sıkıntılar da getirmiştir. Bu değişimle birlikte arşiv belgesinin niteliği ve içeriği de değişime uğramıştır. Geçmişte arşiv belgesi genellikle resmi yazışmalar ve VIP personel ile birlikte anılıp tanınımı bulurken günümüzde artık bunun içeriği ve niteliği de çok büyük değişimlere uğramak durumundadır. Bu değişimin yenedünya gerçeklikleri, dijitalizm, ağ yapılar ile sarmal ilişkisi bulunmaktadır.

Her yeni gelişmede olduğu gibi teknoloji kavramının, bu çerçevede dijitalizmin içeriği de, kişiselden toplumsala ve küresele getirdikleri götürdükleri ile birlikte bir takım değerler üzerinden hayat bulur. Teknolojinin mucidi, üreticisi veya yalnızca kullanıcısı olun, teknoloji kavramının içeriği ve dönüştürücü etkileri açısından bir takım ‘değerler’e ihtiyaç hissedersiniz. Aslında bu bir ihtiyaçtan ziyade mecburiyettir. Artık teknolojinin/dijitalizmin hayata iş ve işlemlere hız ve kolaylık katmasından daha derinde yatan (belki mucitlerinin de ilk etapta öngöremediği, sonradan fark ettiği) ‘değerler’i oluşmaya başlamıştır. Çoğunluk farkında olmasa da bu yeni değerler hayata dair olumlu birçok katkılarla beraber, sömürgecilikle, yayılcılıkla, sanayi toplumuyla ortaya çıkan Batı merkezçiliğini, modernizmi vd. ni aşıl原因, yayan durumları, olguları da hızlandırmıştır.

Fizik disiplinde ‘hızlandırıcı’ olarak nitelenen bir işlem vardır. Türkiye Atom Enerjisi Kurumu’nun web sayfasında verilen bilgiye göre, “Hızlandırıcı: elektron, pozitron, proton, anti-proton gibi yüklü parçacık demetlerinin belirli bir amaç çerçevesinde belirlenen bir enerjiye ulaşmaya kadar hızlandırılmasını sağlayan aygıtlardır. Yüklü parçacıkları yüksek enerjilere çıkarmak için kullanılırlar.” Teknolojinin de sanayi toplumunun asli unsuru olan devletler lehine, dönüştürücü ve üst yönetici etkisini, belirlediği hedeflere erişmesini sağlayana kadar hızlandırmaya yarar görülmektedir.

Bu anlamda elektronik dünyanın, dijitalizmin, ağ yapıların bizde oluşturduğu çağrışımlar, kullanıcı olarak içerikle beraber bize çizdiği yeni hayat tarzları, teknolojinin arka yüzünü veya arka planını oluşturmaktadır ki, bu da bize kattığı güzellikler, kolaylıklar, kazandırdığı söylenen özgürlüklerden daha fazla olarak farklı anlam ve faaliyet alanlarını kapsar.

Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin bugün bizleri getirdiği –şimdilik- son nokta olan elektronik/dijital evren (yoğunlukla belirli bir ülkenin ve kültürün güdümünde de olsa) dünyanın genelinde zihni açıdan son derece gönüllü ve katılımcı bir ruh hali ile altyapısını kurmaktadır. Ancak başta ülkemizde olmak üzere dünyanın çoğunluğunda bu altyapıya uygun bilinçlenmiş elektronik/dijital bireyini, dijitalizm bilincini, yani belirli bir tipolojiyi henüz tam anlamıyla oluşturamadığı gibi, kurumsal düzeyde de yeterli ölçüde bilinç geliştiremediği söylenebilir. Bireysel ve kurumsal tipolojik gelişimin tamamlanamaması hayata dair tüm süreçlerde de yansımaları bulmaktadır.

Ülkemizde kişiler, kurumlar öncelikle en son modele, yazılıma ve donanıma sahip olmaya, sonra bunlarla ne kadar hızlı ağa bağlandığına, kapsama alanlarının genişliğine, aylık kotalara ve ücretlere dikkat ediyorlar. Bunların tümünün arka planında yer alan kişisel, kurumsal veya devlete ait güvenlik

---

kubbesine 67 m uzunluğunda bir sarkaç astı. Sarkaç topu her salımda yaklaşık 1 cm devinim/yalpa yaptı. Bu, dünyanın gerçekten döndüğüne dair doğrudan ilk delildir. (<http://www.gokgunce.net/2013/09/dunyann-dondugunun-kant-foucault-sarkac.html>)

meseleleri ile insanlar ve toplumlar üzerinde meydana getirdiği tipolojik değişimler akla dahi getirilmiyor. Dijitalizm, ağ yapılar ile birlikte yapay zekâ, makine öğrenmesi, biyoteknoloji gibi hayatımıza yeni yeni dâhil olan şeylerle ilgili ütopya ile distopya arasında gidip geliyoruz.

Bu çerçevede yapay zekânın, makine öğrenmesinin arşiv iş ve işlemleri ile elektronik belge yönetimi alanında da kullanılması artık kaçınılmaz bir sonuçtur. Her geçen gün bu teknolojilerin ürünleri, süreçleri kamusal hayata dâhil olmaktadır. Bu iş yakın bir gelecekte arşiv alanında geldiğimiz noktadan daha çetrefilli ve köklü değişikliklere sebep olacaktır.

Aslında dijitalizmden, bilgisayarlardan, teknolojik ilerlemelerden, yazılımlardan, donanımlardan, elektronikleşmiş her türlü iletişimden, yapay zekâdan, nesnelerin internetinden, blokchainden, artırılmış sanal gerçeklikten, ağlaşmış toplumdaki bahsettiğimizde birbirinden çok da farklı işlerden, işlemlerden, nesnelere, eylemlere bahsetmiyoruz. Bunların tümü, çekirdeğinde belirli bir teknolojinin bulunduğu değişik katmanlardır. Ana çekirdeğinde bilgi ve iletişim teknolojisi olan bunun üstünü kaplayan değişik katmanlar ve bu katmanlara işlevlerine göre verilen isimler. Neticede veriyi/bilgiyi ortadan kaldırırsanız teknolojisini de çökecek demektir.

Herhangi bir işin içerisinde veri/yapılandırılmış veri/bilgi varsa arşiv iş ve işlemleri de var demektir. Yenidünya gerçeklikleri içerisinde arşiv iş ve işlemlerini dosyalara, klasörlere tıkıp tozlu, nemli depolara hapsedemezsiniz. Farkında olsak da olmasak da artık arşiv iş ve işlemleri birey olarak herkesin evinde veya cebindedir. Ancak bu yeni gerçeklikler içerisinde verinin/bilginin çoğalması, bütünleşmemiş eksik bilgi verilmesi, bunlara erişimin kolaylaşması, nitelikli bilginin tespit edilmesini, kontrol altında tutulmasını güçleştirmektedir. Örneğin, iki veya daha fazla kamu kurumu arasında yapılan resmi yazışmalar yazının yazıldığı, kuruma girişinin yapıldığı gün sosyal medya veya paylaşım sitelerine düşmektedir.

Başka bir örnekte ise, 7 Ağustos 2017 tarihinde İstanbul'da bir otel odasında Vatan Şaşmaz ve Filiz Aker'in ölümü ile sonuçlanan olayın ilk görüntüleri sosyal medya hesaplarında cinayetin polise yansımından hemen sonra gerçekleşmişti. Olayla ilgili soruşturmasını tamamlayan İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı Memur Suçları Bürosu Savcılığı, görüntüleri paylaşan polis memuru hakkında ceza talep etse de veya cesetlerin görüntülerini para ile satmaya çalıştığı ve daha sonra internette yaydığı iddiasıyla gözaltına alınan oyuncu ile ilgili yasal işlemler yapılsa da neticede soruşturma konusu bir olay, kanuni prosedürlerini bile tamamlamadan adeta canlı yayımlarıcasına sosyal medyada dağılmıştı.

Bu ve buna benzer durumlarda paylaşımı veya dağılımı yapılan bilginin, gizlilik derecesi taşıyorsa dahi, kamuya ait iş ve işlemlere yönelik süreçler tamamlanmadan paylaşılması ciddi güvenlik zafiyetlerine sebep verebilir. Bunun gibi örnekler klâsik arşivlerde olduğundan daha fazla çeşitte ve hızla sorunlarla yüzleşmek zorunda kalındığını göstermektedir.

Geldiğimiz noktada bugün artık kurumsaldan daha önemli olarak bireysel olarak yapılan masum dahi olsa bir paylaşım, bir bilgi silmesi devlet güvenliğini tehlikeye sokacak boyutta olayları tetikleyebilmektedir. Arşiv belgesi artık yalnız resmi belgeler, kayıtlar olmaktan çıkmış, Facebook ve diğer sosyal medya alanları, insanların 'paylaşım', 'birbirine bağlanma' ve 'sohbet' imkânlarını artıran çoklu alanlar, ağ yapılar üzerinde gerçekleştirilen her işleme ait kayıtlar, belgeler, bilgiler kapsama alanına girmiştir. Gün geçtikçe de çeşitlenmeye ve çetrefilleşmeye devam etmektedir.

Bu çerçevede örnek olarak günümüzün bir gerçekliği olan tweetlere bakalım. Bunların arşiv malzemesi olup olmadığı hususunda neler düşünüyoruz? Geçtiğimiz günlerde ülkemizi bir hayli meşgul eden ABD'li Rahip Brunson olayının gelişimi ve sonlanması sırasında ABD Başkanı ve Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından karşılıklı atılan tweetleri hatırlayalım. Atılan bu tweetler önemsiz, gelip geçici bir mesaj, anlık bir olay olarak değerlendirilemez. Karşılıklı atılan her tweet şahsi görüşlerden ziyade iki devletin olay hakkındaki izledikleri ve izleyecekleri politikalarla ilgili açık veya kapalı

bilgileri de barındırmaktadır. Devlet olarak bunların arşivlenmemesi veya bunların arşiv malzemesi olarak değerlendirilmemesi düşünülemez. İlgili teknoloji şirketinin bu kayıtları belirli sürelerle depolaması da yeterli görülmeyle muhatap devletlerce ayrıca arşivlemesinin yapılmasının bir zorunluluk olduğu bilinmelidir.

Yine 21. yüzyıla ait bir tehlike olarak niteleyebileceğimiz bütünleşmemiş, eksik veya yarım bilginin ortaya çıkarttıklarıdır.

Ünlü Alman filozofu Nietzsche'nin 'Yarım bilgi (az bilgi), tam bilgiye galebe çalar. Olguları, olduklarından daha basit algılar, böylece anlaşılır ve ikna edici fikirler üretir' aforizması, giderek yaygınlaşan yarım bilgilenmiş bir dünyanın nasıl da içinde yer aldığımızın tehlikeli sinyallerini gösterir gibidir (Akyel, 2012, ss. 322-323)." tespitinden yola çıkıldığında yarım bilginin her türden manipülasyona yol açacağını da bizlere gösterir. Her gün dolaştığımız sanal âlemlerde, ağlar üzerinde okuduğumuz, gördüğümüz, duyduğumuz, paylaştığımız verilerin/bilgilerin ne kadarının doğru veya eksiksiz olduğunu, bütünlüğünün sağlandığını, bütünlükle erişilebilir kılındığını iddia edebiliriz.

Estonya'nın başkenti Tallinn'de onuncusu düzenlenen Stratejik Siber Güvenlik Konferansı CyCon'a keynote (temel düşünce) konuşmacısı olarak katılan dünyaca ünlü güvenlik uzmanı Bruce Schneier, medyaya yansıyan büyük hacklerin hepsinin CIA (Confidentiality, Integrity ve Availability – Gizlilik, Bütünlük ve Erişilebilirlik) üçlüsünden gizlilik ile ilgili olduğunun altını çizerek, aslında bunlar içerisinde bütünlük ve erişilebilirlik özelliklerinin fiziksel hayata etkilerinin daha büyük olduğunu belirtmektedir. Bir hastanedeki kişisel verilerin çalınmasının bilgi güvenliği açısından önemli bir olay olduğunu söyleyen Schneier, daha tehlikeli olanın hastanenin kayıtlarındaki hastaların kan gruplarının değiştirilmesi olduğuna dikkat çeker. Fiziksel dünyada etkileri açısından bütünlük ve erişilebilirlik açıklıklarının daha olumsuz sonuçlara neden olabileceği konusunda uyarıda bulunur (Çelik, 2018).

Bütünlük ve erişilebilirlikteki tehlikeler kadar günümüzde dijitalizmi, ağ yapıları yönetenlerin bir farklı stratejisi de bilgi yüklemeye odaklanmaktadır. Geçmişte bilginin, bilgili olmanın önemli bir anlamı vardı. Bilgi belki daha az, ama malumattan ayrılmış, çoğunlukla süzölmüş rafine edilmişti. Oysa bu yüzyılda inanılmaz miktarda ve yoğunlukta bilgiye maruz bırakılıyor ve bunun sağlıklı bir süzgeci, rafine sistemi yok. Kimse bilginin doğruluğuna yanlışlığına eksikliğine önem vermiyor. 20. yüzyılın son çeyreği ile 21. yüzyılın içerisinde gerçekleşen bu yeni hayat tarzı konusunda ne kadar hazırlıklı olduğumuz bir tarafa ne kadar farkında olduğumuz hususunda dahi şüphelerimiz bulunmalıdır.

Verinizi/bilginizi elde etmek, bunları yönetmek isteyenler bizleri de ele geçirmek istiyorlar. Mesele artık, bilgisayarlarınızı, hesaplarınızı, akıllı telefonlarınızı ele geçirmek değildir. Verilerinizi/bilgilerinizi elde edenler içinizden neler geçtiğini, neler geçirebileceğinizi, neler yapabileceğinizi de sizden iyi bilebilir hale geliyorlar, bunu biraz daha geliştirdiklerinde iktidar da otorite de onların eline geçecektir.

"cuius regio, eius regio: 1555 yılında gerçekleşen Ausburg Barışı'nın temel ilkesidir. 'İktidar kimin elindeyse onun dini geçerlidir' anlamında bir özdeyiştir (Berger ve Luckmann 2015, s. 48)." Bugün ise teknolojik iktidar sahiplerinin hükümleri, hayat formları, ekonomik, hukuki, siyasi, sosyal vd. kuralları geçerli değil midir? Tarih bile yine onlar tarafından şekillendirilip, yazılmakta değil midir? Gelişmeler bizi daha iyi günlere mi götürecektir, yoksa tekinsiz vadilerde yolculuk mu görünmektedir? Peki, nedir bu Tekinsiz Vadi?

5. Tekinsiz Vadi

Tekinsiz Vadi (uncanny valley) temelde bir robotun gerçek bir insan kadar olmasa bile, insana benzer niteliklerde görünmesi ve davranması karşısında yaşadığımız ani şaşırma, ürkme, tiksinti, nefret tarzı olumsuz tepkileri açıklamaya çalışan bir varsayımın adı. İlk kez, Japon robotik profesörü Masahiro

Mori'nin 1970 yılında dilimize Tekinsiz Vadi olarak çevrilebilecek Bukimi no Tani Genshō adlı makalesinde ortaya attığı sav üzerine ortaya çıkmıştır (İnce, 2011).

Masahiro Mori'nin tasvir ettiği vadide, insanlar tarafından üretilen robotun insana benzerlik derecesiyle, insanın bu robota verdiği tepki arasındaki ilişki anlatılır. Robotun dış görünüşü ve davranışları gerçek insana yaklaştıkça, gözlemci insanın robota karşı gösterdiği duygusal tepki, olumlu ve empatik şekilde artar. Ancak robot insan olmaya yakınlaştıkça farklı bir noktaya sızdırır ki, bu tepki olumludan olumsuz doğru bir geçiş yapar. Eğer o noktayı aşabilir ve robota insansı özellikler katmaya devam edebilirsek, robot insan ve gerçek insanı birbirinden ayıran o derin uçuruma takılmaz ve böylece insan-robot ilişkisinde karşımıza çıkan, garip hissin üstesinden gelmiş oluruz. Masahiro Mori de bu konuda Sigmund Freud'un 'Tekinsizlik (Unheimlich)' adlı makalesinden esinlenmiştir. "Freud 1919 tarihli Tekinsizlik (Unheimlich) üzerine makalesinde, insanın karanlığını başka bir kavramlaştırmayla, beklenmedik anlarda kendini gösterip bizde tuhaf bir tedirginlik duygusu yaratan karanlık ikizimiz olarak ele alır. Bunu "tekinsizlik" yaşantısıyla tanımlar ve tarif eder. Tekinsiz, vaktiyle tanıdık olanın bize yabancılaşmasıdır. Evin içindeki, evden biri olan yabancıdır. Kendi evimizde karşımıza çıkıp bizi irkiltir, ürkütür. İnsanın beklenmedik bir anda aynada kendi görüntüsüyle karşılaşması gibidir. Bu tanıdık olan yabancı, sıradan bir yabancından daha ürkütücüdür. Freud, tekinsizlik yaşantısının ortaya çıkışını açıklayabilmek için hastalarıyla gözlemlerinden ve rüya analizlerinden elde ettiği, ruhsal dünyanın yasalarına ilişkin bilgisini kullanır. Bilinçdışı bir "tekrar otomatizminin" hüküm sürdüğünü hatırlatır. Dürtülerin kendilerine özgü niteliklerinden kaynaklanan bu otomatizm, haz ilkesine rağmen, haz ilkesinin ötesinde kendini gösterecek kadar güçlüdür. Aynı olanın tekrarından doğan tekinsizlik izlenimi çocuk ruhsallığından türemiştir." (Güngörmüş Erdem, 2018)

Görünen o ki, günümüzde bu teknolojinin üreticisi ve yöneticisi olan devletler ile daha farklı bir boyutta küresel şirketlerin çok büyük hedefleri mevcut. Bu hususlarla ilgili olarak endişelenen birçok düşünür, bilim adamı da mevcut.

Yukarıda konuşmasından alıntı yaptığımız Bruce Schneier de, teknolojinin gelişimi ile ilgili olumsuz fikirleri ile biliniyor. Stratejik Siber Güvenlik Konferansı CyCon'da yaptığı konuşmasında, Türkiye'de de sıklıkla gündeme gelen 'yerli-milli' teknoloji konusu hakkında fikirlerini paylaşmıştır. Schneier'in ufuk açısı konuşmasından bazı cümleleri aşağıda konumuzla ilgili olması sebebiyle Minhac Çelik'in yazısından aktararak vermek istiyorum:

"Tüm dijital aygıtlar birer bilgisayar halini aldı. Örneğin cebinizdeki telefon değil, sizin başkalarını aramanızı sağlayan bir bilgisayar, arabalar artık dört tekerleği ve motoru olan bilgisayarlar, ATM'ler içinde para olan bilgisayarlar... Dolayısıyla geleneksel olarak İnternet Güvenliği olarak bilinen kavram artık 'Her Şeyin Güvenliği' olarak değişti ve bu alanda kazanılan tecrübe daha geniş bir uygulama alanı buldu" (Çelik, 2018).

Bruce Schneier'in bugünkü dijital dünyanın güvenliği hakkında sıraladığı 6 hakikati de burada yalnızca başlıklarıyla şöyle sıralayalım:

1. "Geliştirilen yazılımların büyük bir çoğunluğu güvenli değil,
2. İnternet güvenlik endişesi olmadan tasarlandı,
3. Genişletilebilirlik (Extensibility),
4. Karmaşıklık (Complexity),
5. Karşılıklı Bağlılıktan Gelen Güvenlik Zafiyeti (Vulnerability in Interconnectedness),
6. Saldırıları sürekli güçleniyor."

Teknoloji endüstrisinin birbirine çok bağımlı ve küresel bir karaktere sahip olduğunu söyleyen Bruce Schneier, “Ya kimseye güvenmeyeceğiz ya da herkese güvenmekten başka bir seçeneğimiz bulunmuyor.” (Çelik, 2018) ifadesiyle düşüncelerini özetliyor. Verinin/belgenin/bilginin ana kaynağı olarak arşivlerle, arşivleme ile ilgili teknolojik gelişmeler neticesi hayata geçen bağımlılık ise tahminlerimizin ve öngörülerimizin çok ötesinde ve üstünde toplumsal bir bağımlılığa doğru süratle yol almaktadır. Kamusal ve toplumsal düzeyde bizim bu konudaki düşüncelerimiz nelerdir? diye bir sorgulama yaptığımızda geldiğimiz nokta bugünkü düzeyde şu şekildedir: Arşiv veya belge/bilgi yönetimi süreçleri, iş ve işlemleri ile iç içe geçen teknolojik ilerlemelerin etkileri noktasında ulusal düzeyde bizim görüşümüzün ne olduğuyla ilgili bugünkü gerçek, “herkese güvenmekten başka bir seçeneğimiz bulunmuyor” düşüncesidir. Bunu açarak ilerlemek gerekebilir.

6. Arşivler Üzerinden Endişeler

Dünya hızla ilerleyen teknoloji üzerinden yeni hayat formlarına geçerken ülkemizde neler olmaktadır? Kamusal veya özel hayatta yenedünyanın gerçeklikleriyle ne kadar uyumluyuz, kolaylıkları yanında getirdiği/getireceği tehlikelerle ilgili geliştirdiğimiz farkındalıklarımız var mı? Yeni hayat formlarına hazırlığımız var mıdır? Bu hususta geçmişi bugüne ve geleceğe bağlayacak veri-belge-bilgi kaynaklarımız ne kadar sağlam? Bunların sınıflaması, düzenlemesi, erişim veya paylaşım ilkeleri ne kadar belirli? Belgemizi/bilgimizi hem kurumsal hem de ulusal düzeyde özgün ve birbiriyle uyumlanmış şekilde yönetilebilir kılabilir mi?

Şunu kesin bir ifade ile tekrar etmek gerekir ki, arşiv iş ve işlemleri evrak üretimi, yalnızca dosyalama ve depolama metodolojisi olmaktan çok öte bir sistemler ve süreçler bütünüdür. Elektronik/dijital evrenin araçları ve yöntemleri, arşiv disipliniyi yalnızca geliştirip genişletmiştir, önemsizleştirmemiştir, aksine, veri/belge/bilgi çok kritik materyaller konumuna yükselmiştir. Verinin/belgenin/bilginin yönetim tekniklerini, süreçlerini içerisinde barındıran arşiv iş ve işlemlerinin bugün uğramadığı, etkileşmediği hiçbir disiplin veya kamusal alan yoktur. Teknolojiyi üretenler, yönetenler ve bu sayede dünyaya rota belirleyip gündem tayin edenlerce bu etkileşim çok önceleri görülmüş ve uygulamaların ayrılmaz parçası olarak yalnızca konumu değiştirilip elektronik ortama, ağ yapılarına geçirilerek klasik yapısallıktan daha da güçlü fazda devreye sokulmuştur. Unutulmaması gereken şey şudur, onlar tarafından klasik arşiv işlemleri de yerinde ve zamanında büyük oranda halledilmişti.

Konuya bu çerçeveden baktığımızda şunu rahatlıkla söylememiz mümkündür: 21. yüzyılda veri/belge/bilgi, geçmişe oranla daha fazla özgürlüklerle, bağımsızlıkla iç içe geçmiştir. Günümüzde siyasal haklar, ekonomik imkânlar, gelir dağılımında adalet, kişisel özgürlükler hususunda yüksek derecede hassasiyetler gelişmiştir. Siyasi ve ekonomik sistemlerin küreselleştirilerek tek tipleştirilmeye çalışılması da hikâyenin bir kısmıdır. Bunların elde edilmesi noktasında ise insanlığın bugüne kadar büyük mücadeleler verdiği ve vermeye devam ettiği de tüm kaynaklarda sıklıkla anlatılır. Sözü edilen sistematik faaliyetler devam etmekle beraber aslında anlatılanlarla gerçekleşenlerin arasında uçurumlar olduğu da malumumuzdur. Tüm bu güzel idealler, söylemler geldiğimiz noktada devletlerarası sömürüyü ortadan kaldırmamıştır. Dünyanın zenginliklerini, nimetlerini, rahatlığını paylaşma konusunda adalet hiçbir zaman eşit çizgide bulunmamıştır, bulunmamaya da devam etmektedir.

Yalnızca teknolojik sıçrama ile beraber olaylar ve olgular nitelik, içerik ve biçim değiştirmiştir. Sahneye devletlerle birlikte küresel şirketler de dâhil olmuş; oyun kurucu ve seçkinler olarak başrolü de ele geçirmeye başlamışlardır. Ancak bugünkü husus hemen bir önceki zamandan daha farklı ve hissettirmeden gerçekleşiyor. Yakın zamanda yönetilmeye sömürülmeye hangi siyasi görüşten olunursa olunsun karşı çıkmalar, mücadeleler görülüyordu. Bugün ise dijitalleşen dünya üzerinde ağlarla sarmalanmış teknolojik sıçramanın arka planında işleyen yönetme ve yönlendirme stratejisine gönüllü

bir katılım var. “Günümüzde insanlar en değerli varlıklarını yani kişisel verilerini ücretsiz elektronik posta hizmetleri ve komik kedi videoları karşılığında teslim etmekten son derece memnun. Bu durum, ne yaptığının farkında olmadan koca toprakları üç beş renkli boncuk ve ıvır zıvır karşılığında Avrupalı emperyalistlere satan Afrika ve Kuzey Amerika yerlilerinin durumuna benziyor biraz” (Harari, 2018, s. 85).

Tüm bunlara rağmen yapılabilecek şeyler yok mudur? Yuval Noah Harari (2018, ss. 84-85) bu soruya da cevap arıyor ve konuyla ilgili görüşünü şu cümlelerle aktarıyor: “Tüm servet ve iktidarın az sayıda seçkinin eline geçmesini engellemek istiyorsak bunun yolu veri mülkiyetini düzenlemekten geçiyor. (...) 21. yüzyılda veri en kıymetli şey olma anlamında hem toprağı hem de makineleri gölgede bırakacak ve siyaset veri akışını kontrol etme mücadelesi verecek. (...) Veriyi kapma yarışı başladı bile. Yarışın başını Google, Facebook, Baidu ve Tencent gibi veri devleri çekiyor. Şimdilik bu devlerin çoğu ‘ilgi tüccarlığı’ tabir edilen iş modelini benimsemiş görünüyor. Bize bedava bilgi, hizmet ve eğlence sunarak ilgimizi çekiyor sonra da bu ilgiyi reklamcılara satıyorlar. (...) Uzun vadede veri devleri yeterli veri ve yeterli işlem gücünü bir araya getirerek yaşamın en gizli sırlarına erişebilir ve bu bilgiyi sadece bizim adımıza tercihler yapmak ya da bizi yönlendirmek için değil organik canlıları baştan tasarlamak ve inorganik yaşam formları yaratmak için kullanabilir.”

Görünen odur ki; günümüzde üretilen veri/belge/bilgi bireysel veya kurumsal çerçevede içerik ve güvenilirlik unsurlarıyla iç içe geçmiştir. Bundan on veya yirmi yıl sonra kişisel verilerimiz, bilgilerimiz ya da devlete ait verilerimiz bilgilerimiz küresel şirketlerin tekelinde tutulup bizlere bir ücret karşılığı sunulacak hâle gelebilecektir. Geçmiş zamanlarda devlet güvenliğini ilgilendiren hususlar kurumsal belge/bilgi içerikleri ile VIP personel bilgi içerikleri arasında sınırlanmışken, bugün başlı başına her birey veya işletmeye ait belge/bilgi birikiminin içerik ve güvenilirliği üst düzeyde devlet veya toplum güvenliğini, menfaat, şeref ve haysiyetini etkiler hale dönüşebilmektedir. Hattâ güvenlik unsurunun içeriği ve niteliği öyle büyük değişime uğramaktadır ki, insanın zihinsel yapısına sızılması ile yeniden formatlanması gibi bir gerçeklik tüm dehşetiyle ifade edilir olmuştur.

7. Sonuç

Dünyanın birey birey şekillendirilip yönetilir kılınacağı bir gelecek için çok fazla zaman kalmamıştır. Bugünlerde kamu hayatından özel hayata, özgün verilerimizle/bilgilerimizle ilgili yapacağımız faaliyetler, bu faaliyetlere yönelik geliştireceğimiz bilgi politikaları bizzat bundan sonraki hayatımıza, varlığımıza yönelik geleceğimizi şekillendirecektir. Aksi halde geleceğimiz bizim için rastgele bir seçim olacaktır. Ancak bilgi/veri politikalarını küresel düzeyde tasarlayanlar ve yönetenler için bu hiçbir şekilde rastgele olmayacaktır. Teknolojik ürünlerin insanları, toplumları yönetmek ve kontrol etmek için kullanılması artık bir bilimkurgu romanı veya filmi olmaktan çıkmıştır. Algoritmaların hayat verdiği sistemler, ürünler bireyleri, toplumları ve devletleri yönetir hale geliyor. Ve yönetilirken de Aldous Huxley’in *Cesur Yeni Dünyası*’nda tasvir ettiği şekilde, insanlar bilimsel uygulamalarla yönlendirilerek hiç bir huzursuzluğun, hastalığın, savaşın, olmadığı, sonsuz bir huzur ve bolluğun hüküm sürdüğü kurgulanmış dünyada mutlu yaşıyor gibi hissedip, ruhi tatmine erişebilirler. Bu teknoloji ve toplum mühendisliğinin kullanılarak herkesin gönüllü ve katılımcı yönetilebilir olmasını sağlayan gidişe, tekinsiz bir vadede yol almaya doğru yönelen bir yolculuğun ayak sesleridir.

Bu dönemden kazanım elde ederek çıkmanın yolu ise, irade sahibi özneler olarak kendi kaderlerini kendi elleriyle belirleyecek süreçler, teknolojik karşı hamleler geliştirebilmektir. Gerçeklikleri, teknolojiyi yadsıyıp inkâr etmeden geçmiş-özgünlük-akıl-eylem bağı çerçevesinde değerlendirerek, kamusal alanda “Devletlerin Düşüncelerini Oluşturan Belgeler”³ ve onların saklanıp hizmete sunulduğu mekânlar olan

³ Fransız filozof, yazar, sinemacı Guy Ernest Debord’un “Gösteri Toplumu” adlı kitabında geçen bir tespittir.

arşivler konusunda farkındalıklar oluşturmalıyız. Her şeyden önce verileri/bilgileri elde tutmanın, onları yöneterek değerlendirmenin hayati bir mesele olduğu bilincini geliştirmeliyiz. Bunun kişiselden devlete uzanan da bir etkisi mevcuttur. Anlatmak istediğimizi daha açık hale getirmek için şu örneği verelim:

Kişisel düzlemde, elektronik, dijital dünyada aslında arşivsel bir eylem olan, kullanıcıların belirli bir zamanda verilerinin toplanmasına aktif olarak izin verdiği içeriğe yönelik bilgiler, güvenliğimiz, mahremiyetimiz konusunda büyük öneme sahip değilmiş gibi görünmekle beraber, zamana yayılan süreçler içerisinde kişiselden daha üst boyuta ciddi güvenlik sıkıntıları doğurabilmektedir. Bu durum uzun bir süredir, mahremiyet olgusunun, veri gizliliğinin korunmasının da baskın bir tarafıdır. Örneğin bir siteye girmek için tıkladığınız “Kabul ediyorum” sekmesini düşünün. Döneminde kabul ederek girdiğiniz siteye verdiğiniz bilgilerin önemsiz olduğunu düşünebilirsiniz. Fakat büyük veri ve makine öğrenimi çağında, verdiğimiz bilgilerin değerini, toplandığı esnada bilmeniz de mümkün olamayabiliyor.

Küçük miktarlardaki kişisel verilerimizi paylaşmamızın gizliliğimize, mahremiyetimize ve güvenliğimize olan maliyeti belirli bir dönemde oldukça az olabilir. Fakat zamanla bu maliyetin miktarı muazzam ölçüde artabiliyor. Bir kurumda orta düzey bir yönetici iken verdiğiniz ve döneminde önemsiz olarak algıladığınız bilgiler (örneğin kronik bir rahatsızlığınıza veya ilgi alanlarınıza ait bir bilgi gibi), o kurumda üst düzey bir yönetici olduğunuzda veya stratejik bir birime atandığınızda, hele yapay zekânın, makine öğrenmesinin gelişip her şeye nüfuz ettiği çağda, kritik düzeyde mahremiyet veya güvenlik açıklarına sebep olarak telafisi güç kişisel, kurumsal veya devlete yönelik maliyetler çıkartabilir.

Yeni gerçekliklerin artan maliyetleriyle birlikte kişisel veriler de gün geçtikçe kurumların sorunu haline dönüşüyor, bu sorunlar kurumlara bugüne kadar akla hale gelmeyen sorumluluklar biriktirip oldukça büyük ve geniş tabanlı yükler getiriyor. Tam bu noktada ilk elden akıllara gelen şu soruların hızla cevaplandırılması gerekiyor: Kişisel veriler de kamusal alanı ilgilendirir olduğuna göre verinin/bilginin asli sahibi kimdir? Kişilerin DNA’sı, biyometrik bilgileri güvenlik unsuru olarak tutulmalı mıdır? Tutulacaksa kim tarafından nasıl, ne kadarı tutulacaktır? Bu soruların cevabının vakit kaybetmeden aranması gereklidir. Büyük bir hızla da verinin/bilginin sahipliği, mülkiyeti konusunda net, tartışmaya yol açmayacak hukuki düzenlemeler hayata geçirilmelidir. Kişisel veriler/bilgiler ulusal güvenliği de ilgilendiren bir yapısalığa dönüştüğüne göre, insanların verilerinin/bilgilerinin mülkiyetinin ne kadarının kendilerine ait olup onlarca saklı tutulmasının, ne kadarının kamu kurumlarınca bilinip tutulmasının gerektiğine ait yaklaşımlar tartışmaya açılarak otokratik yönetime yol açmayacak şekilde düzenlemelere yer verilmelidir.

Menkul, gayrimenkul, toprak vb. hususlarda mülki hakların düzenlemelerinden çok daha farklı olan bu hususta yapısal düzenlemelere, çok zor olmasına rağmen, şiddetle ihtiyaç vardır. Unutulmaması gereken husus, diğer mülkiyet unsurlarının sabitliği, durağanlığı çok kolay sağlanabilirken, verinin/bilginin ağlar üzerinde, elektronik ortamlarda ışık hızında yer alıp, dağılabilmesi, uzaktan erişimle hissettirilmeden hızla ele geçirilebilir, değiştirilebilir olması konuyu birçok açıdan karmaşık bir hale getirmektedir. Arşivcilerin, belge/bilgi yöneticilerinin bu konularda da diğer disiplinlerle irtibat kurarak acilen yeni yol ve yöntemler üretmesi gerekmektedir.

Bu çerçevede bilgi kaynağı olarak çok önemli fonksiyonlara sahip olan arşiv iş ve işlemleri ile belge/bilgi yönetim süreçlerini fonksiyonel olarak kamuda hayata geçirecek faaliyetleri hızlandırmalı, bu iş ve işlemlerin ötelenip ertelenecek işler sınıfından olmadığını her kademedeki kamu çalışanlarına, daha sonra da toplumsal bilinç oluşturma gayesiyle bireylere öğretmeli, farkındalıkları geliştirmeliyiz. Elbette kamusal veya bireysel verilerin/bilgilerin, küresel şirketler veya devletler çapında başkalarının eline geçmesinde bir beis görmüyor, bunu önemsemiyorsanız hiçbir şey yapmanıza gerek de yoktur. Ama kendi hayatınızı, geleceğinizi, bağımsızlığınızı, kimliğinizi korumak, inisiyatifleri elinizde tutmak

istiyorsanız bugünkü veri/bilgi politikalarının sahibi ve uygulayıcısı olanlardan daha fazla çalışıp onlardan birkaç adım önde olmaya ihtiyacınız vardır. Bunun ilk adımı, kamusal veya bireysel verilerinize/bilgilerinize sahip çıkmanız, onları diğerlerinden önce tanımanız, elde tutmanız, gerekenleri düzenleyip arşivlemeniz, tekraren kullanılabilir kılmanızdır. Yani bunları sistemlere dayalı süreçlerle yönetmenizdir. Arşiv iş ve işlemlerini ve arşiv çalışanlarını önemseyip, işleri erteleyip ötelememenizdir.

Verimizi/bilgimizi/belgemizi nitelikli kurallar ve sistemlerle üretip yönetemediğimizde, kolay ve hızlı erişilebilir kılamadığımızda, güvenliğini ve güvenilirliğini sağlayamadığımızda, bize bir zamanlar çok tanıdık olanın, yani bize ait verinin/bilginin kendimize yabancılaştığını, farklı yapısalıklara bürünerek kendi alanımızda karşımıza çıkıp bizi irkiltip, ürküttüğünü görebiliriz. Olaylar aslında ürkütmekten de öteye doğru taşınabilecektir. Bu da tekin bir his, bu hususta tutturduğumuz rota da tekin bir rota olmayacaktır.

Bu konuda en önemli ilk faaliyet, kişisel ve kurumsal farkındalık oluşturmaktır. Farkındalık oluşturmadan yapacağımız her iş, her faaliyet geçirgen bir yapıda sızıntılara, hatalara, güvenlik açıklarına meyledecektir. Her anlamda geliştirilecek bilinçli farkındalık ise geçmiş de içerisine alarak yaşanan anın ortaya çıkmasını sağlayan teknolojik varlıkları, onun ürünlerini, süreçlerini ve getirdiği hayat formlarını başkalarının yönlendirmelerine kapılmadan yönetmek demektir. Farkındalık, aynı zamanda yeni gerçeklikler karşısında tamamen canlı ve uyanık olmak için fırsatlar sunar ve içerisinde hatırlamayı da barındırır.

Fakat bu yalnızca geçmişin hatıralarıyla yaşamak da değildir. Bilinçli bir farkındalık, geçmiş deneyimlerimizi, bilgi birikimimizi, dikkatimizi tüm benliğimizle şu anki yaşadıklarımıza yönlendirir ki, bu da içerisinden geçtiğimiz şimdiki zamanın tam anlamıyla, güvenlik içerisinde, mahremiyetin ve dokunulmazlığın korunarak yaşanmasını da sağlayan önemli bir unsurdur. Bunu yapmanın yolu teknoloji düşmanlığı olamaz. Teknoloji yalnız kötülük getiren, kontrol mekanizması olarak kullanılan, mahremiyeti yok eden bir şey değildir; hayatı kolaylaştıran, özgürleştiren birçok yönü mevcuttur. Teknoloji ile özgün bilgi politikalarınızı birleştirerek kendi verinizi/bilginizi sistemli bir süreçte yönetilebilir kılar, bu faaliyetlerde teknolojiyi siz geliştirerek kullanırsanız ortaya faydalı ve olumlu bir mekanizma çıkacaktır. Ama özgün teknoloji ve sistemleri geliştirmeyip, bilgi politikalarınızı özgün bir yapısalıklarla çerçevlendiremezseniz, teknolojiyi icat eden, üreten, geliştiren, dağıtan ve dayatanların kontrolüne geçme tehlikesiyle karşı karşıya kalırsınız. Teknolojinin sizin hedeflerinize erişiminize hizmet etmesi yerine siz ona hizmet eder hale gelebilir, teknolojinin gündemine ve onun sahiplerinin yönlendirmesine farkında olmadan esir düşersiniz.

Hepimiz çalıştığımız kurumlardaki kullandığımız teknolojilere, donanımlara, bunların kullanımındaki farkındalıklara, oluşturduğumuz belge/bilgi yönetim sistemlerinin özgünlüğüne, kullanılmasındaki heveskârlığa, gözlerini, ellerini klavyelere, akıllı telefonlara yapıştırmış olarak yaşayanlara, dolaşanlara bakalım ve cevap verelim: Kontrol edilip yönetiliyor muyuz, kontrollü bir yönetim mi sergiliyoruz? Buna vereceğimiz cevaplar tekin bir vadiye mi tekinsiz bir vadiye mi yolculuk yaptığımızın da cevabını içerisinde barındırmaktadır.

Kaynaklar

Akyel, Akif Emirhan, (2012). Yarım Bilgilenen Dünya ve Üçüncü Globalleşme. Hepimiz Globaliz Hepimiz Yereliz, Editör: Edibe Sözen. İstanbul: Alfa Yayıncılık.

Berger, Peter L. ve Luckmann, Thomas (2015). Modernite, Çoğulculuk ve Anlam Krizi Modern İnsanın Yönetimi, Ankara: Heretik Yayınları.

Çelik, Minhac (2018). Schneier usta ‘yerli-milli yazılım’ hakkında ne düşünüyor? Erişim Adresi: <https://siberbulten.com/strateji-guvenlik/schneier-usta-yerli-milli-yazilim-hakkinda-ne-dusunuyor/>, Erişim tarihi: 26.10.2018.

Güllüoğlu, Melis Çekiç (2016). Erişim Adresi: <http://www.milliyet.com.tr/psikolog-gulluoglu-ruh-hasta-olmazsa-istanbul-yerelhaber-1148127/>, Erişim tarihi: 04.12.2018.

Güngörmüş Erdem ??, Nilüfer. İnsanın Karanlığı ve Freud. Erişim Adresi: <http://www.ercankesal.com/makaleler-sunumlar/insanin-karanligi-ve-freud/>, Erişim tarihi: 06.10.2018.

Harari, Yuval Noah (2018). 21. Yüzyıl İçin 21 Ders. İstanbul: Kolektif Kitap.

İnce, Gökhan (2011). Tekinsiz Vadi. Erişim Adresi: <http://www.acikbilim.com/2011/12/dosyalar/tekinsiz-vadi.html>, Erişim Tarihi: 04.12.2018.

McLuhan, Marshall (2014). Gutenberg Galaksisi. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Postman, Neil (2013). Teknopoli. Ankara: Sentez Yayınları.

Türkiye Atom Enerjisi Kurumu, Hızlandırıcı Nedir? (????) Erişim Adresi: <http://www.taek.gov.tr/tr/sik-sorulan-sorular/145-hizlandirici-fizigi-sss/908-hizlandirici-nedir.html>, Erişim tarihi: 25.10.2018.

Yelken, Ramazan (2007). ‘Tarihin Söyleminden Toplumsal Gerçekliğe Geçişler: Tarih Sosyolojisine Bir Giriş. Tarih Sosyolojisi. Ankara: Vadi Yayınları. redatTurId=932001

**Bilgi Yönetimi
Dergisi**

Cilt: 1 Sayı: 2 Yıl: 2018

<http://dergipark.gov.tr/by>

Hakemli Makaleler

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 06.12. 2018

Kabul tarihi: 27.12. 2018

Yayınlanma tarihi: 28.12. 2018

Article Info

Date submitted: 06.12. 2018

Date accepted: 27.12. 2018

Date published: 28.12. 2018

Keywords

Electronic information literacy,
Kastamonu University
researchers, Çankırı Karatekin
University researchers,
electronic information services,
electronic information resources

A Comparative Study of Electronic Information Literacy Levels of Researchers: Instances from the Universities of Kastamonu and Çankırı Karatekin in Turkey*

Araştırmacıların Elektronik Bilgi Okuryazarlığı Düzeyleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma: Türkiye'de Kastamonu ve Çankırı Karatekin Üniversitesi Örnekleri

Ph. D. Candidate Elsa Bitri

Bilkent University Library, Ankara, Turkey, elsabitri@bilkent.edu.tr

Assoc. Prof. Dr. Mehmet Ali Akkaya

University of Çankırı Karatekin Department of Information and Records Management, Çankırı, Turkey, mehmetaliakkaya@karatekin.edu.tr

Abstract

With information and communications technologies (ICTs) and scientific developments, not only the nature and environment of information acquisition but also perception, learning and research have been reshaped and new tools, methods, and notions have arisen. With this study it is aimed to determine the electronic information literacy levels of researchers of two universities in Turkey: Kastamonu and Çankırı Karatekin. The study considers the challenges of whether the researchers have received any support from the related library; whether their electronic information literacy activities and skills are sufficient and whether there is any significant difference between the two universities or not. Determination of levels of research oriented information skills will help and enable the infant libraries of these two universities to review and include in their plans and strategies new services and models of information literacy practices. Related literature is reviewed and a structured survey was used as a technique for data collection. The data set of this study based on a descriptive and comparative methods is analyzed with MS Excel program. Findings showed that the electronic information literacy skills and levels of researchers are generally low and that there is no significant difference between the levels of researchers of the two universities. It was concluded that increase in effectiveness of electronic information literacy skills will increase the academic productivity of the researchers.

Öz

Bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) ve bilimsel gelişmelerle birlikte sadece bilgi edinmenin doğası ve çevresi değil, aynı zamanda algı, öğrenme ve araştırma da yeniden şekillenmiş, yeni araçlar, yöntemler ve kavramlar ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada, Türkiye'deki Kastamonu ve Çankırı Karatekin Üniversitelerinin araştırmacılarının elektronik bilgi okuryazarlığı seviyelerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada, araştırmacıların ilgili kütüphaneden herhangi bir destek alıp almadıklarının, elektronik bilgi okuryazarlığı etkinlikleri ve becerilerinin yeterli olup olmadığının ve iki üniversite arasında anlamlı bir fark olup olmadığının gösterilmesi hedeflenmiştir. Katılımcıların araştırmaya yönelik bilgi beceri seviyelerinin belirlenmesi, bu iki üniversitenin henüz yeni olan kütüphanelerinin kendilerini gözden geçirip planlarına ve

* This article is an expanded and reviewed text that presented on "Internatioanal Conferance on Social Sciences and Humanities" Changing the World: Challenges, Opportunities and Responsibilities (ICSSH2017) in September 12-14-2017, Skopje, Macedonia.

Anahtar Sözcükler

*Elektronik bilgi okuryazarlığı,
Kastamonu Üniversitesi
araştırmacıları, Çankırı
Karatekin Üniversitesi
araştırmacıları, elektronik
bilgi hizmetleri, elektronik
bilgi kaynakları*

stratejilerine yeni hizmetleri ve bilgi okuryazarlığı uygulama modellerini dahil etmelerini sağlayacaktır. Çalışmada ilgili literatür gözden geçirilmiş ve veri toplama tekniği olarak yapılandırılmış bir anket kullanılmıştır. Tanımlayıcı ve karşılaştırmalı yöntemlere dayanan bu çalışmanın veri seti MS Excel programı ile analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, elektronik bilgi okuryazarlığı becerilerinin ve araştırmacı seviyelerinin genellikle düşük olduğunu ve iki üniversitenin araştırmacı düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermiştir. Ankete verilen yanıtlar ışığında, elektronik bilgi okuryazarlığı becerilerinin etkinliğinin artırılmasının, araştırmacıların akademik verimliliğini artıracığı sonucuna varılmıştır.

1. Introduction

The world is changing and information evolves everyday more. As the volumes of information and its varied resources are constantly increasing, researchers are posed with new challenges and it is critical that they learn new and key research skills that help them locate, evaluate and utilize information effectively, efficiently and ethically. With information and communications technologies (ICTs), scientific developments and the way we deal with these changes, not only the nature and environment of information acquisition but also perception, learning and research have been reshaped, and new tools, methods, and notions have arisen. Researchers now have access to global digital information resources that were previously only available through expensive on-site research visits. However, it is important to understand that availability and access to information is not sufficient to guarantee that a user will acquire the skills necessary to comfortably survive in an information world. It is obvious that users of information resources must possess information literacy skills in order to harness information resources at their disposal (Solomon, Wilson, and Taylor, 2012; Adeleke and Emeahara, 2016).

In the era of information, is vital the way we know what we know and what we are looking for, how we search what we need and how we deal with the information found. All and more of these actions and processes at all comprise what is called “information literacy”. Information literacy is becoming increasingly more important in our world that is rapidly evolving through the growth and proliferation of technological and information resources Information literacy is a vital ability for the modern information-intensive world, enabling personal, economic, social and cultural development. The ability to access, evaluate and use information is a prerequisite for lifelong learning and a basic requirement for the information society (Kurbanoğlu, 2010; Adeleke and Emeahara, 2016).

According to many researchers information literacy is a fusion of library literacy, computer literacy, media literacy, technology literacy, network literacy, critical thinking, ethical thinking and communication, which when acquired, would enable users of information to become independent lifelong learners. Perception of modern literacy has broadened in scope, as it is tied to technology and culture. There are many literacies that can be identified within varying social contexts and under varying social conditions from information literacy to politics or human literacy (Kurbanoğlu, 2010). The term “information literacy” is used in this paper to refer to the set of skills required and ability to identify, locate, access, evaluate information and use it effectively, efficiently, and ethically for problem solving and decision making.

2. Electronic and Digital Information Literacy

The search for information is increasingly becoming important, particularly for academic and research purposes. The worldwide web is increasingly increasing. At the same time, the ability to sift through the gamut of information available online to find reliable and accurate data is becoming more important every day. Digital literacy is a 21st century skill that comprises the awareness, attitude and ability of individuals to appropriately use digital tools and facilities to identify, access, manage, integrate, evaluate, analyse and synthesize digital resources, construct new knowledge, create media expressions, and communicate with others, in the context of specific life situations, in order to enable constructive social action; and to reflect upon this process (Martin and Grudziecki, 2006 ; Innovation & Business Skills Australia, 2010). The New Media Consortium (2005, p.2) states that digital literacy “includes the

ability to understand the power of images and sounds, to recognize and use that power, to manipulate and transform digital media, to distribute them pervasively and to easily adopt them to new forms.”

Electronic information literacy (or e-information literacy) is an extension and a major component of information literacy. It deals with evaluation and effective use of electronic and digital information resources. The essence of electronic information literacy is to empower an individual to make knowledgeable judgements about what is found online and make best use of it for one or more academic purposes. Electronic information literacy has become a necessity to sift through the growing electronic information” (Bilawara and Pujar, 2016). Digital and electronic literacy helps users cope with information from a variety of electronic formats and provides techniques and methods of collecting digital resources. The most essential aspect of digital and electronic literacy is the ability to make informed judgments about what is found online and other electronic formats. It creates awareness of issues like copyright, and intellectual property rights in an electronic environment” (Maharana and Mishra, 2007, p. 2). It is well recognized that the skill level of the electronic information literacy has a great deal to do with the final success of the modern researcher. In fact this requires knowledge about not just technology, but the domain of the application and the skills needed to determine “what is needed” and “how is used”.

It is well recognized that the skill level of the electronic information literacy has a great deal to do with the final success of the modern researcher. In fact this requires knowledge about not just technology, but the domain of the application and the skills needed to determine what is needed and how is used. Therefore, in this paper the electronic information literacy is used to refer to the ability to identify electronic information sources, access, evaluate, and use it effectively, efficiently, and ethically.

3. Statement of the Problem

The need for this study was prompted after observing that many researchers in Kastamonu and Çankırı did not find relevant and current materials for their papers despite the fact that the University Library subscribes to and archives a large quantity of electronic resources and databases. Secondly, it was assumed that researchers, as pioneers in education, teaching and research process, should be knowledgeable and comfortable with electronic world and information usage. And thirdly, though there is a variety of studies on information literacy skills of different groups (e.g. Akkoyunlu, and Kurbanoglu, 2002; Aldemir, 2004; Altun, 2005; Polat 2005; Ata, 2011; Besimoğlu, 2007; Demiralay, 2008; Doğan, 2007; Özel, 2013) review of literature did not reveal the level of electronic information literacy of researchers in rural universities, even though the studies highlighted the importance of electronic information literacy for lifelong learning and the role of libraries in enhancing and integrating the skills to different curricula through a variety of information literacy programmes (e.g. McClure, 1994; Samson and Granath, 2001; Kärkliņš, 2011).

This study aims to determine the level of electronic information literacy skills possessed by the researchers of two universities in Turkey: Kastamonu and Çankırı Karatekin Universities. In this context it considers that “quite a large number of researchers have poor electronic information literacy competency” and “Increase in effectiveness of library and information services will increase the academic productivity of the researchers”. Considering the challenges of whether the researchers have received any support from the related library; whether their electronic information literacy activities and skills are sufficient and whether there is any significant difference between the two universities or not, the study adopted a descriptive and comparative survey research design. The data for the study was collected using a structured questionnaire applied in the dissertation of Dr. Özel including questions regarding use of ITCs, use of electronic information sources and services, activities requiring information literacy skills and educational needs of the researchers (in Çankırı University it was delivered via internet).

When considering the social-economic, demographical, geographical nature of the cities where these universities are established and developed, one can understand the prominent role that the library plays in improving the efforts of scientists and researchers to use and generate information. The importance of the subject arises when assuming that researchers (here ranging from research assistants to professors) by nature of their professions and occupations are constantly nested with information and information sources and that information is the foundation of a research. In this context, determination of levels of

research oriented information and skills will help and enable the new libraries of these two universities to review and include in their plans and strategies new services and models of (electronic) information literacy practices.

4. Results and Discussion

A sample of 173 respondents (80 from Kastamonu and 93 from Çankırı Karatekin) from more than 30 departments in 8 faculties (including Faculty of Letters and Sciences, Engineering, and Economics for both, Faculty of Forestry and Fine Arts for Çankırı and Faculty of Tourism, Theology and Communication for Kastamonu) of these universities were obtained.

Faculty	Kastamonu		Çankırı	
	(N)	(%)	(N)	(%)
Faculty of Letters	-	-	23	25
Faculty of Pedagogy	-	-	-	-
Faculty of Communication	8	10	-	-
Faculty of Engineering	16	20	19	20
Faculty of Theology	3	3	-	-
Faculty of Forestry	-	-	9	10
Faculty of Fine Arts	-	-	4	4
Faculty of Economics	1	1	16	17
Faculty of Science	-	-	22	24
Faculty of Tourism	5	6	-	-
Faculty of Letters and Science	47	60	-	-
Total	80	100	93	100%

Table 1. Faculties of the researchers (N_K=80, N_Ç=93)

It is seen that researchers attending to the survey work mainly in the faculty of letters and sciences. It is noteworthy that more than half of the participants (60%) in Kastamonu University are academic staff of the faculty of science and literature. This rate is 49% in Çankırı Karatekin University in two different faculties. The minimum participation in the survey was from the faculties of economics and fine arts, respectively. On the other hand, the rate of responding to questionnaires in Çankırı Karatekin University Faculty of Fine Arts and Faculty of Economics and Theology of Kastamonu University was 100%. But the participation rate is very low at survey in these faculties.

Title	Kastamonu		Çankırı	
	(N)	(%)	(N)	(%)
Research Asistant (Arş. Gör)	21	27	17	18
Lecturer (Öğr. Gör.)	4	5	22	24
Prof. Assoc. (Yrd. Doç. Dr.)	36	45	39	42
Assoc. Prof. (Doç. Dr.)	9	11	8	9
Prof. Dr.	9	11	6	6
Other	1	1	1	1
Total	80	100	93	100%

Table 2. Title of the researchers (N_K=80, N_Ç=93)

The academic titles used in the survey period are included in the study. Regarding the title of the researchers it is clearly seen that most of the researchers work as Prof. Assoc. The next most used title in Kastamonu is Research Asistant (Arş. Gör) 45%, whereas in Çankırı is Lecturer (Öğr. Gör.) 42%. These results let us say that there is a quite new generation working in these universities.

Level of Education	Kastamonu		Çankırı	
	(N)	(%)	(N)	(%)
Master	10	12	15	16
Ph.D.	24	30	61	66
Post Doc	46	58	17	18
Total	80	100	93	100%

Table 3. Level of education of the researchers ($N_K=80$, $N_Ç=93$)

Most of the researchers have a Ph.D. degree (cumulative 88% for Kastamonu and 84% for Çankırı). In Kastamonu University, the main group of participants are post-doctoral academicians (58%). The weighted group of Çankırı Karatekin University are academicians with a doctoral level (66%). Most of these researchers can be defined as a professional information researcher due to their thesis studies.

Frequency of computer and internet use	Kastamonu		Çankırı	
	(N)	(%)	(N)	(%)
Don't use	-	-	-	-
Rarely	-	-	-	-
Some times a year	-	-	-	-
Some times a month	-	-	-	-
Some times a week	1	1	-	-
Everyday	79	99	93	100
Total	80	100	93	100%

Table 4. Frequency of computer and internet use ($N_K=80$, $N_Ç=93$)

It is seen that all researchers use computer and internet everyday. The only exception is the "some times a weekly" response from Kastmonu University.

To establish the electronic information literacy skills possessed by respondents, a number of computer skills/packages, which are prerequisites to using electronic information resources was given to the respondents to choose from. Because, a number of computer skills/packages, are prerequisites to using electronic information resource. The data obtained were evaluated together with these requirements.

Tools & Apps	Don't know		Don't use		Insufficient		Somewhat Sufficient		Sufficient	
	K.U ¹	Ç.U ²	K.U	Ç.U	K.U	Ç.U	K.U	Ç.U	K.U	Ç.U
Use of web sites	1	-	-	-	14	-	19	15	66	85
Search engines (Google, Yahoo etc.)	-	-	-	-	-	-	29	13	71	87
Word procesors (MS Word etc.)	-	3	1	-	18	-	21	13	60	84
Spreadsheets programs (MS Excel etc.)	-	-	17	3	12	3	23	34	48	60
Database programs (MS Access etc.)	16	12	16	25	20	26	38	19	10	18
Paint and graphic programs (Photoshop)	16	9	16	18	20	19	38	35	10	19
Presentation programs (MS power point)	-	-	2	-	21	-	21	26	56	74
Communication (e-mail etc.)	-	-	-	-	1	-	19	10	80	90
Web based learning systems (Blackboard, Moodle)	11	31	28	23	25	27	30	13	6	6
Web conference (Skype etc.)	22	7	12	34	20	16	34	18	12	25
Web page design (Dreamweaver etc.)	33	16	22	46	36	6	15	16	15	16
Desktop publishing (Scribus, Quark etc.)	24	45	31	29	19	12	25	7	1	7
Reference programs (EndNote etc.)	19	10	20	13	20	19	32	22	9	36
Open course materials	7	15	9	34	11	7	44	34	29	10
Interactive (smart) board	19	7	27	45	14	9	14	25	26	14
Discussion platforms/forums	14	3	6	38	37	3	35	34	8	22
Digital resource production	13	10	22	40	46	21	14	13	5	16
Digital scanner	8	-	4	13	36	16	31	22	20	49
Creating digital sounds	28	15	21	50	35	10	15	10	1	15
Uploading digital files	10	-	7	8	21	11	11	11	51	70
Download digital files	1	-	5	6	20	10	8	22	66	62

Table 5. Level use of computer and internet tools & apps (N_K=80, N_Ç=93)

These findings lead us conclude that researchers use somewhat sufficiently the computer and internet tools and applicatons in their research processes. Researchers seem to feel themselves more sufficiently competent in the use of web sites, search engines, MS Office programs (word-processing, presentation, and spreadsheets programs), uploading and downloading of files. Also there are data revealing researchers to have low habits in desktop publishing, web based learning systems, web page design, database management, and programming. Also there are important tools that both universities say don't use such as creating digital sounds, web conference (Skype etc.), open course materials, interactive (smart) board, digital resource production, discussion platforms/forums.

There are slight differences between Kastamonu and Çankırı researchers. While Kastamonu feels insufficient reference programs (EndNote etc.), digital resource production and digital scanner the Çankırı researchers say they don't use digital resource production, discussion platforms/forums and creating digital sounds.

Its important to notice that the number of persons "not knowing" any of the tools and applications. It is not too high but not too low at the same time.

¹ Kastamonu University² Çankırı University

Frequency of use of Web 2.0 tools	Kastamonu		Çankırı	
	(N)	(%)	(N)	(%)
Don't use	-	-	9	10
Rarely	-	-	17	18
Some times a year	10	12	-	-
Some times a month	3	4	11	12
Some times a week	18	23	9	10
Everyday	49	61	47	50
Total	80	100	93	100%

Table 6. Frequency of using web 2.0 tools & applications (Wikipedia, Facebook, Youtube etc.)
($N_K=80$, $N_Ç=93$)

Most of the resarchers use web 2.0 tools almost everyday. In Kastamonu University, there was no participant responding to the use of web 2.0 tools “rarely” or “don’t us”. The biggest group of responders is the “everyday” (49%) responders. The same answer is the largest group for Çankırı Karatekin University (47%). At this university, the only option that has not been is “some times a year”. Looking at the table, it can be said that academicians have a general habit of using web 2.0. Web 2.0 is one of the most important information search environments today. For this reason, web 2.0 has become extremely important in terms of information literacy skills.

Web 2.0 tools & applicaitions	Don't know		Don't use because I find useless		Didn't use I but think it is useless		Have used but find it useless		Want to use but need help		Use and find it useful	
	K.U	Ç.U	K.U	Ç.U	K.U	Ç.U	K.U	Ç.U	K.U	Ç.U	K.U	Ç.U
Blogs (Blogger, WordPress etc.)	29	25	5	3	9	13	7	10	6	21	44	28
Wikis (Wikipedia etc.)	3	3	-	3	4	-	11	12	11	10	71	70
Social networks (Facebook, Myspace, etc.)	-	3	5	9	5	7	16	27	4	7	70	47
RSS/Web/Newsfeed	21	34	3	3	8	3	38	3	9	7	21	50
Podcasts	43	66	4	-	5	3	9	10	29	6	10	15
Social bookmarging sites (Delicious)	49	72	5	7	7	3	5	3	13	12	11	3
Tagging applications (Tagging)	40	50	15	10	5	3	7	6	9	3	24	28
Video sharing sites (Youtube etc.)	1	-	5	7	9	7	1	3	6	9	78	74
Picture sharing sites (Flickr etc.)	20	18	5	25	16	13	9	3	30	7	20	34
Slide sharing sites (SlideShare etc.)	27	15	4	-	14	3	-	3	9	19	46	60
Document sharing sites (Google Docs etc.)	9	18	9	-	6	-	4	-	5	7	67	75

Table 7. Perception and level of use of web 2.0 tools and applications($N_K=80$, $N_Ç=93$)

It is seen that majority of the respondents use mostly Youtube, Facebook, Wikipedia, Google docs, blogs and RSS. And what is most unknown to the researchers here are Delicious, Podcasts, and Tagging. The web 2.0 reserachers need help to learn are Flickr, Podcasts and blogs. These results lead us say that resarchers are more aware and use more the social networks, video and slide sharing, document sharing sites and wikis, whereas they are less aware of the other tools and applicatios such as Blogs (Blogger, WordPress etc.), Podcasts, Social bookmarging sites (Delicious), Tagging applications (Tagging), Picture sharing sites (Flickr etc.) and somewhat Slide sharing sites (SlideShare etc.)

With the ICTs libraries and their services have changed a lot. Especially types and amount of electronic sources has increased and different tools have the dimension of information retrieval. These and more developments have impacted directly the use of the physical library as well. Table 8 shows the frequency of using the physical library and it clearly reveals out that most of the researchers (Kastamonu 35% and Çankırı 51%) visit the library rarely. While there are a few persons in Kastamonu (6%) who visit the library everyday, in Çankırı no one visits it everyday.

Frequency	Kastamonu		Çankırı	
	(N)	(%)	(N)	(%)
Don't use	12	15	9	10
Rarely	28	35	47	51
Some times a year	7	9	17	18
Some times a month	20	25	14	15
Some times a week	7	9	6	6
Everyday	6	7	-	-
Total	80	100	93	100%

Table 8. Frequency of using the physical library ($N_K=80$, $N_Ç=93$)

Most of the researchers visit the library rarely. While there are a few persons in Kastamonu (6%) who visit the library everyday, in Çankırı no one visits it everyday. These data are extremely striking. Because there is no similar trend in using a digital library. Another remarkable information is that there are academicians who do not use any libraries at both universities (Kastamonu 15%, Çankırı 10%). It is difficult to interpret this information in terms of information literacy. It is noteworthy that the period of use in both universities is high at "some times at month".

Next table (Table 9) shows the frequency of using different digital facilities and services provided by their libraries.

Digital tools/resources/services	Don't use		Rarely		Some times a year		Some a times month		Some a times week		Everyday	
	K.U	Ç.U	K.U	Ç.U	K.U	Ç.U	K.U	Ç.U	K.U	Ç.U	K.U	Ç.U
	Online library catalogs	1	16	32	20	8	6	21	36	35	16	3
Library web site	1	13	29	16	9	13	21	37	36	18	4	3
Library's social media tools (facebook etc.)	4	37	49	15	6	10	21	28	19	10	1	-
Online reference services	11	40	39	34	25	13	9	10	15	-	1	3
E-reference sources (dictionary, etc.)	2	7	33	18	1	13	11	15	40	32	13	15
E-books	2	3	9	13	26	15	22	28	23	34	18	7
E-journals	2	3	14	10	19	3	16	22	31	40	18	22
E-theses	5	3	13	6	26	25	16	38	21	28	19	-
Audio books	40	69	35	25	15	-	1	6	8	-	1	-
Open Access system	13	15	11	19	6	10	9	31	41	15	21	10
Online databases	6	18	7	16	1	6	19	25	38	22	29	13

Table 9. Frequency of using the digital library ($N_K=80$, $N_Ç=93$)

Both university libraries offer significant digital services. While most of the Kastamonu researchers use the library catalog and its website sometimes a week, in Çankırı most use them sometimes a month. Most researchers of both universities use the electronic reference sources such as dictionaries, encyclopaedias etc., e-books, e-journals, offered by their libraries some times a week. E-theses are used

mostly some times a year. Both Kastamonu and Çankırı resarches don't use or use rarely the audio boks. While Kastamonu researchers use the open Access system and online databases some times a week (41%), in Çankırı most of the researchers (31%) use them sometimes a month. It is seen that academicians do not have too much habit about the use of digital books, journals and theses. The table in question suggests that a training is required in universities of this subject. The information in Table 10 confirms this requirement.

Digital library tools/resources/services	Yes		No	
	K.U	Ç.U	K.U	Ç.U
Online library catalogs	72	41	28	59
Library web site	69	31	31	69
Library's social media tools (facebook etc.)	79	60	21	40
Online reference services	81	38	19	62
E-reference sources (dictionary, etc.)	57	28	43	72
E-books	76	25	24	75
E- journals	74	24	26	76
E-theses	79	22	21	78
Audio books	76	29	24	71
Open Access system	66	28	34	72
Online databases	72	38	28	62

Table 10. Need for training in using the digital library tools/resources/services (N_K=80, N_Ç=93)

The participants were given 11 situations for the use of digital libraries. These situations were selected among the most common digital library services. The data obtained are different and very remarkable. The main difference between the two universities is that while the Çankırı Karatekin University researchers need training and orientation only in using the social media of their libraries, resarches in Kastamonu need training for everything related to digital library tools, recources and services.

When asked whether they have attended any training support from their related library results revealed that 62% of the researchers in Çankırı and 80% of the researchers in Kastamonu didn't attend to any library education. The ones that have attended Both Çankırı and Kastamonu researchers stating to have attended to orientations said to have attended to seminars on use of referencing databases such as EndNote, İthenticate Sci-Finder, article writing seminar of Tailor&Francis and use of the digital library (mainly search in the databases). This may lead us think that researchers of both universities think they can handle with the research processes by themselves -based on their individual experiences- without needing a library orientation or the help of a librarian. This problem may be due to a lack of library user services or information literacy training.

Researchers face many problems in their research management. Table 11 shows the level of these steps and issues faced and what the degree of need for education regarding these problems.

Research processes	No idea		Strong difficulties		Neutral		Moderate difficulties		No difficulties	
	K.U	Ç.U	K.U	Ç.U	K.U	Ç.U	K.U	Ç.U	K.U	Ç.U
Know where and how to start	1	6	10	15	4	3	20	10	65	66
Define what is needed (reseach subject)	1	6	11	10	3	6	20	22	65	56
Limit the subject	1	3	11	10	8	10	10	34	70	43
Determine key words	1	-	-	3	8	6	40	22	51	69
Use Boole operators (AND, OR, NOT)	16	34	48	6	10	6	15	3	11	50
Use effectively the search engines (advanced search, limitations etc.)	-	3	28	3	14	3	14	22	44	69
Use and understand the library catalog	-	17	27	3	1	10	28	13	44	57
Use the databases of the library (EBSCO, ebrary, JSTOR etc.)	5	10	34	3	1	3	24	25	36	59
Retrieval of web resources (Wikipedia, Google etc.)	-	3	-	-	12	-	13	12	75	85
Use and get services from other libraries	1	12	25	7	8	7	20	28	46	46
Retrieval current information resources	-	-	25	6	9	3	14	22	52	69

Table 11. Level of difficulties during the research processes ($N_K=80$, $N_Ç=93$)

Though most of the researchers feel to not have any difficulty in all these processes, use of the Boole operators (AND, OR, NOT) (48%), use of databases of the library (EBSCO, Ebrary, JSTOR etc., (34%), effectively use of the search engines (28%), ILL services and (25%) and current information resources retrieval (25%) seems to be an important issue for the Kastamonu researchers.

Whereas the Çankırı researchers may have some moderate difficulties in limiting the subject (34%), ILL services (28%), Use of the databases of the library (EBSCO, ebrary, JSTOR etc.) (25%), defining what is needed (reseach subject), (22%), determining key words, (22%), effectively using the search engines and (22%) and retrieval of current information resources (22%).

Research processes	No idea		Strong difficulties		Neutral		Moderate difficulties		No difficulties	
	K.U	Ç.U	K.U	Ç.U	K.U	Ç.U	K.U	Ç.U	K.U	Ç.U
Know the meaning of the extentions of the web sites (.com, .gov. etc.)	-	6	-	3	3	-	12	3	84	88
Sorting irrelevant results	6	3	31	3	9	3	20	22	34	69
Synthesising information retrieved through various sources and aplications	-	7	29	3	2	10	39	17	30	62
Evaluate the reliability, accuracy, validity, objectivity, currency of the information retrieved	-	6	23	-	21	10	29	34	27	50
Reading the retrieved sources	-	3	29	3	6	3	21	12	44	79
Taking notes and /or summarise	-	3	25	7	5	3	12	18	58	69
Interpret tables, graphs, etc.	-	3	6	3	33	7	31	15	30	72
Writing the report (article, theses etc.)	-	3	6	7	9	3	54	30	31	57
Oral presentation of the results	-	3	16	3	11	7	38	15	35	72
Show citations	1	3	9	9	2	3	43	14	45	71
Show the references	6	3	6	13	2	-	40	18	48	66
Referencing according different rules (APA, MLA, etc.)	2	22	10	6	15	16	50	25	23	31
Know the institutional policies, procedures and regulations related to information retrieval and use	1	15	10	10	3	13	56	31	30	31
Know the property rights, copyrights, privacy	1	22	9	6	9	13	49	31	32	28
Know and apply plagiarism and ethical concepts	3	12	9	10	4	3	35	21	49	54

Table 12. Level of difficulties during the research processes-2 (N_K=80, N_Ç=93)

While Kastamonu researches show strong difficulties in sorting irrelevant results and evaluating of the reliability, accuracy, validity, objectivity, currency of the information retrieved both Kastamonu and Çankırı researches have difficulties in referencing according different rules (APA, MLA, etc.), knowledge about the institutional policies, procedures and regulations related to information retrieval and use, the property rights, copyrights, privacy and plagiarism and ethical concepts.

Most of the Çankırı researchers think their skills in utilizing research steps for academic purposes are high or at least don't have difficulties. From these components of research skills, ability in access and retrieval of electronic information ranked highest, whereas the researchers' skills in organising information accounted for the lowest.

The training requirements of the academicians regarding the research process are given in two tables. Table 13 and Table 14. Research methods and techniques are taken into consideration in the creation and grouping of tables.

Research processes	Yes		No	
	K.U	Ç.U	K.U	Ç.U
Know where and how to start	34	34	66	66
Define what is needed (research subject)	35	33	65	67
Limit the subject	31	34	69	66
Determine key words	30	18	70	82
Use Boole operators (AND, OR, NOT)	85	43	15	57
Use effectively the search engines (advanced search etc.)	64	31	36	69
Use and understand the library catalog	67	34	33	66
Use the databases of the library (EBSCO, JSTOR etc.)	80	37	20	63
Retrieval of web resources (Wikipedia, Google etc.)	19	28	81	72
Use and get services from other libraries	56	51	44	49
Retrieval of current information resources	54	25	46	75

Table 13. Need for training related to research processes-1 ($N_K=80$, $N_Ç=93$)

In the first table, there are 11 situations related to the subheading. At Kastamonu University, academicians need to be informed about how to use the most restrictive markers (and, or, not). Other significant usage difficulties are related to the use of library databases. The most important support requirement of Çankırı Karatekin University academicians is related to determining keywords. Browsing web resources and accessing verified resources appear to be other important issues.

Research processes	Yes		No	
	K.U	Ç.U	K.U	Ç.U
Know the meaning of the web extentions (.com, .gov. etc.)	22	10	78	90
Sorting irrelevant results	55	25	45	75
Synthesising information retrieved through various sources and applications	56	31	44	69
Evaluate the reliability, accuracy, validity, objectivity, currency of the information retrieved	75	40	25	60
Reading the retrieved sources	66	25	34	75
Taking notes and /or summarise	57	28	43	72
Interpret tables, graphs, etc.	61	18	39	82
Writing the report (article, theses etc.)	71	31	29	69
Oral presentation of the results	70	30	30	70
Show citations	69	31	31	69
Show the references	65	34	35	66
Referencing according different rules (APA, MLA, etc.)	77	46	23	54
Know the institutional policies, procedures and regulations related to information retrieval and use	71	59	29	41
Know the property rights, copyrights, privacy	74	62	26	38
Know and apply plagiarism and ethical concepts	61	52	39	41

Table 14. Need for training related to research processes-2 ($N_K=80$, $N_Ç=93$)

Table 13 and table 14 show that while most of the Çankırı researchers don't need training most of the Kastamonu researchers need training. In general there are many researchers that need education regarding a great part of the research processes but especially ethical issues and policies are of more importance. This situation can be considered as a negative picture in terms of searching, benefiting and sharing digital information. The situation is also a disadvantage for information literacy

An important difference is seen between Kastamonu and Çankırı researchers': while most of the Çankırı researchers don't need training related to many subjects or steps, most of the Kasmaonu researchers admitt to need help and training for their research abilities. One important conclusion is that both university researchers need help and training regarding especially ethical issues and policies.

5. Conclusion And Recommendations

Researchers are faced with challenges due to the new information and communication development and changes. The process of identifying and selecting information has become complex. New technologies create opportunities for learners and researchers but they must be approached critically and used correctly. It seems that potentials and limits, benefits and costs of information technologies are neglected. Everyone uses computer and internet but quite a large amount of them uses the libraries digital facilities. The study shows that some of the available resources, facilities and tools have not been utilized at all. This means that users are not aware of the availability of such resources, they do not know how to access them, or they do not know what the resources offer. All this calls for embracing complexity and continued information literacy programs. The moderate level of usage of electronic resources, among researchers in the universities revealed that they need to be assisted by libraries in using ICT's and associated skills such as desktop publishing, database management, programming, and web page design.

There are some slight difference between the e- information literacy levels of researchers of the two universities because information literacy services of both libraries of the relevant institutions are not enough and both university researchers need to be assisted by their libraries to acquire the needed electronic information literacy skills in order to improve the quality of their academic and research work. The study confirms that resaerchers would be able to evaluate information critically and use it better after undergoing some electronic information literacy programmes especially related to information retrieval in the databases, research process and ethical issues of the research should be embedded in the library and it should be introduced as early as possible.

The outcomes of this study are considered helpful for the university libraries in order to plan their future information literacy practices. Librarians must maximize their potential to be in the position to assume their role in the teaching and learning process. Regarding this result the it is recommeneded that;

- Libraries of each university should start an electronic information literacy programme to educate the researchers develop theoretical knowledge and practical skills concerning the construction, processing and communication of information.
- Library management can inform academics about the advantages of electronic resources. For this purpose, periodic training programs can be arranged.
- The programe should contain information on how to search/browse for electronic information, evaluate its validity, access of information and informaiton resources and to make judicious use of it.
- The universities should develop the necessary infrastructure for and take a lead role in spreading electronic information literacy skills.
- Faculty staff should be given training on electronic literacy skills so as to enable them compete globally as the world is embracing new technology.
- Electronic information literacy program including the following modules on formulating a search strategy, including combing key words & limiting factors, citation, searching the Internet, searching databases, the library catalogue, selecting appropriate sources, evaluation of references, general information about the library, structure of information and use of social network in the ressearch process.
- More cooperation and information should be shared with users, especially regarding databases and usage. This orientation will feed electronic information literacy.
- The university library should be a reference for the area of electronic information literacy and its increasing importance.

- Libraries can prepare different research guides or infoguides on e-resources, evaluating information, copyright information, plagiarism information, research help, website design, writing guide, research ethics and library use.

Developments in the world of information and experiences with information literacy show that information literacy will continue to be meaningful in the future. One of these areas will undoubtedly be electronic information literacy.

References

- Adeleke, D.S. and Emeahara, E.N. (2016). Relationship between Information Literacy and use of electronic information resources by postgraduate students of the university of Ibadan. *Library Philosophy and Practice (e-journal)*. Paper 1381. Retrieved May, 10, 2016 from <http://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3788&context=libphilprac>
- Akkoyunlu, B. and Kurbanoglu, S. (2002). Öğretmenlere bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılması üzerine bir çalışma. *Türk Kütüphaneciliği*, 16(2), 123-138.
- Aldemir, A. (2004). *Öğretmen adaylarının bilgi okuryazarlığı düzeyleri üzerine bir araştırma: Sakarya Üniversitesi örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Altun, A. (2005). *Gelişen teknolojiler ve yeni okuryazarlıklar*. Ankara: Anı Yayınları.
- Association of College and Research Libraries [ACRL]. (2000). *Information literacy competency standards for higher education*. Chicago: American Library Association.
- Ata, F. (2011). *Üniversite öğrencilerinin Web 2.0 teknolojilerini kullanım durumları ile bilgi okuryazarlığı öz-yeterlik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Master thesis, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Besimoğlu, C. (2007). *Akademisyenlerin elektronik dergi kullanımında disiplinler arasındaki farklılıklar*. Master thesis, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Bilawara, B.L. and Pujar, S. M. (2016) Impact of e-information literacy on information seeking behavior of university teachers. *Annals of Library and Information Studies*, 63, 176-181. Retrieved May, 10, 2016 from [http://nopr.niscair.res.in/bitstream/123456789/35697/1/ALIS%2063\(3\)%20176-181.pdf](http://nopr.niscair.res.in/bitstream/123456789/35697/1/ALIS%2063(3)%20176-181.pdf)
- Demiralay, R. (2008). *Öğretmen adaylarının bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanımları açısından bilgi okuryazarlığı öz-yeterlik algılarının değerlendirilmesi*. Master thesis, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Doğan, S. C. (2007). *Tıp akademisyenlerinin elektronik veri tabanı ve elektronik dergi kullanımları: Hacettepe Üniversitesi örneği*. Master thesis, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Innovation & Business Skills Australia. (2010). *Identifying digital literacy skills: Cybercitizen and e-employee in the 21st century*. Retrieved March, 01, 2016 from <https://www.ibsa.org.au/sites/default/files/media/Investigating%20Digital%20Literacy%20Skills.pdf>
- Kärklinqs, J. (2011). Towards digital literacy: What libraries can do. *World Library and Information Congress : 77th IFLA General Conference and Assembly*. San Juan, Puerto Rico: IFLA. Retrieved March, 01, 2016 from <http://conference.ifla.org/past-wlic/2011/114-karklins-en.pdf>
- Kurbanoglu, S. (2010). Bilgi okuryazarlığı: Kavramsal bir analiz. *Türk Kütüphaneciliği* 24, (4), 723-747
- Maharana, B. and Mishra, C. (2007) *A survey of digital information literacy of faculty at Sambalpur University*. *Library Philosophy and Practice (e-journal)*. Paper 144. Retrieved May, 10, 2016 from <http://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1145&context=libphilprac>
- Martin, A. and Grudziecki, J. (2006). DigEuLit: Concepts and tools for digital literacy development. *Italics*, 5(4), 249-267. Retrieved March, 01, 2016 from <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.11120/ital.2006.05040249>
- McClure, C. R. (1994). Network literacy: A role for libraries? *Information Technology and Libraries*, 13(2), 115-125.
- Moeller, S., Joseph, A., Lau, J. and Carbo, T. (2011). *Towards media and information literacy indicators*. Paris: UNESCO.
- Özel, N. (2013). *Araştırma görevlilerine bilgi ve iletişim teknolojileri bağlamında bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılması*. Ph.D. thesis, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Polat, C. (2005). *Üniversitelerde kütüphane merkezli bilgi okuryazarlığı programlarının geliştirilmesi: Hacettepe Üniversitesi örneği*. Ph.D. thesis, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Samson, S. and Granath, K. (2001). Information literacy and the academy. *The Montana Professor*, 11(2). Retrieved March, 01, 2016 from <http://mtprof.msun.edu/Spr2001/Samson.html>
- Solomon, A., Wilson, G. ve Taylor, T. (2012). *100% information literacy success* (2nd ed.). Boston, MA: Wadsworth.

**Bilgi Yönetimi
Dergisi**
Cilt: 1 Sayı: 2 Yıl: 2018

<http://dergipark.gov.tr/by>

İnceleme Yazıları

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 21.12. 2018
Kabul tarihi: 24.12. 2018
Yayınlanma tarihi: 28.12. 2018

Article Info

Date submitted: 21.12. 2018
Date accepted: 24.12. 2018
Date published: 28.12. 2018

Anahtar sözcükler:

Sağlık bilgi sistemleri, bilgi yönetimi, veri işleme, yapay zekâ

Keywords:

Health information systems, information management, data processing, artificial intelligence

Sağlık Bilgi Sistemleri Yönetimi ve Toplumsal Bellek/ Gelecek Açısından Değerlendirilmesi

Health Information Systems Management and Evaluation of Social Memory/Future Perspective

Prof. Dr. Fahrettin Özdemirci

*Ankara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü,
ozdemirci@ankara.edu.tr*

Öz

Bilgi sistemleri, çalışma yöntemlerini ve koşullarını değiştirdiği gibi zaman ve mekân engelinin de aşılmasını sağlayan uygulamalar olarak yaşamın tüm alanlarında yer almaktadır. Bilgi yönetim sistemleri, veri, bilgi ve belgelerin oluşturulması, işlenmesi, biçimlendirilmesi, analiz edilmesi ve anlamlandırılması, kullanılması, paylaşılmasını içeren uygulamalardır. Bilgi yönetim sistemleri barındırdığı bileşenler açısından disiplinlerarası bütünlendirici yaklaşımlara daha çok gereksinim göstermektedir. Kurumlarda üretilen ve alınan büyük miktardaki veri, bilgi ve belgelerin, kurumlar için yararlanılabilir bir bilgi birikimine etkin dönüşümü gerekmektedir. Veri ve bilgiyi depolamak hatta oradan çıkarmak yetmemekte, veriyi analiz etmek, anlamlandırmak, ilk karar verene, en çabuk karar verecek biçime getirip sunmayı gerektirmektedir. ‘Analiz ve anlamlandırma’ bilgi sistemlerinin temel işlevi olarak öne çıkmaktadır. Konu sağlık olunca bu husus daha da önem taşımaktadır. Bu bağlamda ‘sağlık bilgi sistemleri’ hekimlerin, hastanın tıbbi kayıtlarındaki önemli bilgileri hızlı bir şekilde tespit etmesine, ilgili kanıtları bulmasına ve tedavi seçeneklerini keşfetmesine yardımcı olan platformlar olarak kurgulanmalı ve yönetilmelidir. Bunun için sağlık bilgi sistemlerinde gelişmiş bilişsel algoritmalar kullanılmalı, sağlık bilgi sistemleri teşhis ve tedavide kararın verilmesinde hekimlerin yardımcılarından biri haline getirilmelidir. Bilgi sistemlerinde biriken devasa veri ve bilgiyi anlamlandırmak, analiz etmek, yeni çıkarımlarda bulunmak ise yapay zekâları ön plana çıkarmaktadır.

Abstract

Information systems change their working methods and conditions and are located in all areas of life as applications that allow time and space obstacle to be overcome. Information management systems are applications that involve the creation, processing, shaping, analyzing and understanding, use and sharing of these data, information and documents. Knowledge management systems are more in need of interdisciplinary integrative approaches in terms of the components they contain. The large amount of data, information and documents produced and received in institutions must be transformed into an available knowledge for institutions. It is not enough to store and remove data and information, it requires analyzing the data, giving meaning to the first decision-maker and making the decision quickly. Analysis and interpretation are the main functions of information systems. This is even more important when it comes to health. In this context, health information systems should be designed and managed as platforms that help physicians quickly identify important information in the patient's medical records, find relevant evidence, and discover treatment options. For this, advanced cognitive algorithms should be used in health information systems, and health information systems should be made as one of the physicians' assistants in the decision making and diagnosis of health information systems. Understanding, analyzing and making new inferences from the huge information accumulated in information systems puts artificial intelligence to the forefront.

1. Giriş

Bilginin kaynağı nedir? Sorusuyla başlayalım ve bilgi üzerine konuşmamızı sürdürelim. Öncelikle *'bilgi/belge üretene değil, ihtiyacı olana aittir'* vurgusunu yapalım. O halde ihtiyacı olana bilgiyi ulaştırmak ya da ihtiyacı olanı bilgiye erişirmek için bilgiyi yönetmek gerekmektedir. Yine insanın bilgiyi yönetme konusundaki isteğini ve nedenini *'belgeyi kontrol eden kurumları, bilgiyi kontrol eden insanları yönetir'* cümleleriyle ifade edelim. Bu bağlamda günümüzde bilgi sistemleri ve bilgi yönetimi her zamankinden daha fazla öne çıkmakta, dikkati çekmekte ve bilgi savaşlarına yol açmaktadır. Bilgi savaşlarının silahı *'bilgi teknolojileri'* ve *'yazılımlar'*; mühimmatı ise *'veri ve bilgi'*dir.

Bilgi sistemleri ve bilgi yönetimi günümüzün en önemli olgusu ve gerçeği olarak hayatımızda yer almakta, her geçen gün yeni gelişmelerle bizleri şaşırtmaya ve bir o kadar da korkutmaya devam etmektedir, "...bilgiyi yapay zekâlara yüklemek..."(Ünal ve Özdemirci, 2017, s. 61). gibi.

2. Bilgi ve Bilgi Sistemleri

Günümüzde bilgi yönetim sistemleri ve bu bağlamda bilgi sistemlerinin birbiriyle entegrasyonunun hızla yaygınlaşmasıyla birlikte kurumsal bilgi yönetim sistemlerinde ve e-devlette hızlı bir dönüşüm yaşanmaktadır. Bu kurumsal, yönetsel ve toplumsal dönüşümün temelinde veri, bilgi ve belge bulunmaktadır. Bilgi sistemleri, çalışma yöntemlerini ve koşullarını değiştirdiği gibi zaman ve mekân engelinin de aşılmasını sağlayan uygulamalar olarak yaşamın tüm alanlarında yer almaktadır. Sağlık bilgi sistemleri, elektronik belge ve arşiv yönetim sistemleri, yönetim bilgi ve bilişim sistemleri, insan kaynakları bilgi ve bilişim sistemleri, coğrafi bilgi ve bilişim sistemleri, öğrenci bilgi ve bilişim sistemleri bu tür uygulamalardan yalnızca birkaçıdır. Bilgi sistemleri ile birlikte kurumlarda elektronik veri, bilgi ve belge miktarı büyük bir hızla artmaktadır. Farklı bilgi sistemlerinde üretilen veri ve bilgilerin, sistemlere dâhil edilen bilgi ve belgelerin devasa boyutlara ulaştığı ve her geçen gün katlanarak arttığı bir dönemden geçiyoruz.

Kurumlarda oluşan elektronik veri, bilgi ve belgelerin fazlalığı ve ihtiyaç duyulduğu anda erişimin sağlanması bilgi sistemlerinin etkin yönetilmesini kaçınılmaz kılmaktadır. Bilgi yönetim sistemleri, bu veri, bilgi ve belgelerin oluşturulması, işlenmesi, biçimlendirilmesi, analiz edilmesi ve anlamlandırılması, kullanılması, paylaşılmasını içeren uygulamalardır. Bilgi yönetim sistemleri barındırdığı bileşenler açısından disiplinlerarası bütünleştirici yaklaşımlara daha çok gereksinim göstermektedir. Veri ve bilgiyi depolamak hatta oradan çıkarmak yetmemekte, veriyi analiz etmek, anlamlandırmak, ilk karar verene, en çabuk karar verecek biçime getirip sunmak gerekmektedir. *'Analiz ve anlamlandırma'* bilgi sistemlerinin temel işlevi olarak öne çıkmakta, katlanarak artan veri ve bilgilerin analizi bilişsel algoritmaların kullanılmasını gerektirmektedir.

Bilgiyi, bilgi sistemlerinde üretiyoruz, bilgi sistemleri üzerinden paylaşıyoruz. Bilgi sistemlerinin analizi, kurumların, devletlerin, toplumların karakterini belirlemede temel kaynaklar haline gelmektedir. Kurumlarda üretilen ve alınan büyük miktardaki veri, bilgi ve belgelerin, kurumlar için yararlanılabilir bir bilgi birikimine etkin dönüşümü gerekmektedir. Bu bağlamda bilgi sistemleri, kurumsal ve toplumsal belleklerin geleceğini ve geleceğin kurumsal ve toplumsal belleklerini şekillendiren uygulamalardır. Bilgi sistemlerinde biriken devasa bilgiyi anlamlandırmak, analiz etmek, yeni çıkarımlarda bulunmak ise yapay zekâları ön plana çıkarmaktadır.

"... Bugün en büyük zenginlik kaynağı bilgi haline geldi. Savaşla petrol kuyularını ele geçirebilirsiniz, ama bilgiyi bu yolla elde edemezsiniz." (Harari, 2017, s. 27). Bilgi artık bilgi sistemlerinde üretilmekte, paylaşılmakta, bilginin bilgisi ise en stratejik kaynak olarak işlenmesi ve yönetilmesi gerekmektedir. Saygın kurumlar, veriyi yeterince hızlı işleyemedikleri ve analiz edemedikleri için saygınlıklarını yitiriyorlar. Kurumlar veri dağlarının altında ezilmekten kurtulabilmelidir, bunun yolu teknolojiye ve bilgi sistemlerinden geçmektedir. Elektronik ortamlarda ürettiğimiz düşüncelerin, fikirlerin, eylemlerin ürünleri olan elektronik ortamda kayıtlı veri/bilgi/belgelerin yeniçağın gerçekliklerine uygun yönetilmesi gereklidir. Sistemlerin entegrasyonu, kurum veri merkezi, teknik altyapı, veri analizi, veri madenciliği, kurumsal çözümler, güvenlik, güvenilirlik, yetkili ve yetkin erişim, süreklilik ve sürdürülebilirlik bu gerekliliklerden sadece bir kaçıdır.

3. Bilgi Yönetim Sistemleri Uygulama Sorunları

Kurumlarda bilgi sistemleri uygulama projelerinin etkin yönetilemediği bilinmektedir. Bu alanda farklı formasyonlara sahip yetkinliği olmayan ya da yetersiz olan personelin görevlendirilmesinden kaynaklandığı bilinmektedir. Bilgi yönetim sistemi uygulamalarının soyut, dinamik ve değişebilir ve insan-duyarlı doğası, kurumsal özellikler gerektirmesi, bir kurumda her çalışana dokunan bir uygulama olması, tüm iş süreçleri ile ilişkisi olması, bilgi sistemi uygulamalarının teknik bir işlem olarak algılanarak yönetilmesini zorlaştırmaktadır. Sağlık bilgi sistemi yalnızca teknik bir işlem midir? İnsan kaynakları bilgi sistemi teknik bir işlem midir? EBYS teknik bir işlem midir? Değilse neden bu sistemlerin sorumluları ve yöneticileri kurumların bilgi işlem gibi teknik birimlerindedir. Bilgi yönetim sistemleri süreçlerinin yalnızca teknik boyutta görülmesi iş süreçleri açısından ciddi sıkıntıları beraberinde getirdiği gibi mesleki uzmanlık ve iş teknikleri gibi hususlarda sıkıntılara yol açmaktadır. Teknik altyapı ile sistemlerin yönetim-kullanım süreçlerinin bir arada tanımlanması eğilimi ile yanlış örnekler oluşturulmaktadır. Bunun temel nedeni bu iş yapıldığında puanın kimin hanesine yazılacağıdır. Yapılan işin başarısı teknik birimin midir? Bilgi sistemini yöneten- kullanan birimin mi? Elbette bu iş koordinasyon içerisinde yürütülmelidir, bilgi sistemini kullanan birimin sistemin yönetimini yapması gerekmektedir. Kurumların öncelikle bilgi sistemlerine bakış açılarını değiştirmeleri/geliştirmeleri gerekmektedir.

Bilgi yönetim sistemleri uygulamalarında *nitelikli insan gücü* başarının en önemli anahtarlarından birisidir. Bilgi sistemleri kamuda ve tüm sektörlerde yönetimin tüm alanlarını desteklemek, dahası tüm yönetim ve iş süreçlerini yürütmek üzere kullanılmaktadır. Uygulamadaki gözlemler bilgi sistemlerinin geliştirilmesinde, yönetilmesinde ve kullanımında görev alan çalışanların ancak yarıya yakınının ilişkili bir lisans veya yüksek lisans programından (Bilgi ve Belge Yönetimi, Bilgisayar Mühendisliği, Yazılım, Bilişim Sistemleri, vb.) mezun olduğunu göstermektedir. Bunların da alana disiplinlerarası yaklaşımla bakamadıkları, sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Başka lisans programlarından mezun çalışanlar, bu işleri görevlendirildiği için mecburiyetten yapmakta ve zorunlu olarak kendilerini görev yaptıkları kurumların olanakları ve kişisel imkânları çerçevesinde geliştirmektedir.

Bilgi sistemlerinin yönetiminde, kullanımında *kurumsal yetkinliklerin ölçülmesi ve geliştirilmesi* öncelikler arasında yer almalıdır. Bilgi sistemlerini kullanan kurumların yetkinliğini değerlendirmek üzere, sistematik, disiplinli ve ölçülebilir sistemler veya yapılar henüz geliştirilmemiştir. Bilgi sistemlerini kullanan kurumların yeterliliklerini ölçmek ve yetkinliklerini artırmak için mekanizmalar oluşturulmalıdır. Bilgi sistemlerinin kullanım ve yönetilmesi üst yönetimin vizyonu ile ilişkili olduğu kadar, çalışanların yetkinlikleri ve bilinç düzeyleri de kritik öneme sahiptir.

4. Sağlık Bilgi Sistemleri - Türkiye

Türkiye’de sağlık alanında kullanılan bilgi sistemleri; Doktor Bilgi Bankası, Elektronik Belge Yönetim Sistemi, Elektronik Tüberküloz Yönetim Sistemi(e-TYS), Muayene Bilgi Yönetim Sistemi(MBYS), Hastane Enfeksiyonları, Özürlüler Veri Bankası, Personel Bilgi Sistemi (PBS), Türkiye Kemik İliği Bilgi Sistemi (KİBS), Türkiye Diyaliz Bilgi Yönetim Sistemi (TÜRKDİVES), Türkiye Yoğun Bakım İzleme Sistemi (YOBİS), Türkiye Organ ve Doku Bağışı Bilgi Sistemi (TODBS), Türkiye Organ ve Doku Bilgi Sistemi (TODS), Türkiye Ulusal İşitme Tarama Programı (İTP), Yardımcı Sağlık Personeli Bilgi Bankası (YSP), Yeşil Kart Bilgi Sistemi, vb. olarak sıralanabilir.

Hastane Bilgi Yönetim Sistemleri ile ilgili Türk Standardı Tasarısı’nda; “*Hastane Bilgi Yönetim Sistemi*: Hastalar ile klinik, yardımcı alanlar ve finans yönetimi de dahil olmak üzere bir hastanenin tüm bilgi yönetimini desteklemek üzere çalışan tümleşik yazılım” olarak tarif edilmiştir. Bu uygulama yazılımlarının arasında Hastane Bilgi Yönetim Sistemi (HBYS), Aile Hekimliği Bilgi Sistemi (AHBS), Görüntü Arşivleme ve İletişim Sistemi (PACS), Laboratuvar Bilgi Yönetim Sistemi (LBYS), Elektronik Belge Yönetim Sistemi (EBYS) ve internet üzerinden servis sunan diğer sağlık bilişimi uygulama yazılımlarının önemli yer tuttuğu belirtilmiştir. Bu uygulama yazılımlarının tamamı ‘*sağlık bilgi sistemi*’ olarak adlandırılmaktadır ve bu standartta bundan sonra “sağlık bilgi sistemi” olarak kullanılacağı yer almıştır. Ayrıca ‘Sağlık Bilgi Sistemi’nin ‘Bilgi Yönetim, İstatistik ve Raporlama İşlemleri Modülünün asıl amacı, yöneticilerin, yönetsel ve stratejik kararlar verebilmesi için; kurumda gerçekleşen tüm tıbbi ve mali kaynakları izleyebilmesi, herhangi bir personele sorma ihtiyacı duymadan sorgulayabilmesi, değerlendirebilmesi ve analiz edebilmesidir. Kullanıcı Bilgileri Girişi, Tetkik-Hizmet

Listeleri, Kurum Genel Bilgi Girişi, Kodlu Bilgi Girişi, Sistem Bilgisi Düzenleme, Rapor Yönetimi işlemlerini de kapsamalardır” (*Hastane Bilgi*, s. 5) ifadelerine yer verilmiştir.

Ülkemizde sağlık bilgi sistemleri, yönetim temelli ya da mali kontrol odaklı sistemler olarak dikkati çekmektedir. Sağlık hizmetleri açısından önemli uygulamalar olmakla birlikte, hekimlerin teşhis ve tedavi süreçlerini destekleyici sistemler olarak henüz değerlendirilemezler. Sağlık bilgi sistemleri yalnızca iş ve işlem süreçlerinin yürütüldüğü ve bu çerçevede birbirleriyle ilişkili ve etkileşimli olması yeterli değildir. Bu yapılanma, sağlık sektörünü kontrol etmeyi, izlemeyi, sağlık hizmetlerinin daha hızlı yürütülmesini sağlayabilir ancak veri ve bilgiye dayalı sağlıkta nitelikli teşhis ve tedavi hizmeti sunmaya yeterince katkı sağlayamaz.

Sağlık alanında kullanılan yazılımların tümü ‘*sağlık bilgi sistemi*’ olarak ifade edilmektedir. Hastalar ile klinik, yardımcı alanlar ve mali yönetim de dâhil olmak üzere bir sağlık kurumunun yönetimini ve işleyişini desteklemek için oluşturulan bütünleşik bilgi sistemi olmasının ötesinde ‘*sağlık bilgi sistemleri*’ hekimlerin, hastanın tıbbi kayıtlarındaki önemli bilgileri hızlı bir şekilde tespit etmesine, ilgili kanıtları bulmasına ve tedavi seçeneklerini keşfetmesine yardımcı platformlar olarak kurgulanmalı ve yapılandırılmalıdır. Bunun için sağlık bilgi sistemlerinde gelişmiş bilişsel algoritmalar kullanılmalı, sağlık bilgi sistemleri teşhis ve tedavide kararın verilmesinde hekimlerin yardımcılarından biri haline getirilmelidir. Sağlık eğitim kurumları, sağlık bilgi sistemlerinin gerektirdiği insan gücünü yetiştirmeye yönelik dersleri müfredatlarına koymalıdır. Sağlık bilgi çalışanı, sağlık bilgi analistleri, sağlık bilişimcileri, sağlık bilgi yöneticileri yetiştirmek için eğitim programları bu yönde evrilmelidir.

5. Sağlık Bilgi Sistemleri Neleri İçermeli- Nereye Gidiyor?

Teknoloji ve bilgi yönetim sistemleri, iş modellerini ve iş süreçlerini yeniden düzenlemeyi gerektirdiği gibi tasarımcı düşünceyi ön plana çıkarmaktadır. Sağlıkta da buna yönelik yaklaşımlara, uygulamalara ve eğitime ihtiyaç olduğu aşikârdır. Sağlık bilgi sistemlerini, hekimlerin hastanın tıbbi kayıtlarındaki önemli bilgileri hızlı bir şekilde tespit etmesine, ilgili kanıtları bulmasına ve tedavi seçeneklerini keşfetmesine yardımcı platformlar olarak da düşünmeliyiz. Sağlık bilgi sistemleri, en iyi uygulamalardan, tıbbi dergilerden, ilgili kılavuzlardan ve tıp kitaplarından gelen bilgilerle beslenen çözümler sunmalıdır. Çözüm, bir hastanın tıbbi kaydındaki bilgileri ve tıbbi kanıtları değerlendirebilmeli, teşhis ve tedaviye her zaman destekleyici kanıt sağlayarak güven düzeyine göre sıralanan potansiyel tedavi seçeneklerini gösterebilmeli, hekim de uygun tedavi için kendi uzmanlığını uygulayabilmelidir.

Hekim, her geçen gün katlanarak artan tıp literatürüne, kılavuzlara, çalışmalara, makalelere yetişmek ve her geçen gün büyüyen hasta verilerine ayak uydurmak zorundadır. Sağlık bilgi sistemleri hekimlerin tüm bu ihtiyaçlarını karşılayacak bir yapıda kurgulanmalı ve yönetilmelidir. Bunun için sağlık bilgi sistemlerinde gelişmiş bilişsel algoritmalar kullanılmalıdır. Veri işleme ve veri analizlerinin artık algoritmalarla yapılması kaçınılmaz bir hale gelmiştir. İnsan beyni bu analizleri bilgisayarlar olmaksızın yapmakta başarısız olmaktadır. Verileri kararlara dönüştüren bir mekanizmaya ihtiyaç vardır. Sağlık bilgi sistemleri, bu yapıyı da içeren politika ve stratejilere sahip olmalı, sağlık işlerini bilenler tarafından kurgulanarak geliştirilmeli ve yönetilmelidir. Tüm alanlarda olduğu gibi, sağlık da yenilikçi bilgi teknolojilerinin etkisi altındadır. Günümüz ve geleceğin sağlıkçıları, teknolojiyi bilen, kullanan kişiler olmalıdır.

6. Sağlıkta Veri Bilimci ve Bilgi Analizi

Gelecek, veri bilimcilerine ihtiyacın artacağını gösteriyor. Bu durum sağlık veri bilimcilerine de ihtiyacın her geçen gün arttığı anlamına gelmektedir. Analitik veri ve bilgi yönetim sistemleri her geçen gün daha fazla önem kazanmaya devam etmekte ve bu bağlamda “veri ve bilgi analizi” bir değer olarak ortaya çıkmaktadır. “Veriye dayalı karar veremeyenlerin ayakta kalamayacakları gerçeğini unutmamak gerekir” (Ünal ve Özdemirci, 2017, s. 60). Sağlık alanında var olan ve kullanılan bilgi sistemlerinin çeşitliliği ve bu sistemlerin entegrasyonu ile devasa bir bilgi sistemine dönüşmüş, yönetsel ve işletimsel sorunlarla karşı karşıya gelinmiştir. Bu sistemin sürdürülebilirliği için sağlık bilgi çalışanı, sağlık veri bilimcisi, sağlık veri-bilgi analisti gibi daha spesifik insan gücüne ihtiyaç olduğu gibi yapay zekâ ve robotik uygulamaların sağlık bilgi sistemlerine entegre olması gereklidir.

Veri ve bilgi her yerde var! Sistemler sürekli veri ve bilgi üretiyor ancak veri ve bilgiyi analiz ederek

kullanabilen, veri ve bilgiyi işinin odağına koyan/koyabilen insanların değeri artıyor. Sağlık çalışanları sağlık veri ve bilgisini kullanabilirlerse, kendisini geleceğe taşıyabilecektir. Veri ve bilgiyi depolamak hatta oradan çıkarmak yetmiyor, veriyi analiz etmek, anlamlandırmak, ilk karar verene, en çabuk karar verecek biçime getirip sunmak gerekiyor. ‘Analiz ve anlamlandırma’ bilgi sistemlerinin temel işlevi olarak öne çıkıyor. Katlanarak artan veri ve bilgilerin analizi bilişsel algoritmaların kullanılmasını gerektiriyor. Amazon şirketi bankalardan daha önemli veriye sahip, banka cebinizdeki parayı biliyor, amazon ise, hayallerinizi, beklentilerinizi, heveslerinizi, duygularınızı, kaçamaklarınızı biliyor. GSM operatörleri ya da amazon gibi şirketler gelecekte daha fazla veri analizi yapacaklar. Sağlık bilgi sistemlerini yöneten, kontrol eden, analiz yapan kuruluşlar ise toplumların, nesillerin gelecek haritasını çizecek, yaşam koşullarını belirleyecektir.

7. Bilgi Sistemlerinde Yapay Zekâ ve Robotik Sistemler

Tüm sektörlerde bilgi yönetimi ve bilişim sistemleri ile teknolojilerinin yaygın kullanımı bu tür sistemleri geliştirecek, yönetecek ve etkin kullanacak bir işgücü gereksinimi yaratmıştır. Bu bağlamda kurumlarda etkin ve yetkili yönetimi sağlamak, donanımlı işgücünü yetiştirmeyi gerektirmektedir. Bir taraftan da “Endüstri 4.0 başlığı altında yapay zekâ gibi ileri düzey uygulamalar insanlığı şekillendirmektedir. Her geçen gün kurumlarda, toplumlarda, devletlerde veri işlemede, analizde, karar vermede vb. yapay zekâ ve robotik sistemler önem kazanmaktadır” (Ünal ve Özdemirci, 2017, s. 60).

İnsanlığın Geleceği Enstitüsü (Future of Humanity Institute) Oxford Üniversitesi'nde disiplinlerarası bir araştırma enstitüsüdür. Uzun vadede insanlığın geleceği için şimdi neler yapabileceğini araştırmaktadır (*Future Humanity*, 2018). Gelecekte robotlar işimizi alacak mı? <https://willrobotstakemvjob.com/> adresli internet sayfası üzerinden (*Will Robots*, 2018) işinizin geleceğine ilişkin tahminleri görebilirsiniz. “Senin işini çok daha ucuza yapacak robotlar, programlar var” tehdidi ile karşı karşıya mı kalacağız? “Ancak insanı tümünden devreden çıkarmak çok kısa sürede mümkün olmayacak gibi görünüyor. Yapay zekâ teknolojileri arttıkça onları daha iyi besleyen ve daha iyi anlayan insanların değeri de artacaktır” (Ünal ve Özdemirci, 2017, s. 60). O halde bu alanda eğitim programlarımız disiplinlerarası yaklaşımla bilgi, bilişim, belge, arşiv, teknoloji alanlarına doğrudan ve sistematik olarak odaklanmalıdır.

İnsan beyni bir üst sürüme yükseltilebilir mi? Kullandığımız araçlarla bu kapasite artırılabilir mi? ‘Bilgi Sistemleri’ bu araçlardan birisi olabilir. Biz bilgi sistemlerini bu amaç için tasarlar ve kullanırsak neden olmasın! Bilgi sistemlerinin içine yapay zekâyı koyarsak bu mümkün olabilir. Akıllı yazılımlar, insan sürümünü yükseltmeyi amaçlayan teknolojiler, insan zihninin yeniden yapılanmasını sağlayabilir mi? Teknoloji ile sürekli iletişim/etkileşim halindeyiz. Ancak bu iletişimde şifreleri, pin kodlarını kullanmak artık zaman kaybı gibi geliyor. Kişiselleştirilmiş şifreler ve pinler insan bedeninden ve/veya beyninden gönderilen/yayılan sinyallerle yapılabilir mi? Geleceğin böyle bir teknolojiyi üreteceğini tahmin etmek zor değil!

Hiçbir şeyi değiştirmeyeceksek, öngöründe bulunmanın ne anlamı var. Davranışı değiştirmeyen bilgi işe yaramaz. Bilgi yönetim sistemleri barındırdığı bileşenler açısından disiplinlerarası bütünleştirici yaklaşımlara daha çok gereksinim göstermektedir. Bu gereksinim göz önünde bulundurulduğunda, Bilgi yönetim sistemleri alanında Türkiye'nin aşması gereken en önemli adımlardan birisi de bu alanda yetkin insan gücü yetiştirmektir.

8. Sağlık Bilgi Analizi ve Yapay Zekâ

Diğer alanlarda olduğu gibi sağlık alanında da veriyi analiz ederek anlamlandıran ve iş süreçlerinde kullanımlarını sağlayan bilgi sistemleri geliştiren firmalar varlıklarını ortaya koymaya başladılar. Yapay zekânın önemi yaşamın bütün alanlarını temelden değiştirme potansiyeline sahip olmasıdır. Yapay zekâ insanlık tarihindeki en büyük bilimsel girişim olarak değerlendiriliyor. Yapay zekâ şimdiden beste ve resim yapabiliyor, matematik kuramı geliştirebiliyor, tıbbi tanı koyabiliyor, öğrenebiliyor ve öğretebiliyor, ve benzeri faaliyetleri yerine getirebiliyor.

IBM'in Watson Projesi tıpta/sağlıkta değişik alanlarda kullanılıyor. IBM'in yapay zekâ programı Watson tıp alanındaki uygulamalarıyla dikkat çekiyor. Watson, hekimlerin hastanın tıbbi kayıtlarındaki önemli bilgileri hızlı bir şekilde tespit etmesine, ilgili kanıtları bulmasına ve tedavi seçeneklerini keşfetmesine yardımcı oluyor. Watson, ilgili kılavuzlardan, en iyi uygulamalardan ve tıbbi dergilerden

ve ders kitaplarından gelen bilgilerle beslenen bir çözüm olarak tanımlanabilir. Bu çözüm, bir hastanın tıbbi kaydındaki bilgileri süzer, tıbbi kanıtları değerlendirir ve her zaman destekleyici kanıt sağlayarak güven düzeyine göre sıralanan potansiyel tedavi seçeneklerini gösterir. Hekim daha sonra en uygun tedavi seçeneklerini tanımlamak için kendi uzmanlıklarını uygulayabilir (*IBM Watson, 2018*).

Yine IBM'in geliştirdiği hukuk bilgi sistemi ROSS İstihbarat, avukatların yeteneklerini artırmak için yapay olarak zeki araçlar geliştiriyor. Şimdilik sadece icra-iflas davalarına bakan yapay zekâ kullanan bir bilgi sistemidir. (*What is, 2018*).

Bilgi üretiminde ve kullanımında yaşanan değişim, bilgi savaşlarını kaçınılmaz kılmaktadır. Bilgili olmak başarılı olmak anlamına gelmemekte; başarı, bilginin üretimini, etkin kullanımını ve yönetimini gerektirmektedir. Artık etki alanı genişleyen ve değişen bilgi kendilerine daha geniş hareket alanı aramak durumuna gelmiştir. Kâşif olan, yeni bilgi üreten ve ürettiğini yönetebilenler geleceği şekillendirmektedir.

9. Sağlık Verilerinin İşlenmesi ve Kurumsal Belleklerden Toplumsal Belleğe Bilgi Sistemleri

Sağlık verilerinin tam, doğru ve zamanında işlenmesi, sağlık istatistikleri, ülkenin sağlık vizyonu, stratejisi ve sağlık planlaması için gereklidir. Örnek: Ölüm (Mortalite) nedeninin sadece doğal ölüm olarak belirtilmesinin yeterli olmadığı, ölüm öncesi sağlık süreci verilerinin işlenmesi ve gelecek planlaması için kullanılması gerekir. Ölüm öncesi hastalık süreci verilerinin işlenmesi; hastanın hastanede ne kadar süre kendi ihtiyaçlarını karşılayacak durumda yaşadığı, hastanın ne kadar süre bakıma muhtaç (bir kişinin desteğine) yaşadığı, ne kadar süre palyatif bakım ünitesinde kaldığı vb. ölüm öncesi sağlık verilerin bilgi sistemlerine doğru ve tam işlenmesi gelecek planlaması için son derece önemlidir. Sağlık bilgi sistemlerinin sağladığı veri ve bilgiler; ulusal sağlık politikasının oluşturulması, sağlık yatırımlarının belirlenmesi, sağlık kurumlarının yapılandırılması, yaşlı bakım kurumlarının oluşturulması, insan gücü ihtiyacının belirlenmesi ve bölgesel analizler ile ülkenin sağlık haritasının daha gerçekçi olarak çıkarılabilmesini sağlayacaktır. “Çünkü bilgi harekete geçirir, karar aldırır, enerji oluşturur, güç kazandırır” (Özdemirci ve Torunlar, 2018, s. 81).

Bilgi sistemleri, karar vermeyi ve kontrolü desteklemek için, veriyi bilgiye, bilgiyi belgeye veya dokümana ve nihayetinde kurumsal bilgi birikimine dönüştüren bir dizi yöntem ve uygulamaları yapılarında barındırmaktadır. Bilgi sistemleri ayrıca bilgiyi depolayıp, kurumsal bilgi varlıklarının kurum içinde veya dışında kullanılabilir, erişilebilir olmasını sağlamakta ve kurumsal belleklerin geleceğe taşınmasına aracılık etmektedir.

Bilgi sistemlerin her biri kurumsal belleklerinin oluşumunu sağlamaktadır. Kurumsal belleklerin yönetimi ise yeni boyutlar kazanmaktadır. Kurumsal belleklerin yönetimi tüm bilgi sistemlerinin ortak noktasını oluşturmaktadır. Kurumlarda kullanılan tüm bilgi sistemlerinin omurgasını oluşturacak bilgi sistemi e-Arşiv Sistemi olacaktır. Bu nedenle kurumda kullanılan ve kullanılması gereken tüm bilgi sistemleri, elektronik belge ve arşiv yönetim sistemi ile bir şekilde ilişkili çalışmak, entegre olmak zorundadır. Veri temelli işlemlerin yapıldığı tüm kurumsal bilgi sistemlerinin bir noktadan sonra belgeye dönüşerek işlemin sonuçlandırılmasını gerektirir. EBYS (Elektronik Belge Yönetim Sistemi), bu noktada tüm bilgi sistemlerinin belgeye dönüştürülmesini sağlayan bir sistem olarak ayrıca dikkate alınmalı ve etkin kullanımı sağlanmalıdır. Çünkü kurumsal belleğin bir bütün olarak oluşturulması, erişilmesi ve geleceğe taşınması için gereklidir.

Ayrıca asıl mesele yalnızca bilginin depolanması değil; analiz edilmesi, yorumlanması ve kullanılmasıdır. Bilgi sistemleri sadece bilgi ve belgenin toplanmasında değil, değerlendirilip analiz edilmesinde etkin olmalıdır. Bu sebeple bilgi çağının bilgi sistemleri artık yalnız kaydeden ve kayıtları hizmete sunan platformlar değildir. Bilgi varlıklarına zamanında, eksiksiz, doğru ve kesintisiz erişim bilgi yönetim sistemlerinin varlık nedenidir. Öncelikle kurumun bilgi varlıklarının çalışanlar tarafından bilinmesi ve erişilebilir olması önemlidir. Bilgi varlıklarının bilinçli ve sistematik olarak korunması, yönetilmesi ve kullanılması bir gerekliliktir.

10. Sonuç

Bilgi sistemlerinin kurumların ayrılmaz ve vazgeçilemez bir unsuru haline geldiği günümüzde her geçen gün etkisini daha da artırmaktadır. Bu durum kurumların örgütsel yapıları içerisinde, bilgi sistemlerini

etkin yönetilebilmeleri için teknik altyapı birimleri ile koordineli çalışan ayrı bilgi yönetim sistemleri birimi oluşturmalarını zorunlu kılmaktadır. Bilgi sistemlerinin yönetiminde; bilgi işlem altyapısı kullanan tüm birimler, bilgi sisteminde süreçleri ve akışları yönetenler, bilgi sistemine erişen tüm kullanıcılar, sisteme yazılım-donanım ve destek hizmeti sağlayanlar etkilidir.

Sağlık bilgi sistemleri için büyük veri ve içerik analiz projesi geliştirilmelidir. Sağlık bilgi sistemlerinin geleceği, veriyi doğru işlemeye ve analiz edebilmeye bağlıdır. Sağlık bilgi sistemlerinden etkin yararlanmak için bilişsel algoritmalar geliştirmek ve uygulamak gerekmektedir. Kanıt destekli tedavi önerileri veren sağlık bilgi sistemleri geliştirmek zorunludur. Sağlık bilgi sistemleri hekimin yardımcılardan biri haline getirilmelidir. Teşhis ve tedavide kararın verilmesinde en önemli yardımcı olarak tasarlanmalı ve kullanılmalıdır. Teşhis ve tedavide yapay zekâyı kullanmak için harekete geçilmelidir. Hekimlerin yaptığı işlerin bir kısmının gelecekte yapay zekâlar tarafından yapılacağı dikkate alınmalıdır.

Bilgi sistemleri yeni savaşlara neden olabilir, bu savaşların silahı ‘yazılımlar’dır. Sağlıkta bilgi sistemlerinin yazılımlarının kontrolü, bir toplumun geleceğini kontrol etmek anlamına gelmektedir. Yazılımı kim geliştiriyor ise güç ondadır. Bilgi sistemi teknolojilerini kim üretiyorsa, güç ondadır. Artık yeni teknoloji kendi içinde de bir yazılıma sahip, salt elektronik devrelerden ibaret değil! Bu husus dikkate alınması gereken bir önemli durumdur. Bilgi yönetim sistemi yazılımına yerli üretici olarak sahip olmak artık yetmemekte, donanımsal yazılımların da yerli olması gerekmektedir.

Kaynakça

- Future of Humanity Institute (2018). <https://www.fhi.ox.ac.uk/>. Erişim: 12 Kasım 2018.
- Harari, Y. Noah (2017). *Homo Deus: Yarının Kısa Bir Tarihi*. 7.bs. İstanbul: Kolektif Kitap.
- Hastane Bilgi Yönetim Sistemleri için Genel Gereksinimler*. Türk Standardı Tasarısı-ICS 35.240.80. Türk Standartları Enstitüsü).
- IBM Watson for Oncology (2018). <https://www.ibm.com/us-en/marketplace/ibm-watson-for-oncology>. Erişim: 12 Kasım 2018._
- Özdemirci, F. ve Torunlar, M. (2018). “Bilgi-Değişim-Siber Güvenlik-Bağımsızlık”. *Bilgi Yönetimi Dergisi*, 1:1 (2018), ss. 78-83.: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/488773>.
- Ünal, M. A.ve Özdemirci, F. (2017). “EBYS (e-BEYAS) ve e-Arşiv Sistemlerinde/ Uygulamalarında Yapay Zeka Yaklaşımı”. *Bilgi Sistemleri ve Bilişim Yönetimi: Beklentiler ve Yeni Yaklaşımlar*. - Ankara: BİL-BEM, 2017, ss. 57-63.
- What is Ross? (2018). <https://rossintelligence.com/ross/>. Erişim: 12 Kasım 2018.
- Will Robots Take My Jobs? (2018). <https://willrobotstakemyjob.com/>. Erişim: 12 Kasım 2018.

Arşiv Kültürü Oluşturmak

Creating Archive Culture

Bilgi Yönetimi

Dergisi

Cilt: 1 Sayı: 2 Yıl: 2018

<http://dergipark.gov.tr/by>

İnceleme Yazıları

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih:21.11. 2018

Kabul tarihi: 07.12. 2018

Yayınlanma tarihi:28.12. 2018

Article Info

Date submitted: 21.11.2018

Date accepted: 07.12. 2018

Date published: 28.12.2018

Anahtar sözcükler

Arşiv, Kültür, Arşiv Kültürü

Keywords

Archive, Culture, Archive

Culture

Mehmet TORUNLAR

Devlet Arşivleri Başkanlığı, mehmettorunlar@mvnet.com

Öz

Arşiv iş ve işlemleri yasal mevzuatın öngördüğü bir husustur. Bugüne kadar yanlış veya eksik yapılan, yönetim yapısının ayrılmaz süreci olan arşiv işlerinin bundan sonra daha nitelikli ve sağlıklı yürütülebilmesi için bireyselden toplumsal düzeye arşiv kültürü geliştirilmeli, bu kültürel yapı bireysel, kurumsal ve toplumsal alanda zihinlere ve davranışlara yerleştirilmelidir. Aynı zamanda arşivcilerin de profesyonelleşmesi şarttır. Otuz yılı aşan meslek hayatım boyunca görevli olarak bulunduğum kamu kurum kuruluşlarında hem çalışanlar hem yöneticilerce bir arşiv kültürünün geliştirilmediğini, bunun önemli bir sonucu olarak da arşivciliğin profesyonelleşemediğini gördüm. Bu çerçevede çalışma hayatım süresinde bir arşiv kültürü geliştirmenin nasıl olması gerektiği ile ilgili notlar aldım. Bu makale tuttuğum notlardan ve deneyimlerimden yola çıkılarak yazılmıştır.

Abstract

Archive business and operations are a matter foreseen by the legislation. Archive culture should be developed from individual to societal level in order to carry out archival works which are inseparable process of management structure which is wrong or incomplete so far, and this cultural structure should be placed in minds and behaviors in individual, institutional and social fields. At the same time, archivists must also be professionalized. I have seen that an archive culture has not been developed by both employees and executives in the public institutions that I have been working for over thirty years. In this context, I have taken notes on how to develop an archive culture during my working life. This article is based on my notes and experiences.

1. Kültür ve Arşiv Kültürü

Türk Dil Kurumu' nun yayımladığı Türkçe Sözlük'te Kültür; "Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin, bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü (2011, s. 1558)" olarak tarif edilir. Bu tariftten yola çıktığımızda bir kültürün oluşması için insanların belirli amaçlarla, belirli esaslar üzerinden bir araya gelmesinin gerektiğini de söylemek mümkün olur. O halde insanlar, kültür oluşturmak için ait oldukları topluluğa bağlı olarak tanımlanabilecek duygu, düşünce, yargı ve davranış birliği de geliştirirler.

“Cook¹ ve Ketelaar² tarafından sunulan fikirleri kabul etmek kolaydır. Arşivler bir toplumda üretilir. Arşivsel aktiviteler bir toplum içerisinde gerçekleştirilir. Yalnızca arşiv ve arşiv faaliyetleri değil arşiv bilimi anlayışı açısından onları toplumsal bağamlarından yola çıkarak analiz etmek gereklidir (Fredriksson, 2013, s. 179).” Toplumsal bağlamla birlikte değerlendirmeye alacağımız arşiv disiplini o toplumun kültüründen ayrı bir boyutta düşünemezsiniz. Mesleki olarak toplumsal bağlamla ilintili, ama kendi yapısallığını da içerisinde geliştirmiş daha alt düzeyde bir kültürel yapılaşmadan da bahsetmek söz konusudur.

İnsanlar, toplumlar, kurumlar gibi belirli bir mesleğin de kendine ait anlayış, duygu, düşünce, yargı, inanç, kurallar ve davranış modelinden oluşan, o mesleğin gelişim süreci içerisinde tecrübe ve bilgi birikimi ile hayat bulmuş, maddi ve manevi değerlere sahip olarak gelecekte bu mesleği yapacaklar ile toplumun diğer kesimlerine yansıtılıp aktarılan özgün yapısallığı bulunur ki buna da mesleki kültür denilmelidir. Bu çerçevede idari ve toplumsal hayatın ve onlara ait süreçlerin ayrılmaz bir parçası olan arşivciliğin de kendisine has bir kültürü olmalıdır ve aslında da vardır. Türk arşivciliği de içerisinde yaşadığı toplumsal bağlamdan ayrı düşünülemez. Konuya daha genel bir pencereden bakarak şu tanımlı geliştirebiliriz:

Arşiv kültürünü, bilgisel, bilişsel, hak-hukuk, delil, şeref, haysiyet, menfaat ve geçmişe bağlılık boyutu bulunan kişisel, kurumsal, idari ve devlet düzeyinde tutum ve faaliyetlerin düzenlilik ve uyum göstererek kayıt altına alındığı, belge/bilgi bütünlüğünün sağlandığı kalıplaşmış bir davranış ve eylem hali olarak tanımlamamız mümkündür. Arşiv kültürünün iki ayrı etkileşim alanı olduğunu söyleyebiliriz. Bunlardan birincisi arşiv iş ve işlemlerini profesyonel anlamda yerine getiren arşivciler veya son dönemin kavramsallaştırdığı ifade ile belge/bilgi yöneticileridir. İkincisi ise, arşiv iş, işlem ve faaliyetlerinden doğrudan veya farkında olmasa da dolaylı etkilenen insanlar, kurumlar veya bütüncül olarak devletin kendisidir. Dolayısıyla bir toplumun arşiv kültürünü o toplumu oluşturan insanların kültürü, yapısı, değerler dizini belirler.

Arşiv kültürünün ortaya çıkmasına ve hayatını devam ettirmesine yansıyan, insanlarca, kurumlarca veya toplumca bilinen, bilinmeyen, uygulanan, uygulanmayan, kullanılan veya kullanılmayan ama hep var olan; formel ve normatif, süreçlere ve yönetim ilkelerine bağlı kuralları, ortak değerler dizini, araçları, sembolleri, uygulama biçimleri, inançları ve davranış modelleri vardır. Bir toplumda, kurumda veya devletin bütününde arşiv kültürünün bulunduğunu ve yerleşik olduğunu gösteren ayırt edici bileşenleri ve unsurları, profesyonel arşivcilerin sayısı, nitelikleri, yönetim yapısı içerisindeki rolleri, etkinlikleri, dinlenirlikleri, tahsis edilen arşiv ve çalışma mekânlarının yapısı, belge/bilgi yönetimi süreçlerindeki katılımları, istihdam tarzları, hiyerarşik düzendeki konumları ve ücretleri olarak ilk elden sıralamak mümkündür.

Arşiv kültürü kavramı, içerik bakımından kurumların iş ve işlemleri sonucu yasal metinlere, süreçlere ve üretilen hizmetlere bağlı olarak kendiliğinden teşekkül eden belge-bilgi birikimine verilen öneme, bunlara yönelik geliştirilen değerlere, fikirlere, kanaatlere ve bunların toplamını gösterecek icraatlara göndermede bulunur. Belirli bir kurum, topluluk veya devletin bütün organizasyonları düzeyinde insanlar, çalışanlar ve yöneticiler tarafından arşiv materyali hakkında sahip olunan yargılara, fikirlere, öngörülere dayalı olarak yerine getirilen davranış ve tutumları, değerlemeleri, kanaatleri ve eylemleri ifade eder. Arşiv kültürü hakkında konuşmak, bilginin temelini oluşturan, onu şekillendiren, yıllar, asırlar içerisinde geliştiren, muhafaza eden, geleceğe taşıyan bu sayede de toplumsal, sosyal ve yönetsel kimliği ortaya çıkartan, hakkı-hukuku görünür, elle tutulur kılan düşünceler, kavramlar, eylemler hakkında konuşmaktır. Arşivleme iş ve işlemleri entelektüel seviyede ciddi bir bilgi birikimi, arşiv kültürüne uygun işleyen mesleki altyapı üzerine oturtulmuş deneyim, sosyal girişim, dikkat, zaman, özen, sır saklama, ahlaki, mesleki kıstaslara uyumluluk ve uygunluk gerektirir ve bu çerçevede ağır bir sorumluluğu da kişilerin, kurumların ve geleceğe intikali noktasında asli etken olarak devletlerin omuzlarına yükler.

Arşiv kültürü ile kamu kurum kuruluşlarının sistemli, işler, verimli, rasyonel bir belge/bilgi yönetimi ve arşivleme sürecine sahip olması, hizmet alan iç-diş paydaşların istediği hizmetin veya kanunen kendisine verilmiş görevlerin yerine getirilmesi aşamalarını belgeye (klasik veya e-belge) yansıtıp doğru

¹ Terry Cook: Kanadalı arşivist, akademisyen.

² Eric Ketelaar: Amsterdam Üniversitesi İnsan Bilimleri Fakültesi Medya Çalışmaları Bölümü'nde Arşiv Profesörüdür.

kodla doğru dosyalanması, doğru arşivleme yapılması, bu belgelerin ihtiyaç olduğunda tekraren kullanılması safhasında kolay ve hızlı erişim sağlanabilmesi, kurumsal itibar, güvenilirlik, faaliyetlerin/hizmetlerin yerine getirilişinde ve sonrasındaki şeffaflık ve bunun kuruma ve dış paydaşlara yansıyan getirisi arasında yakın ilişki vardır.

Bu arada arşivci terimi veya kavramı yerine günümüzde belge/bilgi yöneticisi kavramı daha çok kullanılır olmuştur. “Birçok ortamda arşivcilik ve belge yönetimi, belgeler ve içerdikleri bilgi üzerinde tümünden bir kontrolü ifade eden kapsamlı bir yaklaşım ve bir bütünün iki parçasıdır (Dearstyne, 2001, s. 1).” görüşü yaygın anlayıştır.

“Üniversitelerde Elektronik Belge Yönetimi ve Arşivleme Sistemine Geçiş Süreci Modellemesi Projesi” çerçevesinde hazırlanan “Elektronik Belge Yönetimi ve Arşivleme Sistemi Geçiş Süreci ve Uygulama Yönetimi” (ilgili kitabın yazımında bulunmama rağmen) başlıklı kitabın Sunuş kısmında da belge yönetimi ve arşivleme işlemlerinin yazışma teknikleriyle, dosyalama sistemleriyle, saklama planlarıyla, değerlendirme-ayıklama-imha, dosya düzenleme ve erişim/kullanım gibi birbiriyle bağlantılı sistemler bütününden oluştuğu ifadesine yer verilir (Özdemirci ve diğerleri, 2013, V.s.). Bu ve buna benzer açıklamalara baktığımızda bilgi yönetimi olgusunun araya alınmadığını görürüz ve bilgi yönetimi kavramı kullanılırken yalnızca teknolojiye dayalı bir yönetim metodu olarak sunulur ki bunun oldukça eksik ve yanlış bir yaklaşım olduğu kanaatini taşımaktayım. Çünkü belgeyi bilgiden ayırmak mümkün değildir ve belgenin yönetimi bilginin, bilginin yönetimi ise belgenin yönetilmesidir. Hele elektronikleşen, ağlaşan günümüz belge/bilgi dünyasında bu iki kavramı/olguyu birbirinden asla ayıramazsınız. Ayırmaya yeltendiğinizde belgenin de bilginin de niteliğini, içeriğini de eksiltir, yok edebilirsiniz. Bilinmelidir ki paylaşılan bir belgeyle aslında bir bilgiyi paylaşmışsınızdır. Bu anlamda belge/bilgi sarmal bir ilişki içerisinde hayat bulur ve yönetimi de bütünlük arz eder. Bilgi üretimini, paylaşılmasını ve kullanılmasını destekleyen bir kültür ise belge yönetimine veya arşivlere de önem vermektedir.

Ülkemizde arşivlere ve arşivciye yönelik optik kaymanın altında da yatan sebeplerden en önemlisinin bu olduğunu düşünmekteyim. Kamuda hangi kademedede olursa olsun çalışanlar arşivlere bir kâğıt deposu gözüyle bakmaktadırlar. Bugün e-arşivlerle ilgili uygulamalar da o yöne doğru yol almaktadır. İşin çok başında olunması henüz bunun tehlikelerini açıkça önümüze koymasa da gelecekte bizleri ciddi bir e-arşiv problemi karşılayacaktır. Arşivlerde yalnızca kâğıt, cd, hard diskler sakladığımızı düşünerek oraya bir malzeme veya kırpıntı kâğıt deposu olarak baktığımızda ortaya çıkan sonuç bu yanlış bakış açısı ve bugün geldiğimiz noktadır. Oysa biz kâğıdı, cd’yi ve diğer materyali malzeme özelliklerinden dolayı değil, üzerine işlenmiş, bağlanmış olan bilgiden dolayı, tekraren kullanmak üzere saklar, arşivleriz. Yani önemli olan sakladığımız kâğıdın cinsi, kalitesi değil, üzerindeki bilgidir. Meseleye bu çerçeveden baktığımızda arşivlerin önemli birer bilgi kaynağı veya merkezi olduğunu görürüz. Yönetim süreçleri içerisinde de sistemi yalnızca belge kavramı içerisinde değerlendirip ona bir materyal olarak bakıp üzerindeki bilgiyi soyup çıkartırsak yanlış ve tehlikeli mecralara sürükleniriz. E-arşivlerde bu hatalı algılamamanın ve uygulamanın daha büyük sıkıntılar getireceği de aşikârdır.

Bu görüşler ışığında her ne kadar günümüzde belge/bilgi yönetimi/yöneticisi terimleri ağırlıklı olarak kullanılır olsa da, ağır ağır eskide kalmaya başlayan “arşiv” kavramı üzerinden konuyu anlatmak, o terimleri/kavramları da unutmamak maksadıyla bu metinde daha çok özellikle “arşiv/arşivci” ifadesine yer verilmiştir.

2. Arşiv Kültürünün Önemi

Bir toplumda veya devlette bilinçli bir arşiv kültürünün gelişmiş olması;

- Misyon, vizyon ve stratejilerin gerçekleşmesinde, hedeflere erişimde, etkinliğin ve etkililiğin artırılmasında, güvenilirlik unsurunun yükselmesinde,
- Yönetim teknikleri ile yönetim ve çalışanlar arasındaki etkileşimi artırarak performansların olumlu yönde artmasında,
- İş, işlem, faaliyet ve hizmetlerin yerine getirilmesi aşamasında karşılaşılan güçlüklerin, eksikliklerin, hataların, iletişim eksikliğinin giderilmesinde,
- Kişisel, kurumsal davranış modellerinde tutarlılığı artırmada,

- Kurumsal sürekliliğin tesisinde,
- Kurumsal, toplumsal kimliğin gelişimi ve tanımlanmasında,
- Planlama yapmada, etkin ve doğru kararlar almada,
- En alt kademededen en üst kademeye her kademe çalışanlarca ne iş yapacaklarını sistemli olarak bilmede, hizmet, hiyerarşi ve imza rotalarının belirlenip düzgün iş akışlarının kurgulanmasında,
- Yapısal değişikliklerin tespitiyle bu değişikliklerin gerçekleştirilmesinde,
- Maliyetlerin düşürülmesinde, aynı işin farkında olunmadan tekraren yapılmasının engellenmesinde,
- Karmaşık iş ve işlem adımlarının açık ve anlaşılır hale çevrilmesinde,
- Kurumun kurallarının, değerlerinin, normlarının, yasal bağlılıklarının anlaşılmasında ve benimsenmesinde,
- Kurumsal kalıcılığın ve istikrarın sağlanmasında, belirsizliklerin kolay ve hızlıca izale edilmesinde, çok önemli işlevler sağlar.

3. Arşiv Kültürünün Boyutları

Arşiv kültürünün temelinde içerisinde bulunduğu toplumun değerler dizini, kültürü vardır. Arşivleme insanoğlunun en eski faaliyet alanlarından birisi olmakla beraber sanayileşme ile birlikte kaybolmuş gibi bir yanılsamaya uğramış, ancak bilgi ve iletişim çağında bu teknolojinin temel yapı taşı olmuştur. Bir mesleğin profesyonel olarak değerlendirilebilmesi için devlet tarafından da meslek olarak tanımlanmış olması gerekir. Ancak ülkemizde arşivcilik 2018 yılına kadar devlet tarafından bir meslek olarak net şekilde tanımlanmamış, 16 Temmuz 2018 tarihinde yayımlanan 11 nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nde 'Arşivci' tanımlanmıştır. Söz konusu Kararname'de ki tanım şu şekildedir. "Arşivci: Arşiv bilimi ve arşivcilik meslek ilkeleri çerçevesinde belgelerin belirlenmesi, tanımlanması, tasnifi, korunması ve erişim işlemlerini yerine getiren kişiyi" ifade eder. Kararnamede "Belge Yönetimi" de ayrı bir başlıkta şu tanımlama ile kendisine yer bulmuştur: "Belge Yönetimi: Belgenin üretiminden itibaren belirlenen ölçütler çerçevesinde değerlendirme, düzenleme, ayıklama ve hizmete sunma faaliyetlerinin tümünü" ifade eder.

Bu çerçevede ülkemizin bir arşiv kültürüne sahip olup olmadığı tartışmalı bir konudur. Geçmişe baktığımızda Türk toplumunun çok ciddi bir arşiv kültürüne ve onun oluşturduğu bir arşiv bilincine sahip olduğunu delillendirerek söylememiz mümkündür. Buna en iyi örnek nicelik ve nitelik bakımından dünyanın da en önemli arşivlerinden sayılan Osmanlı Devleti'nin Arşivleri verilebilir. Ancak 20. Yüzyılda Türk toplumu arşiv iş ve işlemleri ile arşiv kültürü geliştirme yönünden biraz sınıfta kalmıştır denilebilir. Bunu da toplumsal yapımızı oluşturan insanların ve her seviyeden kurum çalışanlarının kültürel yapıları ortaya çıkarmıştır.

Bu hususları kısaca tespit ettikten sonra şimdi arşiv kültürünün boyutlarını sıralayalım:

- Ülkemizde arşivcilik bir toplumsal veya kurumsal inisiyatif taşımaktan çok bireysel inisiyatlara dayanır. Kurumlarda arşiv iş ve işlemleri yöneticilerin veya çalışanların kişisel gayretleri ile yasal süreçlere uygun, düzenli ve sağlıklı koşullarda yerine getirilebilir. Kişisel gayret olmadığında arşiv iş ve işlemleri içinden çıkılmaz bir hal alabilir.
- Arşivcilik risk taşır. Bu risk boyutu kişiselden kurumsala oradan da devlet düzeyine hatta uluslararası boyuta geçebilir.
- Arşivciliğin tamamlattıran ve bütünleştiren boyutu vardır.
- Yönetimsel düzeyde çok ciddi bir iş, işlem, hizmet kalitesi, hak, hukuk ve delil boyutu yüklenmiştir.
- Ciddi düzeyde kontrol işlevine sahiptir. İş, işlem, hizmet, hesapverebilirlik, şeffaflık vb. gibi alanlarda geniş bantta kontrolü ortaya koyan bir boyutu bulunur.
- Kimliklendirme boyutu kişiselden, kurumsala, toplumsaldan devlet düzeyine kadar geniş bir kapsama alanını içerisine alır.
- Denetim, teftiş, cezalandırma ve ödüllendirmede aracılık yapan bir boyutu vardır.

- Her düzeyde gerçekleşebilecek düşünce ayrılıklarını giderici delillendirme, örneklendirme boyutuna da sahiptir.
- Yine her düzeyde iletişimi ve etkileşimi sağlayan, geliştiren bir boyutu bünyesinde taşır.

4. Arşiv Kültürü Oluşturmak ve Yaşatmak için Gereklilikler

Kamu kurum kuruluşlarında faaliyetler, hizmetler yerine getirilirken öncelikle yasal mevzuatın kendilerini yükümlü kıldığı hususlara dikkat edilerek sonuç elde etmeye yönelik çalışmaların yürütüldüğü görülür. Yöneticiler ve çalışanlar kendilerinden beklenen ve yasal mevzuatla sınırları belirlenmiş alanlarda iş ve işlemleri sürdürmeye gayret ederler. Bu çoğu kurumda rutine bağlanmıştır. İş yapma biçimi alışkanlıklar haline dönüşmüştür. Bu alışkanlıkları, yine yasal yükümlülük sınırları çerçevesinde kalmak şartıyla, değiştirmek hatta bazen yasanın değişikliği emretmesine de rağmen, iş yapış biçiminde ve bazı sorumlulukları almada sıklıkla direnç görülür. Bu aynı zamanda kurumsal bir kültür olarak da gösterilebilir.

Arşiv iş ve işlemleri de yasal bir zorunluluktur. Bu işler yapılırken yöneticileri de çalışanları da yükümlü kılan, sorumlu tutan bir takım uygulamalar söz konusudur. Yönetim sürecinin bir parçası olan arşiv iş ve işlemleri, günümüzde elektronikleşen dünya ile birlikte daha da kapsayıcı hale gelerek belgenin dolayısıyla bilginin üretildiği ilk ana kadar nüfuz eder olmuştur. Ve bu iş ve işlemler artık yalnızca arşivcinin yapacağı iş olmaktan da çıkarak her kademedeki yöneticiden tüm çalışanlara kadar herkesçe, bazen bireysel bazen beraberce yapılan bir faaliyet alanına dönüşmüştür. Bugüne kadar yanlış veya eksik yapılan bu yönetim yapısının ayrılmaz, şekillendirici ve düzenleyici süreci olan arşiv işlerinin bundan sonra daha nitelikli ve sağlıklı yürütülebilmesi için gerekli olan arşiv kültürü geliştirilmesi ve bireysel, kurumsal ve toplumsal düzeyde zihinlere ve davranışlara yerleştirilebilmesi noktasında önümüze bir takım engeller çıkacaktır. Bunları şu başlıklar altında toplayabiliriz:

Korkular ve endişeler: Arşiv iş ve işlemlerinin pis ve sağlıksız olduğu görüşü çalışanlarda ve kurumlarda yaygın bir inanıştır. Ayrıca nitelikli çalışan olduğuna inananlar önemsiz bir iş yaptıklarını düşünürler. Örneğin hasta dosyaları, hastane arşivinde çalışanların sorumluluğu ve aracı olmaktan çok hastadan sonra en fazla hekimlerin işlerinin güzergâhını ve içeriğini gösteren aracıdır ve korunması noktasında sorumluluk olarak da pay sahipleridir. Veya bir kurumda çalışan uzmanın iş, işlem ve faaliyetleri sonucu oluşan dosyalar, belgeler de iş ve işlemleri bittikten sonra önemsiz bir sınıfa dâhil edilemez. O belgeleri oluşturup dosyalayan uzmana bir arşiv çalışanından daha fazla gereklidir. Bir dava dosyası da savcıya, hâkime veya avukata daha fazla lazım olacaktır. Oysa yıllardır arşiv iş ve işlemlerini zamanında ve yerinde yapmayarak işleri öteleyip biriktiren bir sorun yumağı haline getirenler de yine aynı kişilerdir. E-belge kullanmak artık çağın bir gereğidir. Ancak kurumlarda e-belge işlemleri de kurumlarca süreç yönetiminin bir parçası olmaktan çok bir ürün meselesi olarak görülmektedir. Bu da bu konudaki çalışmaların bütünlüğünü, güvenliğini sıkıntıya sokmaktadır.

Arşivcilik veya belge/bilgi yönetimi süreçlerinde önyargılı olmak, kurum içinde beraber veya bütünleşik çalışmayı istememek; süreçleri daha iyi oturtmak, güvenlik ve güvenilirlik unsurlarını üst düzeye taşımak için sorgulamamak, sorumluluk almamak, gerekenleri paylaşmamak, iş yükünün artacağı, işin üzerine kalacağı gibi duygular yani olumsuz davranış kodlarının geliştirdiği korku ve endişe sarmalı işin düzenli ve sağlıklı yürütülmesini, sistemin çalıştırılmasını engelleyerek arşiv kültürünün gelişmesinde engel oluşturmaktadır. Bireysel veya kurumsal arşiv kültürü oluşturmak için öncelikle bu korku ve endişe sarmalını ortadan kaldırmak, önemsiz iş yapıldığı duygusunu bertaraf etmek bir zorunluluktur.

Arşivcilik veya EBYS süreçlerine katılımın bireysel anlamda sonuçlarının negatif olması endişesi: İş yükünün artacağı, gereksiz ve önemsiz bir iş yapılarak kurumsal itibarının zedeleneceği gibi düşüncelerin getirdiği davranış kodları, bu işler yürütülürken 'etliye sütlüye karışmama', 'görünmez olma' duygularını harekete geçirdiği gibi eyleme de döküyor. Ya da 'ben değil yöneticim veya diğer çalışanlar karar versin' tutumu ile işler görmezden gelinip çalışmalar sekteye uğrattılıyor. Daha sonra biriken iş yükü, sarpa saran aktiviteler işi içinden çıkılmaz hale sokuyor.

Arşivcilik ve EBYS süreçlerinin yönetim eyleminin önemli bir parçası olduğunun özellikle yöneticiler tarafından sıklıkla vurgulanması gereklidir. Yöneticilerin bu işleri de günlük işler gibi takip etmesi, yapılmadığında çalışanları uyarması, gerektiğinde kontrol mekanizmalarını devreye sokması çalışanların bu süreçlere gönüllü katılımını sağlayacaktır.

Olumsuz davranışların ve negatif düşüncelerin kopyalanması: Bazen eleştirecek bir şey bulamayan çalışan kendisini kötü hisseder, illaki bir şeyler bulup çıkarmak için ise yapıcı olanı değil yıkıcı olanı tercih eder. Personelin bazılarının süreçler ve sistem hakkında olumsuz davranışlarda bulunması, negatif düşüncelerini etrafındakilere yayması sistemin kullanılmasını ve sürdürülebilirliğini kötü yönde etkileyebilir. Bu davranış ve düşünceler zamanla taşın suda bıraktığı izler gibi kurumda dalga dalga yayılarak kendisine zemin bulur.

Yöneticiler ve arşivciler, sorunları belirlemek, bunları sıralamak ve çözüm önerilerini değerlendirmek noktasında hızla hareket edip sistemin herkesin katılımı ile çalışabilirliğini de sürekli kontrol edip denetleyerek olumsuz davranışların ve negatif düşüncelerin yayılmasına, büyümesine fırsat vermeden engellemelidir. Bunu da olumsuz düşünceye sebep veren hususu yerinde ve zamanında tespit edip bu olumsuz düşünceye sahip olan personeli de çözümün içerisine katarak yapabilirler.

Bu davranış kodları ile birlikte alt davranış kodları geliştirmek de sistemin yerleştirilip sürdürülebilirliğinde ve bir arşiv kültürü oluşturmada etkin rol alabilir. Çünkü mesleği, mesleğin ilkelerini, arşivcinin kimliğini ve statüsünü, sistemi ve işleyişini sorgulayan, bu mesleğin, işleyişin, sistemin gerekli ve önemli olduğu hususunda ikna edilmeye ihtiyaç duyan çalışanlarla karşı karşıyayız. Bu çerçevede alt davranış kodlarını da şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Sorumluluk almak,
- Öğrenmeyi ve uygulamayı teşvik edici ortamlar oluşturmak,
- Değişik yaklaşım metotları geliştirmek,
- Gelen öneri ve teklifleri olumsuz eleştirmekten, hemen itiraz etmekten, küçümseyerek izaha gerek duymadan ret etmekten, teklifleri önemsememekten ziyade, dinlemek, karşı olumlu önerilerde bulunmak, yürütülen fikri birlikte geliştirmek, çözümün beraberce parçası olmak,
- Dedikodu, söylenti, asılsız hikâye yerine güvenli açık iletişim ortamı yaratmak,
- Sistem ve süreçlerle ilgili olumsuzlukların ve hataların olabileceğini baştan kabul edip, sistem oturana kadar her tür eleştiriyi, teklifi önyargısız değerlendirmeye almak, eleştirileri ve eksik ve hatalı ise dahi öneri seslerini bastırmadan, herkes susuyorsa her şey yolunda olmalı mantığını işletmeden, çözülmesi gereken konuları örtbas etmeden, tüm çalışanların katılım ve önerilerinin beklendiği hissini vermek.

Bunlara ek olarak şu hususları da belirtmek gerekir:

Orijinal veya özgün olmak: Kurum çalışanları, genellikle standartları hiçbir soru sormadan kabul eder, kurallara herhangi bir açıklama ihtiyacı duymadan uyar, geleneklere ve teknolojilere modası geçmiş olsa bile bağlı kalırlar. Bazen bu bağlılık öyle ileri boyutlara taşınır ki her yeniye itiraz edilir veya yapılan yanlışlıkta ve eksiklikte ısrarla direnilir. Arşivci iş ve işlem adımlarının yönetim süreçleri içerisinde önemliliği, sistemleştirilmesinin gerekliliği konusunda yeni fikirleri ve pozitif enerjileri ortaya koymak için girişimci yapıda olmalıdır. Bunun için ise klasik memur veya çalışan modundan biraz çıkıp özgün düşünme ve sorun çözme becerisine sahip bir yapısalılık geliştirilmelidir. Çalışanları önemsemeyen, ‘bu işi ben biliyorum, benim dediğim gibi olacak’ yerine, yeni fikirler oluşturmak ve bu süreci sürdürülebilir kılabilmek için, diğer çalışanlara fırsat tanımak, böylece farklı rollerden ve fonksiyonlardan gelen insanlara ortaklık ve birlikte başarıyor havası vererek hâkim olan olumsuzlukları aşmak, çözüme erişme noktasında orijinal veya özgün olmak sınırları ve engelleri aşmak hususunda büyük fark doğuracaktır.

Sorunlardan kaçmamak onlarla yüzleşmek: Kurumun her kademesindeki yöneticiler ile süreçlere dâhil olmak, sistemde aktif yer alacak her çalışanın düşüncelerini, duygularını açıklamaya fırsat vermek, yöneticilerin ve diğer çalışanların konu hakkında davranışlarıyla, ortaya koyacağı tepkilerle yüzleşmek gerekebilir. Hangileri gerçekten yapıcı öneri ve duygulardan geliyor, hangileri geçmişten gelen alışkanlıkları terk etmeme isteğinden kaynaklanıyor, hangileri ise maksatlı ve manipülatif, bunların farkına varmak önemlidir.

Tüm süreçleri ve sistemle ilgili davranışları, duyguları, geri dönüşümleri gözlemlemek: Gerektiğinde karşıdan bakarak farkına vardığımız duygu, düşünceler ve davranışları gözlemlemek ve bir gözlemci

olarak ne olduklarını, ne istendiğini, ne amaçlandığını keşfetmek, geri dönüşümlerin hepsini dikkate alarak değerlendirmek başarılı bir yönetim sistemi oluşturmada çok önemli bir husus halini alır.

Eleştiri ve tekliflerde neden'ini sorup öğrenerek hareket etmek: İnsan her şeyde olduğu gibi arşivcilik mesleğinde de en temel değerdir. Bu çerçevede arşivcilik kültürünün ortaya çıkartılması, yaşatılması, arşiv iş ve işlemlerinin sürdürülebilir politikalarla hayata geçirilmesinde, her çalışanın fikri, görüşü, önerisi, eleştirisi en temel değer olarak algılanmalı ve hedefler için pusula görevi görmelidir. Çalışanların duygularını keşfetmek, kabul etmek ve özellikle zor olan duygu, eleştiri ve davranışlarla yüzleşip kendisini iş ve işlem süreçlerinden ayırıştırarak araya mesafe koyabilmek, önemli olan işin gerçekleşmesi hedefine odaklanabilmeyi, gerçek değerleri keşfedebilmeyi sağlar. Bu maksatla eleştiri ve tekliflerin altında yatan gerçek nedenler sorulup sorgulanarak kendimizce bulunacak cevaplar doğrultusunda bir hareket planı yapılıp faaliyete geçilmelidir.

Sorunu, tıkanıklığı, engeli bakınca görmek ve aranınca bulunmak: Sistemi en az sorunla, direnç ve engele takılmadan gerçekleştirmenin altında yatan en önemli etkenlerden bir tanesi bakınca görmektir. Ayrıca buna ilaveten sürecin her safhasında aranınca bulunmak, bulunamadıysanız en kısa sürede geri dönüşüm yapmak yerleşik bir davranış olmalıdır.

Her şeye rağmen ilerlemek: Meslek hayatında üstlenilen, karşılaşılan zorluklar, itirazlar ile becerilerimiz, bilgi birikimimiz ve yetkinliklerimiz arasında doğru dengeyi yakalamak zorunluluğumuz vardır. Bu denge yakalandığında yüklenebileceğimiz kadar sorumluluğun altına girerek her şeye rağmen ilerlemek arşiv kültürünü, bilincini, iş ve işlemlerine katılımı çok üst basamaklara taşıyacaktır. Mesleğin kültürünün yerleşmesi mesleğin ve çalışanlarının statüsünü de yükseltecektir.

İlerlemek için ise şu üç başlığa dikkat etmek gerekir:

Strateji: Sistemin kurgulanması, işletilmesi, arşiv kültürünün hayat bulması için kurumsal ve kişisel özelliklerin de dikkate alındığı bir strateji belirlenmeli, bu stratejiye uygun faaliyet ve davranışlarda bulunmalıdır.

İnsan kaynağı: Arşiv iş ve işlemleri tüm birimlerde irtibatlı olunacak insan kaynağına ihtiyaç hisseder. Bu anlamda birimlerde sürekli irtibat kurulacak ve birlikte çalışılacak insan kaynağını iyi oluşturmak, kişileri, rolleri belirlemek ve çalışma ilişkilerini tanımlamak için sağlıklı sürdürülmesi açısından bir gerekliliktir.

İş paylaşımı: Sürecin yürütülebilir olması için birimlerle, arşiv biriminin yetkileri, çalışma alanları net belirlenmeli, iş paylaşımı daha sonra itiraza mahal vermeyecek şekilde belirlenmelidir.

Bu üç başlık birimlerle arşivler arasındaki ilişkiler ve iş yapış biçimi açısından önemlidir. Ancak bir arşivcinin bunları gerçekleştirmek için aynı zamanda kendine ait bir yol haritası da olmalıdır. Bunları da şu başlıklarda inceleyebiliriz:

Alt hedefler: Birimler ve diğer birim çalışanlarıyla birlikte yürütülen faaliyetlerle birlikte bir arşivcinin o birime yönelik hedefleriyle birlikte bunu tüme vardırarak, bütünleştirecek ama birimlerin buna katkı sağlamayacağı alt hedefleri de olabilir.

Birime göre değişen hedef: Kurumsal düzeyde her birim farklı iş ve işlem adımlarına ve görevlendirmelere sahip olabilir. Bunun için her birime yönelik farklı, değişken hedeflerin ne olduğu da alan çalışması sırasında en baştan belirlenmelidir.

Sürelendirilmiş hedefler: Birimlere ait hedefler belirlendiği gibi her iş, işlem adımı ve süreçler için de aylık, altı aylık, yıllık gibi süreli hedefler belirlenerek, bu sürelerde hedeflere erişimle ilgili ölçümlendirmeler ve değerlendirmeler yapılmalıdır.

Bu çerçevede arşivcinin işe başlarken ilk elden şu hususları hemen tespit etmesi hayati değer taşır:

Sorun: Kurum kuruluş büyüdükçe bürokrasinin boyutu da büyür, kurum bir de geçmişe yönelik arşiv iş ve işlemlerini yerine getirmediyse işler daha da zora girer. Bu sorunlar da kurumlarda iş ve süreçlere katılımı, risk alma isteğini ve verimliliği azaltabilir. Herkes bürokrasiden şikâyet etse de bürokrasi varlığını sürdürmeye ve müdahil olmaya devam edecektir. Bu müdahaleler çoğunlukla iş ve işlemleri sıkıntıya, kesintiye uğratabilir. Arşivci ilk baştan bu tür sorunların tespitini yaparsa, stratejisini de bu sorunların çözümlenmesine göre şekillendirebilir.

Neden: Bürokrasinin otoritesi vardır, kurum içerisinde kendisini diğer birimlerden farklı ve özel gören birimler bulunabilir. Yönetim kademeleri otoritelerinin azalacağı, yok olacağı endişesiyle, kendisini özel addeden bazı birimler ise yaptıkları işin, görevlerinin sisteme dâhil edilemeyeceğini düşünerek süreci engelleyebilir, direnebilir, zorluklar çıkartabilirler. Buna benzer süreçleri sıkıntıya sokacak nedenler, öncelikle belirlenerek en üst yönetimden destek alınmalı, işin kesintiye uğratılması, geciktirilmesi, engellenmesi, her birimin yaptığı işin özellik taşıdığına gösterilmesi hususunda, baştan bir üst yönetim davranış modelinin belirlenmesi için harekete geçilmelidir.

Çözüm: Her yeni organizasyonel süreç ve norm o güne kadar kendisine bir rol ve önem atfetmiş eski bürokratik modele aynı zamanda meydan okumaktır. Bu meydan okuma kurumsal çerçevede hoş karşılanmayabilir. Çalışanlara karşı doğrudan sorumlu olan, iş ve işlemlerini kolaylaştıracağı öngören, ortak zemin oluşturacak enerjik yaklaşımlarla bu meseleler çözüme kavuşturulmalı, uyumsuzluklar tespit edilerek çözüm yolları gösterilmelidir.

Gerektiğinde ise onlara bu işlemler, süreçler sonucunda neler olabileceği ile ilgili deneyimler sunularak geleceği görmesi sağlanmalıdır. Bu noktada da;

- Arşiv/belge/bilgi yönetiminin felsefesinin ne olduğunu anlatmak,
- Sistemi, kurgularken ve uygularken sıkı sık yüz yüze veya iletişim ağı (networking) üzerinden iletişim kurarak sistemi birlikte kullanmak,
- Sistemden kurum çapında faydalanılacağı, gerektiğinde ulusal boyutta fayda vereceği duygusunu hissettirmek, hızlı sonuç alınmasında etkili olabilecektir.

Arşiv kültürünün doğması ve yerleşmesi hususunda, davranışlarımız sorunun başlangıcı veya bir parçası olup sürecin ve olumlu duyguların sonunu getirmemeli, aksine bu kültürü oluşturmak, yeşertmek ve yaşatmak arzusunun ortak arzu haline gelmesini ve bizi biz yapacak değerlerimizin kalkını olmasını sağlamalıdır. Arşivcinin geliştireceği ve yansıtacağı davranış biçimleri ile ilgili hususu biraz daha derinleştirerek devam edelim.

5. Arşiv Kimliğinin Getirdiği Ortak Düşünce ve Davranış Biçimleri

Kişisel veya kurumsal boyutta mesleki olarak profesyonel çerçevede arşiv mesleğini icra edenler bu mesleğin gerektirdiği iş ve işlemler üzerinden çalışırken, hizmet üretirken arşiv kültürünün ve profesyonel arşivci kimliğinin gerektirdiği ortak bir düşünce ve davranış tarzını hayata geçirmelidirler. Bu düşünce ve davranış tarzı;

- Kurumsal düzeyde iş arkadaşlarına, tüm çalışanlara, her kademedeki yöneticilere ve hizmet alan dış paydaşlara gösterilmesi gereken davranış biçimlerini belirler.
- Arşiv kültürü; formel, normatif ve yazılı kuralları içerisinde barındırdığı gibi, resmi ve yazılı olmayan informal kuralları da bünyesinde taşır.
- Tüm çalışanları aynı sistem üzerinde çalıştırmak ve bu sistemi oluşturmak için süreç yönetimi ilkelerini de hayata geçirmek gibi bir özelliği olduğundan kurumsal anlamda herkesi aynı çalışma anlayışı üzerinde yakınlaştırıp birbiriyle etkileştiren ve yakınlaştıran bir role sahiptir. Kurumda iş, işlem, faaliyet ve hizmet süreçlerinde tamamlayıcılık ve bütünlük tesis eder.
- Rehberlik eden bir yapısallık olması sebebiyle yol göstericidir, kurumsal veya devlet düzeyinde hedeflerin devamlılığını kontrollü bir çerçevede sağlar.
- Kurumsal kimliğin ortaya çıkmasına ve gelişerek yerleşmesine aracılık eder. Kurumsal inanç ve değerlere bağlılığı artırır.
- Günlük veya periyodik çalışmalara, faaliyetlere, hizmetlere de sistemliliği çerçevesinde aracı olur, yol gösterir. Tıkanmaları, gecikmeleri engeller.
- Kurumsal tarihi ve idari tecrübeyi bugüne ve geleceğe taşımaya aracılık eder.
- Arşivcilik kültürünün özelliklerini de şu başlıklarda sıralamak mümkündür:
- Kurumsal çerçevede çalışanlar arası, birimler arası bütünleştirici ve tamamlayıcıdır.
- Aynı zamanda işin, faaliyetin hizmetin gerektirdiği hususlarda ayırt edici özellikler taşır (örneğin; gizlilik, güvenlik, bilmesi gereken prensibi gibi esasları belirlemede ve uygulamada).

- Yönetim tekniğinin, başarısının, başarısızlığının, iş yapma biçiminin, kurumsal kimliğin bir yansımasıdır.
- Sembolik değerleri, simgeleri içerisinde barındırır.

Bunların ışığında arşivcinin bir belge/bilgi yönetim sistemi kurması için gerekli olan işlem adımları şunlardır:

- Tüm birimlerle, çalışanlarla ve yöneticilerle empati kur,
- Süreçleri, iş, işlem adımlarını, hiyerarşileri, imza ve yetki rotalarını, bilmesi gerekenleri hizmet ve faaliyet alanlarını, öncelikleri, yasal zorunlulukları ve süreleri tanımla,
- Bu tanımları karşılıklı görüşmelerle sistem üzerinde bilgi işlem uzmanları ile tasarla,
- Tasarladığın bu sistemi bilgi işlem desteğini de alarak modelle,
- Bu modeli test et ve uygula, aksaklık ve eksiklikleri tespit et, tekrar baştan başlayarak düzelt,
- Sistemin yönetilmesinde ve geliştirilip sürdürülebilir kılınmasında aktif ol, sistemin çalışanlarca sekteye uğratılmasında, manipüle edilmesinde önleyici ol ve bu hususta taviz verme.

6. Sonuç

Tüm bu açıklamalar doğrultusunda sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Arşiv kültürünün oluşması bireyselden kurumsala, oradan da devletin tümüne yayılan olumlu gelişmeleri besler. Arşiv kültürünün gelişmesinin hukuki, idari, çevresel ve sosyal etkileri yanında, ekonomiyi pozitif anlamda etkilemesinden ayrıca verimliliği de artıran yönlerinden bahsedilebilir. Bireye ve topluma kazandırdıkları ile beraber toplumsal ve kişisel değerleri aynı çizgi üzerinde buluşturur ki, bu da değerler dizisinin yok olma riskini azaltır.

Elbette arşiv kültürünün gelişmesinin, hayatiyetini devam ettirerek kendisinin de bir değerler dizini haline dönüşmesinin şartları vardır. Bu noktada en önemli husus, öncelikle arşiv konusunda bilinçlenme ve farkındalık oluşturmaktır. Bugüne kadar arşivlerle, iş, işlem ve ürünleriyle ilgili bilgiler, inançlar, algılar çevredeki bilgi kaynağı şeylere karşı duyarlı bir davranış geliştirmekten alıkoymuyor olabilir. Bireylerin, kurumların veya devletin tecrübelerinin yansıması olan arşivler, maalesef yanlış ve eksik bir algılayış ve bakış açısının şekillendirdiği düşüncelerle itibar kaybına uğramış, yapılmayabilir, ötelenebilir bir iş alanı olarak muameleye tabi tutulmuştur. Bu olumsuz bakış açısından sıyrılarak, arşivlerin gerçek fonksiyonları, etkileri ve gücü anlaşıldığında, bilinçlenmenin ve farkında olmanın derinlerden yüze çıkmasına imkân verilir.

Bireysel olarak kendimize, daha sonra kurumlarımıza doğru sorular sorabilir ve doğru cevaplar üretebilirsek bu hususla ilgili gelişim için gereken şeyleri fark eder, tam olarak ne durumda olduğumuzun da bilincine varırız. Doğru soruları, doğru zamanlarda sorarak aldığımız cevapları incelemek, değerlendirmek bize gittiğimiz veya gideceğimiz yön konusunda önemli ipuçları verecektir. Belgemizi/bilgimizi kişisel, kurumsal veya ulusal düzeyde yönetilebilir kılabilir mi? Belgelerimize/bilgilerimize gerektiğinde ve zamanında, kolay ve hızlıca erişemediğimizde yaşayacağımız kayıplar neler olabilir? Yok olduklarında ortaya çıkacak zararları telafi etme gücünü nereden bulacağız? Bu ve bunun gibi ilk elden aklımıza gelen soruları sorduktan sonra, vereceğimiz cevapların içeriği, cevapların bize yaşatacağı his, ne durumda olduğumuzun bilincine varmamızı sağlayacağı gibi, farkında olan bireyler haline dönüşmemizi de sağlayabilir.

Teknolojik Blog adlı web sitesindeki 'Fizikte Hareket Kanunları' başlığıyla verilen açıklamalardan özetlersek, fiziğin birinci hareket kanununa göre bir cisim, bir kuvvet uygulanmadığı sürece durmaya veya sabit hızla hareketine devam edecektir. Aslında bu durum olaylar, olgular ve insanlar için de geçerlidir. Olaylar, olgular bir müdahalede bulunulmadığı sürece mevcut durumunu korurken, insanlar da, herhangi bir itici kuvvet olmadığı zaman mevcut durumunu korumaya çalışır. Tüm bunların değişimi için farklı etkenler, etmenler tetikleyici olabilir. Bu etkenler, etmenler kendiliğinden bir değişim başlatmayacaktır, güçlü ve asli değişim kuvveti içimizden gelir ki, bu da öncelikle konunun önemi ve gerekliliği hakkında farkındalık duygusunu geliştirmektir.

Bireysel bilinçlenme ve farkındalık geliştirmek içten gelen bir kuvvet olarak diğer bireylerin kuvvetleri ile bir araya gelerek kurumsal farkındalığı ve kurumsal kuvveti, neticede toplumsal ve devlet düzeyinde

farkındalığı ve kuvveti oluşturur. Arşiv kültürünün gelişimini, hareketlenmesini de olumlu bir yöne doğru harekete geçiren ve dönüştüren de işte bireylerden başlayan bu iç kuvvet olacaktır. Yani bireysel dönüşüm olmadan kurumsal dönüşüm, kurumsal dönüşüm olmadan toplumsal, kurumsal, organizasyonel veya devlet düzeyinde dönüşüm düşünülemez. Bilinçli ve farkında olan bireyler bilinçli ve farkındalık taşıyan kurumları, birey ve kurum birlikteliği ise konu hakkında bilinçli ve farkında olan devlet yapısallığını ortaya çıkarır. Neticede arşivle ilgili hassasiyetler oluşur ve herkesin temel değerler dizisi içerisinde yer alacak arşiv kültürünü canlandırır.

Bu noktada öncelikle üniversitelerin belge/bilgi yönetimi bölümleri ile birlikte diğer disiplin alanlarının, arşivin önemini ve gerekliliğini anlamaları, bilinçlenmeleri, farkındalık geliştirmeleri ve bir arşiv kültürü geliştirmeleri şartı bulunur. Yani bugün sabit hızla hareket ederek olması gereken yerde bulunmayan, ivme kazanamamış arşiv kültürünün itici kuvveti, öncelikle eğitilmiş bireyler yetiştiren yükseköğretim kurumlarıdır. Kamu kurum kuruluşlarının, devletin temel değerleri arasına alacağı arşiv kültürünün gelişmesinde ana unsur olan eğitilmiş bireyler, arşiv kültürünün gelişimi, ivme kazanması, dinamik yapısının anlaşılması noktasında da anahtar konumdadır. Bu çerçevede arşiv kültürünün gelişmesi ve yerleşmesi için bilinçlenmeye ve farkında olmaya önce kendimizden, bölümümüzden, kurumumuzdan, doğru sorular sorup sorgulamalar yaparak başlamamız gerekiyor.

Kaynaklar

- Altunel, H. (2018, 16 Kasım). Ekipleri Yönetmek: Geleceğin Anahtarı T-Biçimli Olma. [Blog yazısı] Erişim adresi: <https://hbirturkiye.com/blog/gelecegin-anahtari-t-bicimli-olma>.
- Dearsteyne, Bruce W. (2001). *Arşivsel Girişim*. İstanbul.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. (2018, 16 Temmuz). Resmi Gazete (Sayı: 30480). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180716.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180716.htm>
- Fredriksson, Berndt. (2013). "Postmodern(istik) Arşiv Bilimi-Bir Bilimin Metodolojisinin Yeniden Düşünülmesi." *Arşiv Emektarlarına Armağan*. Hazırlayanlar: Nizamettin Oğuz, İshak Keskin. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Özdemirci, F., Bayram, Ö.G., Torunlar, M., Saraç, S., Yalçınkaya, B. (2013). *Elektronik Belge Yönetimi ve Arşivleme Sistemi Geçiş Süreci ve Uygulama Yönetimi*. Ankara.
- Teknolojik Blog. (2018). Fizikte Hareket Kanunları. [Blog yazısı]. Erişim adresi: <https://www.teknolojik-blog.com/index.php/fizikte-hareket-kanunlari/>.
- Türkçe Sözlük*. (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu.

Tanıtım-Değerlendirme

Burcu Yılmaz/ Ankara Üniversitesi BİL-BEM

III. Bilgi ve Belge Yönetimi Öğrenci Kongresi: Bildiriler / Ed. Demet Işık, İhsan Özkol, Neslihan Er-Koçoğlu, Pelin Karcı Kandemir. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, 2018.

Ankara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü ve Ankara Üniversitesi Bilgi-Sizsiniz Öğrenci Topluluğu işbirliğiyle gerçekleşen III. Bilgi ve Belge Yönetimi Öğrenci Kongresi'nin Bildiriler Kitabı yayımlanmıştır. "Bilgi Merkezlerinde Değişim ve Dönüşüm Süreci" ana teması ile yayımlanan kitap toplamda 6 bölümde ele alınmış, bu bölümlerde 24 bildiri ve 4 poster çalışması okurlara sunulmuştur. Kitabın her bir bölümü kütüphanecilik mesleğinin önde gelen ve bu meslek kolunda önemli bir yer edinen 6 meslek mensubuna atfedilmiş ve oturumlara isimleri verilmiştir.

"Prof. Dr. Osman ERSOY" a Saygı Oturumu" olarak adlandırılan ilk bölümde bilgi uzmanlarının istihdam alanları ve beklentileri, öğrencilerin Erasmus deneyimleri, Z kuşağı, yeni nesil kütüphaneciler, kütüphanelerde dönüşüm süreci ve bu sürece ait yeni değişkenler konusunda da çalışmalara yer verilmiştir.

Kitabın ikinci bölümü olan "Prof. Dr. Jale BAYSAL" a Saygı Oturumu" adlı bölümde, geleceğin kütüphaneleri ve kütüphanecileri konusu incelenmiş, bu kapsamda lider ve personel ilişkisi, işbirliği, değişen kullanıcı profili ve etkin kütüphane kullanımı gibi konuların önemi vurgulanmıştır.

"Prof. Dr. İlhan KUM" a Saygı Oturumu" adlı üçüncü bölümde kütüphanelerde kullanıcı odaklı hizmet tasarımı konusu irdelenmiş, bu kapsamda hizmet tasarımının özellikleri, tasarım aşamaları, uygulanan prensipler ve uygulama araçları ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Ayrıca kütüphanelerde uygulanan sansür mesleki etik açısından ele alınmış, düşünce özgürlüğü, din ve toplumsal normlar bakımından sansürün gerekliliği tartışılmış ve çalışma sonuçları okura sunulmuştur.

"Adnan ÖTÜKEN" e Saygı Oturumu" başlıklı dördüncü bölümde farklılaşan bilgi kayıt ortamları ve değişen kuşaklar, sanal gerçeklik, sosyal medya kullanımının bilgi merkezlerine yansımaları gibi konular incelenmiştir. Bu kapsamda Ankara Üniversitesi Kütüphanesi' nin sosyal medya kullanımına dair bir çalışmaya yer verilmiştir.

Kitabın "Fehmi Ethem KARATAY" a Saygı Oturumu" adlı beşinci bölümünde kütüphanelerde yapısal sermayenin ölçülmesi, kütüphaneciler arasında sosyal ağ okuryazarlığı ve bunun ölçümü, sağlık okuryazarlığı, Sağlık Bilimleri ve Uygulama Alanları ile Bilgi ve Belge Yönetimi Bilimi ve Uygulama Alanları Arasındaki İlişki gibi konular incelenmiştir.

Kitabın son bölümü olan "Dr. Müjgân CUNBUR" a Saygı Oturumu" adlı bölümde Sağlık Okuryazarlığı, Dokümantasyon ve Sekreterlik Bölümleri, tıbbi dokümanların elektronik ortama aktarılması, Dokümantasyon ve Sekreterlik Bölümlerinin ortak alanları gibi konular incelenmiştir. Son olarak kongre kapsamında hazırlanan posterler okura sunulmuş, eser sonlandırılmıştır.

Kurumsal Bilgi ve Belge Yönetimi/ Niyazi ÇİÇEK. İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları, 2018. 297. s.

Prof. Dr. Niyazi Çiçek tarafından yazılan, Nisan 2018’ de 2. baskısı yayınlanan ‘‘Kurumsal Bilgi ve Belge Yönetimi’’ adlı kitap önsözünde de belirtildiği gibi örgütlerde kurumsal belge yönetimiyle alakalı faaliyetlere ışık tutmak ve yeni yetişen adaylara sahayla ilgili temel kavramları açıklamak amacıyla yazılmıştır. Kitabın ikinci baskısında ilkinden farklı olarak bazı kısımlar genişletilmiş ve

gözden geçirilmiştir. Toplamda 10 bölümden oluşan kitap iletişim olgusu, belge üretimi, belge türleri, yazışmalar, elektronik belgeler, e-imza, kodlama, dosyalama işlemleri gibi konuları ayrıntılı bir biçimde ele almıştır.

‘‘Kurumsal İletişim ve Bilgi’’ adlı ilk bölümde iletişim olgusu, bilgi, bilgi yönetimi ve kurumsal bilgi konuları işlenmiş, iletişim türleri ve süreci, kurumsal iletişim, bilgi kavramı, kurumlar için bilginin önemi, örtük ve açık bilgi, bilginin bulunduğu ortamlar hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir.

Kitabın ikinci bölümü olan ‘‘Belge Üretimi’’ adlı bölümde belgelerin ortaya çıkışı, belgeleri oluşturan unsurlar, doküman ve belge arasındaki farklar, belgenin hukuki açıdan nitelikleri, kimlik tespit araçları; ıslak imza, parmak izi, e-imza, mühür, paraf, kaşe gibi konular ele alınmış ve okuyucuya aktarılmıştır.

‘‘Belge Türleri’’ olarak adlandırılmış üçüncü bölümde belge oluşumu, belge üretimi kontrolü, belge türleri; mevzuat türü belgeler, yetki belgeleri, tutanak ve raporlar, anlaşma türü belgeler, araştırma raporları, tezler, mali belgeler, değerli evraklar konusunda bilgi verilmiş ve görsellerle okuyucuya aktarılmıştır.

‘‘Yazışmalar’’ adlı dördüncü bölümde resmi yazışmalar, yazışma prosedürleri, türleri, günlük ve süreli yazılar, gizli yazılar, yazışma üslubu, şekil ve düzeni, yazılarda arz ve rica kullanımı, belge talep süreleri hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir.

Beşinci bölüm olan ‘‘Elektronik Belgeler ve e-Yazışma’’ adlı bölümde elektronik belgeler, kayıt ortamları, kurumlarda kullanılan elektronik belge uygulamaları, EBYS kriterleri, üstveri elemanları, bilgi yönetimi sistemleri ile entegrasyon, teknolojik altyapı, e-yazışma teknikleri hakkında bilgi verilmiş ve görseller yardımıyla ayrıntılı bir biçimde açıklanmıştır.

‘‘Yazışmalarda Kod Sistemi’’ adlı altıncı bölümde kurum-birim kimlik kodları, kurumlarda kullanılan kodlar, haberleşme kodları gibi konularda bilgi verilmiştir.

‘‘Belgelerin Dağıtım ve Takibi’’ adlı yedinci bölümde gelen belgeler, bunların gruplandırılması, iş akışları, havale ve kayıt işlemleri, geleneksel kayıt yöntemleri, bilgisayar destekli kayıt işlemleri, merkezi kayıt sistemleri, Kayıtlı Elektronik Posta Sistemi(KEP), giden belge işlemleri konularında bilgi verilmiştir.

Kitabın sekizinci bölümü olan ‘‘Dosyalama İşlemleri’’ bölümünde dosyalama, dosyalama süreçleri, gruplandırma, türler, seriler gibi dosyalama işlemleri hakkında tüm konular ayrıntılı bir biçimde ele alınmış ve okuyucuya sunulmuştur.

Dokuzuncu bölüm olan ‘‘Tanımlama’’ da yazar, belgelerde tanımlama öğeleri, elektronik belgelerde tanımlama işlemleri, dosyaların tanımlanması işlemleri hakkında ayrıntılı bilgi vermiştir.

Kitabın son bölümü olan ‘‘Kurumsal Belgelerin Organizasyonu’’ adlı bölümde yazar belgelerin tasnifi, tasnif sistemleri, tasnif sistemi türleri; alfabetik, sayısal, renkli kodlama, barkod konularında okuyucuya bilgi vermiş, görseller yardımıyla ayrıntılı bir biçimde açıklamış ve eseri sonlandırmıştır.

Tanıtım-Değerlendirme

Arş. Gör. Demet Işık / Ankara Üniversitesi, DTCF, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü,
demet1ki@gmail.com

Bilgi Merkezleri: Üniversite ve Bilimin Anahtarı /Ayşe Üstün. İstanbul:([y.y.], 2017, 290 s.

Prof. Dr. Ayşe Üstün tarafından kaleme alınan, 2017 yılında yayımlanan “Bilgi Merkezleri: Üniversite ve Bilimin Anahtarı” adlı kitap, genel olarak, üniversite kütüphane ve bilgi merkezlerinin tarihsel gelişimi, amaç ve işlevleri konularına değinmektedir. Bir üniversite bilgi merkezinde yürütülen hizmetleri, çağdaş bilgi hizmetleri bağlamında değerlendirmekte, bir üniversite için yaşam boyu öğrenme felsefesini benimsemiş, bilimsel gelişmelere katkı sunacak bilgi merkezlerinin yönetsel

düzeinde yaptığı iş ve süreçleri gözler önüne sermektedir. Üniversite kütüphane ve bilgi merkezlerinin başlangıcından, teknolojinin sağladığı avantajlarla birlikte sunduğu hizmetleri (elektronik bilgi hizmetleri) tanıtmakta, kullanıcı kitlesinin özellikleri üzerinde durmakta ve ülkemizdeki üniversite kütüphane ve bilgi merkezlerinin tarihsel bir geçmişini vererek hizmetlerini ayrıntılı bir biçimde ele almaktadır.

Bilgi ve Belge Yönetimi alan yazınına, Türkçe kitap formatında bilgi kaynaklarının kazandırılması son derece önemlidir. Yazarın ifadesi ile “Eğitimin en üst basamağını oluşturan üniversitelerin ülke içindeki konum ve etkileri konusunda çok şey yazılmış ve çok şey söylenmiştir. Ancak ülkemizde bu güne kadar, doğrudan doğruya ‘üniversite ile bilgi ilişkisi’ ya da ‘üniversite ile bilgi merkezi ilişkisi’ konusunda bir yayın bulunmadığı gibi, klasik anlamda ‘üniversite kütüphaneleri’ konusunda da doğrudan doğruya bir kitap yayımlanmamıştır.” (s.4). Bu kitap, alanımızda ders materyali olarak kullanılabileceği gibi bu alanda çalışan akademisyenlere, üniversite kütüphanelerinde çalışan bilgi uzmanlarına, üniversite kütüphaneleri

konusuna ilgi duyan bireylere de yardımcı bir kaynak olacaktır. Ayrıca kitapta, sadece üniversite kütüphaneleri konusunda araştırma yapanların değil, aynı zamanda bilgi ve belge yönetimi alanının farklı konularında çalışanların da başvurabileceği nitelikte alt başlıklara da yer verilmektedir.

Kitap dört ana bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölümde; yükseköğretimin ve üniversitelerin tarihsel gelişimi, kütüphane ve bilgi merkezlerinin amaçları ve önemli bir birim olarak üniversite içindeki yeri, üniversite kütüphane ve bilgi merkezleri ile yaşam boyu öğrenme ilişkisi konularına değinilmektedir.

İkinci bölüm genel olarak yönetim konusuna ayrılmış olup; bilgi kaynakları (koleksiyon) yönetimi konusunda ayrıntılı bilgi verilmiştir. Bilgi kaynaklarının seçim ve sağlama konularına, bilgi kaynağı türlerine yer verilen bölümde aynı zamanda insan kaynakları yönetimi, fiziksel mekân yönetimi, bütçe yönetimi, kullanıcı ilişkileri yönetimi konuları ile örgütsel değişim ve örgütsel yapılar konuları ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde; bilgi teknolojisi ve elektronik bilgi hizmetleri, açık erişim ve elektronik kaynaklar hakkında bilgilere yer verilmiştir. Bilgi hizmetlerinin, kapsam ve sunum açısından son 50 yıl içerisinde büyük bir gelişme gösterdiği (s.118) belirtilerek; bilginin düzenlenmesinde yeni yöntemler, bilginin elektronik ortamda üretilmesiyle üniversite kütüphanelerinde yaşanan değişimlere, standartlara, değişen kullanıcı beklentilerine, işbirliğine ve işbirliğinin önemi konularına değinilmiştir.

Dördüncü bölümde ise Türkiye’de üniversite kütüphaneleri ve bilgi merkezlerinin tarihçesine Osmanlı döneminden başlanarak yer verilmiştir. Alanımızı yakından ilgilendiren, üniversite ve bilgi merkezleri ile ilgili belli başlı gelişmelerden bahsedilmiş, ülkemizdeki üniversite ve bilgi merkezleri yönetsel açıdan ele alınmış, üniversite-sanayi işbirliğinin önemi ile bu işbirliğinde bilgi merkezlerinin yeri tartışılmıştır.

Üniversite-sanayi işbirliği konusunda yazarın düşüncelerine yer vermek, kitapta bu konuya olan vurguyu net bir şekilde ortaya koyacaktır: “Bugünkü evrensel dünyada, üniversiteler ve bilimsel işbirliği konusu, gittikçe önemi artan bir süreç olarak ülkelerin gündemine oturmuştur. Bu alanda en etkili oluşum, üniversite-sanayi işbirliği sürecidir. Üniversite-sanayi işbirliği, bilgi birikimini üretime dönüştürmenin en verimli yoludur.” (s.210). “...Üniversite-sanayi işbirliği, üniversitelerde Ar-Ge faaliyetlerinin artırılması yanında, Ar-Ge çalışmaları sonucu üretilen teknolojik bilgilerin sanayiye aktarılacak kalite ve verimliliğin iyileştirilmesini de sağlamaktadır.” (s.219).

Eğitim sisteminin öğretmekten öğrenmeye kaydığının altına çizen yazar; günümüzde üniversite kurumunun da misyonunda değişikliklere gittiğinden ve öğrenen bireyler yetiştirilmesi için çağdaş eğitimin gerektirdiği biçimde, birim ve yöntemlerinde yeni yönelimlere yer verdiğinden bahsetmektedir. “Artık amaç, kaynağa erişimdir, ‘sahip olma’ kavramı önemini yitirmiştir.” (s.204) diyen yazar, çalışmanın sonuç kısmında yükseköğretimin amacını şu şekilde belirtmiştir: “...Yükseköğretimin amacı, küresel dünyada uluslararası düzeyde verilen eğitimle uyumlu, her türlü düşünceye açık, aklın ve bilimin egemen olduğu, bilginin üretildiği ve kullanıldığı ortamlar olarak öğrenmeyi öğrenen, sorgulayan, araştıran, çözüm üreten ve sosyal becerileri gelişmiş bireyler yetiştirmeyi hedeflemektir.” (s.223). Yükseköğretimin bu hedefleri doğrultusunda kütüphane ve bilgi merkezleri çok daha önemli hale gelmektedir. “20. Yüzyıldan itibaren kütüphane ‘üniversitenin kalbi’ konumuna gelmiştir.” (s.19) ve ‘üniversitenin kalbi’ deyişi, kütüphanenin üniversite içindeki yaşamsal önemini vurgulamaktadır. Üniversite bilgi merkezi ve kütüphanesi, çağın gerektirdiği yeni bilgi hizmetleri ile kullanıcılarına “Uyarlık sürecinin her aşamasında, gücün önemli kaynaklarından birini oluşturmuş olan bilgi’yi” (s.1) sunar, bilgi erişim yöntemlerini kazandırır, her türden bilgi erişim kaynağına erişimi kolaylaştırır. Üniversite kütüphanesi, bilim ateşinin parlaması, ışığının daim olması için akademinin gereksinim duyduğu bilginin toplayıcısı, koruyucusu, düzenleyicisi ve taşıyıcısıdır.

Haberler

Burcu Yılmaz/ Ankara Üniversitesi BİL-BEM

Ankara Üniversitesi Bilgi Güvenliği Yönetim Sistemi (BGYS) Çalışmaları Sürüyor

Ankara Üniversitesi, ISO 27001 standardı gereklerine uygun olarak BGYS süreçlerinin yürütülmesi ve ISO 27001 sertifikasının alınması için Rektör Prof. Dr. Erkan İbiş' in liderliğinde oluşturulan BGYS ekibi ile çalışmalarını sürdürüyor. Bu kapsamda

Bilgi İşlem Daire Başkanlığı ile Belge Yönetimi ve Arşiv Sistemi (BEYAS) Koordinatörlüğü'nde başlatılan çalışmalar Ankara Üniversitesi BGYS Ekibi tarafından yürütülüyor. Kurumsal bilgi güvenliğinin sağlanması ve etkin bir BGYS kurulması amacıyla bilgi güvenliği risklerini tanımlayarak, etkilerini en alt seviyeye indirmek, kurumun bilgi güvenliğini, güvenilirliğini ve kurumsal imajını korumak için TS ISO/ IEC 27001 Bilgi Güvenliği Yönetim Sistemi Standardı gereklerine uygun olarak BGYS süreçlerinin yürütülmesi ve ISO 27001 sertifikasının alınması için çalışmalar hızla devam ederken, % 65 oranında tamamlanan sürecin yakın zamanda belgelendirme ile sonuçlandırılması hedeflenmektedir. Ankara Üniversitesi BGYS çalışmalarını TÜRSAT A.Ş. ile 2011 yılından beri bulunan İşbirliği Protokolü kapsamında yürütüyor.

1. Sağlıkta Bilgi ve Belge Yönetimi Sempozyumu 22-23 Kasım 2018 Tarihlerinde İstanbul' da Gerçekleştirildi

Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Direktörlüğü ev sahipliğinde, ANKOS Derneği iş birliği ile düzenlenen 1. Sağlıkta Bilgi ve Belge Yönetimi Sempozyumu 22-23 Kasım 2018 tarihlerinde Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi Abdülhamid Han Binasında gerçekleştirildi. Sempozyum, farklı disiplinlerden birçok akademisyen, kütüphaneci ve yayın evini bir araya getirdi.

Sempozyumda, alanında uzman sağlık çalışanları, bilgi ve belge yönetimi konusunda hizmet veren meslektaşlarımız ile alandaki yayıncılık sektörü çalışanları aynı çatı altında toplandı, bu alanda yapmış oldukları çalışmaları ve deneyimlerini paylaştı. Toplamda 34 bildiriden oluşan sempozyum 7 oturumda (Bilgi Profesyonelleri, Akademisyenler, Davetli Konuşmacılar, Firma Sunumları, Sağlık Profesyonelleri) gerçekleştirildi. Oturumlarda; Tıp Yayıncılığı, Tıbbi Dokümantasyon ve Endüstri 4.0, Sağlık Bilgi Sistemlerinin Yönetimi, Tıp ve Sağlık Okuryazarlığı, Medikal Literatür Tarama gibi konular ele alındı. Sempozyuma Dergimiz Editörü Prof. Dr. Fahrettin Özdemirci 'Sağlık Bilgi Sistemlerinin Yönetimi ve Toplumsal Bellek/Gelecek Açısından Değerlendirilmesi' başlıklı sunumuyla, Dergimiz Editör Yardımcısı Dr. Öğr. Üyesi Bahattin Yalçınkaya ise 'Tıbbi Dokümantasyon ve Endüstri 4.0' başlıklı sunumu ile katılım sağladı.

Sempozyumun bildiri özetleri kitabı yayımlandı. Sempozyum ile ilgili ayrıntılı bilgi <http://sempozyum.bezmialem.edu.tr/index.html> adresinde yer almaktadır.

KAM'18 Kütüphane, Arşiv ve Müze Yöneticileri Kongresi ve Fuarı 29 Kasım- 01 Aralık 2018 Tarihlerinde Antalya' da Gerçekleştirildi

Kütüphane, arşiv ve müzelerde bulunan kültürel mirasın korunması, gelecek nesillere aktarılması ve geliştirilmesi amacıyla dört yıldır Kültür ve Turizm Bakanlığının öncülüğünde gerçekleştirilen KAM Çalışmaları, bu yıl Kütüphaneler ve

Yayımlar Genel Müdürlüğü, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla işbirliği ve sponsorların desteğiyle 29 Kasım – 01 Aralık 2018 tarihleri arasında Antalya' da gerçekleştirildi. “Ulusal Bilgi Politikası” ana temasıyla gerçekleştirilen Kütüphane, Arşiv ve Müze Yöneticileri Kongresi ve Fuarı, kütüphane, arşiv ve müze yöneticilerini, üniversiteler, belediyeler ve konunun uzmanları ile bu konularda Ar-Ge, teknoloji ve hizmet sektörü profesyonellerini bir araya getirdi.

KAM'18 Kongresi ve Fuarı'nda, paneller, oturumlar, özel sunumlar ve kursların yanı sıra kütüphane, arşiv ve müzecilik konusunda bilgilendirme amacıyla sunum, slayt, film gösterimleri, bunların yanı sıra Seramik, Heykel, Ebru, Çini sanatı gibi ‘Kültürel Miras’ temalı workshoplar, özgün sergiler, sosyal ve kültürel etkinlikler de çalıştayda yer aldı.

Ankara Üniversitesi Bilgi Belge Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi Dergimiz Editörü ve BİL-BEM Müdürü Prof. Dr. Fahrettin Özdemirci ‘Ulusal Politikalar ve Bilgi’ başlıklı ilk oturumun Moderatörlüğünü yaptı. ‘Ulusal Politikalar ve Bilgi’ oturumunda Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Coğrafi Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü Bilgi Teknolojileri Daire Başkanı İskender Ermiş, İBB Kültür A.Ş. Genel Müdürü Kemal Kaptaner, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdür Yardımcısı Ali Rıza Altunel ve Atatürk Yüksek Kurumu Daire Başkanı Hüseyin Murat Yücel konuşmacı olarak yer aldı.

30 Kasım 2018 tarihinde KAM'18 Odak Grup Toplantıları kapsamında ‘Elektronik Belge Yönetimi ve Ulusal Arşiv Politikaları’ konulu toplantı gerçekleştirildi. Dergimiz Editör Yardımcısı Marmara Üniversitesi öğretim üyesi Dr. Bahattin Yalçınkaya, Dergimiz Editör Kurulu Üyesi Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Araştırmacısı Mehmet Torunlar, Cumhurbaşkanlığı Bilgi ve Belge Yönetimi Daire Başkanı Serkan

Menteş ve TÜRSAT Yazılım Geliştirme Direktörlüğü Bilgisayar Mühendisi Bilsay Otçu'nun müzakereci olarak yer aldığı ‘Elektronik Belge Yönetimi ve Ulusal Arşiv Politikaları’ konulu odak grup toplantısı Dergimiz Editörü Prof. Dr. Fahrettin Özdemirci moderatörlüğünde gerçekleştirildi.

Çalıştay ile ilgili ayrıntılı bilgi <https://kam18.org/> adresinde yer almaktadır.

8. Uluslararası Değişen Dünyada Bilgi Yönetimi Sempozyumu 01-03 Kasım 2018 Tarihleri Arasında Ankara'da Gerçekleştirildi

8. Uluslararası Değişen Dünyada Bilgi Yönetimi Sempozyumu 01-03 Kasım 2018 tarihleri arasında Ankara'da gerçekleştirildi. Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü'nün ev sahipliğini yaptığı sempozyum, 'Gerçek Ötesi ve Bilgi Yönetimi' ana temasıyla düzenlendi.

'Gerçek Ötesi (Post-truth)' kavramının ve etkilerinin bilgi yönetimi disiplini çerçevesinde ele alındığı sempozyum, toplamda 29 bildiri ve 7 oturumda gerçekleştirildi. Bildirilerde bilgi yönetiminde son gelişmeler ve yenilikçi hizmetler, kültürel mirasın korunması ve dijitalleştirme, veri yönetimi, açık veri, açık erişim ve kurumsal arşivler, e-devlet uygulamaları, dijital bölünme, bilgi hukuku ve bilgi güvenliği gibi konular ele alındı.

Dergimiz Editör Yardımcısı Dr. Öğr. Üyesi Bahattin Yalçınkaya arşivleri güvenilirlik, özgünlük, gerçeklik ve tamlık kriterleri çerçevesinde ele alarak 'Arşivsel Hakikat: Belgeler için Özgünlük, Güvenilirlik ve Devamlılık Yaklaşımı' adlı sunum ile sempozyuma katılım sağladı.

Sempozyumun bildiri özetleri kitabı yayımlandı. Bildiri özetleri <http://bv2018.bilgiyonetimi.net/wp-content/uploads/sites/24/2018/10/bildiri-%C3%B6zetleri-kitabi-v2.pdf> adresinde, sempozyum ile ilgili ayrıntılı bilgi ise <http://bv2018.bilgiyonetimi.net/> adresinde yer almaktadır.

e-ISSN: 2636-8544

<http://dergipark.gov.tr/by>